

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta

Diplomová práce

Dílo Benjamina Kličky The Work of Benjamin Klička

Vedoucí práce: prof. Dr. Vladimír Papoušek, CSc.

Katedra bohemistiky

Knihovna JU - PF

3 1 1 5 1 7 2 3 1 8

Studentka: Hana Mráčková

Ročník: pátý

Akademický rok : 2005 - 2006

Abstrakt

Práce se zabývá (včetně výzkumu výtvarného umění) první polovinou 20. století, Benjamina Kličky (včetně jména Benjamin Frappier). Zaměřuje se na zachycení a vyznění typu, které Klička vytvářel, a zároveň, v nichž své postavy zobrazoval. Pomocí dobových recenzí a kritik se snaží Kličkovu dílo uvést do celkového kontextu doby, v níž Klička tvořil.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem „Dílo Benjamina Kličky“ zpracovala samostatně a veškerou použitou literaturu uvádím v seznamu literatury v závěru práce.

Hana Mořková

Anotace

Práce se zabývá tvorbou význačného spisovatele první poloviny 20. století, Benjamína Kličky (vlastním jménem Benjamin Fragner). Zaměřuje se na zachycení a vystižení typu, které Klička vytvářel, a situací, v nichž své postavy zobrazoval. Pomocí dobových recenzí a kritik se snaží Kličkovo dílo uvést do celkového kontextu doby, v níž Klička tvořil.

Annotation

This work considers about the work of Benjamin Klička (proper name Benjamin Fragner), significant writer of the first half of the 20. century. It is intent on rendering the types of characters, which Klička created, and situations, in which his characters are represented. This work wants to introduce Klička's works in general context of the period, in which Klička wrote, by means of contemporary reviews.

Obsah	
Annotation	
1. ŽIVOT	13
2. DĚLO (1923)	16
3. ŽIVOT A ROBOČNÍ (1927)	22
4. DĚLO, KTERÝM JE KŘIVÝ (1928)	29
5. DĚLO, KTERÝM JE KŘIVÝ (1928)	31
6. DĚLO, KTERÝM JE KŘIVÝ (1928)	35
7. DĚLO	39
8. DĚLO (1930)	39
9. DĚLO, KTERÝM JE KŘIVÝ (1931)	43
10. DĚLO, KTERÝM JE KŘIVÝ (1932)	46
11. DĚLO, KTERÝM JE KŘIVÝ (1933)	50
12. DĚLO, KTERÝM JE KŘIVÝ (1934)	54
13. DĚLO, KTERÝM JE KŘIVÝ (1935)	60
14. DĚLO, KTERÝM JE KŘIVÝ (1936)	64
15. DĚLO, KTERÝM JE KŘIVÝ (1937)	68
16. DĚLO	72
17. DĚLO, KTERÝM JE KŘIVÝ (1940)	73
18. DĚLO, KTERÝM JE KŘIVÝ (1941)	74
19. DĚLO, KTERÝM JE KŘIVÝ (1941)	77
20. DĚLO, KTERÝM JE KŘIVÝ (1941)	79
21. DĚLO, KTERÝM JE KŘIVÝ (1943)	84
22. DĚLO, KTERÝM JE KŘIVÝ (1946)	88
23. DĚLO	94
24. BIBLIOGRAPHIE	95
25. SEznam LITERATURY	96
26. PRÍLOHY	99

Obsah

OBSAH.....	4
ÚVOD.....	5
BENJAMIN KLIČKA (1897 – 1943).....	7
20. LÉTA.....	10
JINÝ SVĚT (1921)	11
VZPOURA NOSIČŮ (1925)	11
TULÁK JERONÝM A JINÉ OSUDY (1925).....	12
DIVOŠKA JAJA (1925)	16
BRODY (1926).....	22
SVĚT Z RODINY (1927).....	28
MUŽ, KTERÝ CHTĚL ABCDE (1928)	29
PESTRÉ OSMERO (1928)	31
JARO GENERACE (1928)	35
30. LÉTA.....	39
BOBROVÉ (1930).....	39
HIMMELRADSTEINSKÝ VRAH ŽEN A DÍVEK (1931)	42
JEDOVATÝ RŮST (1932)	46
EJHLE, OBČAN! (1934).....	50
ÚTĚK ZE STOLETÍ (1935).....	56
DO POSLEDNÍHO DECHU (1936).....	60
NA VINICI PÁNĚ (1938).....	64
NŮŽ NA SRDCI (1938).....	68
40. LÉTA.....	72
DUCH ASISTENTKY KURDOVÉ (1940)	72
NEBOŽKA BDÍ (1941)	74
DĚLNÝ NEUMÍRÁ (1941)	77
POUŤ DO RÁJE (1941).....	79
NA BŘEZÍCH VLTAVY (1942)	84
VYTOUŽENÁ (1946)	88
ZÁVĚR.....	94
BIBLIOGRAFIE	95
SEZNAM LITERATURY	96
PŘÍLOHY	99

Úvod

Ve své práci se zabývám tvorbou Benjamina Kličky (vlastním jménem Benjamin Fragner), který je dnes poněkud opomíjen, ve své době však byl významným a uznávaným spisovatelem. Do literatury vstoupil jako básník, když roku 1921, tedy jako čtyřicetiletý mladík, vydal svou prvotinu *Jiný svět*. Poté, co kritika neohodnotila kladně ani jeho druhou básnickou sbírku *Svět z rodiny*, věnoval se výhradně próze. Byl však založením spíše lyrik a to se projevovalo i v jeho prozaické tvorbě – používal bohatého básnického jazyka. Klička byl autor velice plodný – za svůj krátký život vydal přes dvě desítky knih.

V úvodní životopisné studii se snažím zachytit nejen prostředí, ze kterého Klička pocházel, ale i vlivy, které působily na formování jeho osobnosti i na jeho tvorbu. Velice významný vliv měla na Kličku jeho matka. Také přátelství s Vladislavem Vančurou, Arne Novákem, F. X. Šaldou a Josefem Horou na něj měla nesporný vliv. Tato studie vychází především z pramenů Památníku národního písemnictví (zejména pozůstalosti Benjamina Kličky a Arna Nováka) a Národního archivu (fond Policejního ředitelství Praha II, signatura F 1324/6 Fragner Benjamin).

Při zpracování monografické části práce jsem vycházím z celého korpusu Kličkova díla. Některé tituly (básnická sbírka *Jiný svět*, povídkový soubor *Tulák Jeroným* a jiné osudy) se mi však bohužel nepodařilo sehnat ani meziknihovní výpůjčkou.

Zaměřila jsem se na sledování postav. Zajímalo mne, jaké typy postav Klička vytváří, do jakých situací je staví. Klička často zobrazoval člověka v situacích, které rozhodují o jeho dalším životě. Můžeme je nazvat mezními situacemi. Je znalcem lidských povah, jeho postavy, až na výjimky, působí věrohodně. Soustředí se především na vykreslení jejich nitra, u mnohých si vlastně ani nemůžeme udělat představu, jak vypadají. O povaze Kličkových postav se dovídáme mnoho hlavně z jejich jednání, z líčení jejich duševních stavů a také prostřednictvím vnitřních monologů a konfliktů. Ve svých dílech zobrazoval také lidi hledající vnitřní mír a svou životní cestu, vytvořil typ ženy – bojovnice, muže, žijícího pro svou práci, typ znučeného maloměšťáka i mnoho dalších.

Mnohdy ve svých postavách vytváří karikatury – to když chce upozornit na něco, co podle jeho názoru není úplně v pořádku, nebo se vysmát určitému typu lidí a jejich životu a zvykům. Tomu pak přizpůsobuje i prostředí, v němž se děj odehrává. Většinou jde o prostředí přízemní maloměšťácké společnosti.

Klička byl povoláním lékař, a tak se v mnoha jeho románech i v některých povídkách setkáváme s postavou lékaře. Ani příslušníci tohoto váženého „cechu“ se nevyhnuli zkarikování, což dokazuje novela Muž, který chtěl ABCDE. Ve svých knihách vytvořil i několik typů lékařů – od těch, pro které je na prvním místě pacient, až po ty, kterým záleží jen na penězích a společenském postavení.

Pokusila jsem se také pomocí dobových recenzí a kritik dotvořit ucelený obraz o Kličkově tvorbě a zasadit tak jeho dílo do dobového kontextu. Pramenem byla nejen souborná vydání kritických prací význačných kritiků, ale také kritiky a recenze vyšlé v dobových periodikách.

Atmosféra doby je samozřejmě zachycena i v Kličkových knihách samých. Někde je skrytá a cítíme ji jaksi mezi řádky, jinde zcela záměrně vyplouvá na povrch a dokresluje děj. Týká se to zejména období první světové války a pohnutých událostí před druhou světovou válkou.

Dílo Benjamína Kličky je jistě téma, které by si zasloužilo, aby mu mohlo být věnováno více času, a zajisté i hlubší propracování. Velmi zajímavé by bylo srovnání Kličkových děl s díly dalších autorů, kteří tvořili v té době a zpracovávali podobná témata. Neméně zajímavé by bylo porovnání Kličkova stylu se stylem Vladislava Vančury, z jehož napodobování byl Klička několikrát obviněn. Takovým nařčením se bránil a ovlivnění své tvorby Vančurou odmítal.

Benjamin Klička (1897 – 1943)

Benjamin Klička (vlastním jménem Benjamin Fragner), význačný spisovatel první poloviny 20. století, se narodil 20. listopadu 1897 na Malé Straně v Praze v bohaté měšťanské rodině. Po tři generace patřila Fragnerovým lékárna na Malostranském náměstí a také farmaceutický průmyslový podnik v Dolních Měcholupech. Kličkův otec – Karel Fragner (zemřel roku 1926) – byl činný v lékárnickém stavovském hnutí. Díky vysoce kultivované matce Angelice (rozená Jahnová, zemřela v roce 1929), která vedla literární a umělecký salon, v němž se scházela vybraná pražská společnost, byli v rodině kromě Benjaminova ještě dva umělci, kteří též dosáhli významného společenského postavení. Benjaminův starší bratr Richard se věnoval literatuře (užíval pseudonym R. Broj) a mladší Jaroslav, člen Děvětsilu, se stal významným moderním architektem (celkem měl Klička šest sourozenců).

Matka na Benjaminova působila svou jemností a touhou po kráse. Věnovala se malování a učila se zpívat u Sittové¹. Zbožňovala Julia Zeyera, se kterým se několikrát setkala – také prostřednictvím J. V. Sládka. Otec v Benjaminovi naopak vybudoval smysl pro kázeň a odpovědnost. Jeho přáním bylo, aby se věnoval vědě. Benjamin byl ze všech sourozenců otci nejpodobnější. Měl i stejné záliby jako on – rybaření a houbaření.

Klička vystudoval malostranské gymnázium. Maturoval v roce 1916. V septimě byl odveden na frontu. Vojnu strávil v Chorvatsku a Fiume a po čtyřech měsících byl poslán na východní frontu. Byl praporčíkem Čsk. pěšího pluku č. 1. Po dvou letech zde strávených se vrátil nemocen do Prahy. Ještě z Fiume posílal pražským novinám básně, které byly otištěny pod pseudonymem Zarov (později používal též pseudonym Beňa Klička). Po gymnáziu vystudoval medicínu na Univerzitě Karlově v Praze (doktorát získal v roce 1921). Poté si otevřel jako praktický lékař ordinaci na Smíchově. Praxi se věnoval hlavně proto, aby měl pro svou tvorbu těsnější spojení se životem. Stal se ošetřujícím lékařem F. X. Šaldy. Roku 1939 byl společně s Josefem Horou, Josefem Knapem a Josefem Koptou zvolen členem Akademie věd a umění.

Oženil se s Antonií Hübschmanovou (narodila se v Praze 28. března 1889) a měl s ní dvě děti – dceru Věru (narodila se 16. prosince 1922) a syna Lea. Hodně

¹ Marie Sittová (1852 – 1907) byla operní pěvkyní (soprán) a pedagožkou. V letech 1873 – 1897 byla členkou Prozatímního divadla a Národního divadla v Praze.

cestoval nejen sám, ale i s rodinou – do Německa, Rakouska, Itálie, Francie, Švýcarska, Belgie a SHS.

Jeho život neplynul tak docela klidně, jak by se mohlo zdát. Na počátku roku 1928 měl poměrně vážnou dopravní nehodu. 5. ledna dostal na Bělohorské silnici vůz, který Klička řídil, při vyhýbání se protijedoucímu jednosměrnému povozu nalevo na náledí smyk a převrátil se. Prokázalo se, že to nebyla vina řidiče – jel opatrně a šlo tedy jen o nešťastnou náhodu. V autě s ním byli bratři Richard a Jaroslav a také Karel Klápa, zřízenec autoškoly fy Hynek Vaněk. Všichni kromě Jaroslava byli zraněni – Richard měl zlomenou levou ruku v předloktí, řeznou ránu na levé ruce a zranění na pravé noze, Klápa pocíťoval bolest v holeni, ale ošetření odmítl. Nejhorší dopadl Benjamin – zlomená klíční kost, řezné rány a vnitřní zranění. Léčení probíhalo v sanatoriu v Podole a jeho stav byl tak vážný, že neumožňoval výslech. Propuštěn byl 26. ledna. 28. června téhož roku pak získal vysvědčení k řidičské zkoušce.

V roce 1942 (27. dubna) na něj Magistrát hlavního města Prahy, odbor cenový a zásobovací podal trestní nález. V únoru 1942 se při předpisování přídavek potravin pro nemocné neřídil přesně ustanoveními vyhlášky př. vl. č. 325/39 Sb., což bylo kvalifikováno jako přestupek. Byla mu uložena pokuta ve výši 5 000 Kč ve prospěch protektorátní pokladny. Pokud by nezaplatil, hrozilo mu pět dní vězení. K tomu mu byl ještě zakázán výkon lékařské praxe po dobu tří měsíců a na vlastní náklady měl uveřejnit odsuzující výrok v časopisech Der Neue Tag a Národní Politika.

V dospívání byl ovlivněn svým bratrem Karlem, který psal v té době verše (pod pseudonymem Klokoč). Později se věnoval diplomacii (pobýval v Londýně). Benjamin začal psát v kvartě na gymnáziu skládanky a v kvintě se stal redaktorem studentského časopisu, který se jmenoval Lumen a později Leknín. Rád četl francouzskou a německou literaturu, jeho oblíbencem byl norský spisovatel Knut Hamsun. Po válce otiskl své verše v časopisech Lumír a Cesta. V letech 1918 – 1919 vycházely v Cestě a Českém slově povídky, jež byly později vydány v knize Tulák Jeroným. Rané verše mu otiskovali Miroslav Rutte, Karel Čapek, Viktor Dyk. Povídky publikoval v časopisech Cesta, Lumír, v Národních listech, v Nebojsovi a dalších.

První lyrické verše vydal pod názvem Jiný svět (1921). Vyjadřuje v nich radost z toho mála, co ušetřila válka, chce objevovat ve světě chudých a pracujících sílu a krásu. Vzory mu byli Duhamel, Vildrac, Charles Louis Philip,

Fráňa Šrámek a S. K. Neumann. Jeho básně v próze Vzpouora nosičů (1925) byly ovlivněné unanimismem².

Roku 1924 sebral povídky tištěné v novinách do roku 1919 a vydal je pod názvem Tulák Jeroným (1925). František Götz jej urazil, když hovořil o ovlivnění jeho tvorby Vladislavem Vančurou. Klička pak veřejně poukázal na to, že některé povídky vyšly ještě dříve než začal publikovat Vančura. Přiznal zároveň, že na něj měl Vančura vliv, ale ne svým dílem. Klička náležel k Literární skupině. S Vančurou, který byl o sedm let starší, protože před medicínou studoval na malířské akademii, studoval na univerzitě a byli dobrými kamarády. Hovořili spolu o knížkách, které se jim líbily, četli si navzájem své práce. Na Kličku působila Vančurova svéráznost, „*labužnická řeč a výbušný myšlenkový styl*“ (Klička, B., strojopis Autobiografie, pozůstalost Klička Benjamin, Památník národního písemnictví). Věděl o Vančurově výtvarné erudici, éře kubistické i futuristické, věděl, co čte. Po doktorátu v roce 1921 odešel Vančura z Prahy a vídali se jen zřídka. Stále ale zůstávali přáteli. Po Götzově kritice přestal Klička až do roku 1933 číst Vančurovy knihy – F. X. Šalda ho pak donutil, aby si přečetl Markétu Lazarovou. Poznal, že je Markéta Lazarová „*ve svém úsilí po ryzím tvaru důsledná, extrémní, maximalistická, svéhlavá až k absurdní akademičnosti*“ (Klička, B., strojopis Autobiografie, pozůstalost Klička Benjamin, Památník národního písemnictví). Svůj obdiv k Vančurovu stylu vyjádřil také ve výroku o socialistickém realismu: „*Socialistický realismus, vedený u nás Bedřichem Václavkem, dal si přímo do programu požadavek, aby básníci zužitkovali ve svých dílech tvárné výboje všech dosavadních směrů; při plnění tohoto programu se objevila v plné své síle také závažnost výboje Vančurova, neboť jím především se bude muset zúrodnit příliš všední řeč nejmladší prozy.*“ (Klička, B. strojopis Autobiografie, pozůstalost Klička Benjamin, Památník národního písemnictví) Kromě Vančury patřili k jeho přátelům Arne Novák, F. X. Šalda a Josef Hora.

V roce 1924 napsal Divošku Jaju, kterou ho do literatury uvedl Arne Novák. Problémem černošky v Evropě se zabýval už roku 1916 ve Fiume, kde bylo internováno několik černochů z francouzské Afriky. Seznámil se zde s mladou černoškou, o které si dělal poznámky ve válečném deníku. Po válce pak viděl ve Francii takových černošek ztracených ve velkoměstě více – v Marseille i v Paříži. Přeshlapovaly na nárožích, tančily ve varietních divadlech, koukaly výlohami do

² Unanimismus je směr, který se objevil ve francouzské literatuře před první světovou válkou. Zobrazoval život v jeho kolektivních formách, ale bez porozumění pro třídní rozpory. Usiloval o literární zachycení „kolektivní duše“, která vzniká v jakémkoli lidském společenství a může lidi spojit.

květinářství, kde byly květiny z jejich domoviny – orchideje. Divoška Jaja byla, podobně jako později román Bobrové, vydávána v časopisech německých, rakouských, francouzských ruských i chorvatských.

Cítil potřebu vyrovnat se s dobou na půdě své vlasti. Poválečná léta byla dobou revolučního varu, návratu legionářů, bojů dělníků proti soukromému sobectví. Vnitřní zápasy republiky proto promítl do jednoho města, a tak vznikl román Brody, o kterém Šalda napsal, že je první sociální freskou po válce.

Klička pocíťoval nutnost zajít do dob předválečných a odhalit kořeny tohoto stavu. Zrodila se myšlenka románové trilogie o třech spolužácích Generace, jejíž jednotlivé díly jsou: Jaro generace, Jedovatý růst a Na vinici Páně. První díl zobrazuje jaro prožité na rozhraní míru a války – to je společný generační rys, stejně jako poválečný jedovatý růst mladé generace. Chtěl vyjádřit „*společenskou a duševní atmosféru skupiny lidí povahově odlišných a usilujících o zařazení do kolektivního souručenství světa*“ (Klička, B., strojopis Autobiografie, pozůstalost Klička Benjamin, Památník národního písemnictví) První dva díly jsou vlastně epicko-lyrickou analýzou, volající po tvárných retuších. Třetí díl je syntetizující – ucelenější tematicky, názorově i tvárně.

V románu Bobrové jde o příběh dvou srostlých bratrů – jednoho těla se dvěma dušemi, reakcemi, dvojí vůlí, dvojím osudem. Jde o podobenství moderního člověka.

Stavěl se proti socialistickému realismu. Za pravé realisty považoval Flauberta, Balzaca, Dostojevského a Tolstého. Političnost umělcova slova má být v emotivitě a výrazu. Také byl členem České akademie věd a umění.

Benjamin Klička zemřel 26. prosince 1943 na srdeční chorobu.

20. léta

Klička vstoupil do literatury prvotinou Jiný svět (1921) – sbírkou lyrických básní. Dále následovala prozaická díla povídková Vzpouza nosičů (1925), Tulák Jeroným a jiné osudy (1925), romány Divoška Jaja (1925) a Brody (1926). Poté vydal druhou a poslední sbírku svých básní Svět z rodiny (1927). Pak se věnoval již jen prozaické tvorbě – vydal povídkový soubor Pestré osmero (1928), grotesku Muž, který chtěl ABCDE (1928) a román Jaro generace (1928) – první díl jeho trilogie Generace.

Pro toto období jsou charakteristické dvě linie jeho děl. V první polovině 20. let byla ve znamení čisté lyriky. Epické prvky se objevují už v Tuláku Jeronýmovi, ale převahu epika získala až v románovém debutu Divoška Jaja.

V jeho lyrice je patrná inspirace Jiřím Wolkerem a Fráňou Šrámkem. Nese také stopy poetismu (exotické motivy, groteskní situace, metaforičnost).

Jiný svět (1921)

V Jiném světě jde o meditativní, intimní verše nesoucí pečeť války o všeobecném smíření lidí. Klička je okouzlen srdečností, splývá s prostými lidmi a věcmi. Celou jeho lyriku prolíná humanistická nota. Hora ve svém doslovu ke Kličkovu románu Bobrové o verších ve sbírce Jiný svět napsal: „*Klička ovšem nenalézá ve verši oněch východisek, k nimž dochází Jiří Wolker, zůstává v nich i později snivcem o krásném smíření člověka s člověkem, muže se ženou, pěvcem životního zátiší, spějícím k prožitku intimnosti a jen vůlí zbrojícím tu a tam verše k aktivitě, jež se projevila v poesii proletářské. Jeho „Jiný svět“ je svět lidského srdce.*“ (in Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 264)

Bedřich Václavek se k této sbírce vyjádřil takto: „*„Jiný svět“ ... se zrodil především z první reakce na válku, která se projevila radostí z prostých skutečností života. Odtud rozhodná převaha přírodních nálad, subjektivních radostí i nehlubokých žalů – a nedůvěra k lidem, kteří by mohli urazit tichou uzavřenost jeho světa, který ke kolektivnosti se dopíná jen v prostředí rodiny. Od radostného impresionismu těchto básní však Klička brzy dospívá k vidění hlubšímu, třebaže je to často jen vůle, která ho vede k společenskému aktivismu.*“ (Václavek, B., Tvorbou k realitě, Index, Olomouc 1937, str. 89)

Vzpoura nosičů (1925)

V těchto povídkách jde vlastně o drobnou lyriku v próze, která zachycuje prchavé přírodní dojmy, nálady, vzpomínky. „*... jsou tu chytány lačným vypravěčem, jenž jímá světla okamžiků, aby se jimi dojímal a zkoušel na nich svou citlivost.*“ (Hora, J., in Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 266 – 267) Václavek tyto jeho povídky charakterizoval jako „*přírodní nálady, do nichž je rozseto drobné dění lidské. Již názvy těchto próz ukazují všeobecnost a abstraktnost nálad v nich zachycených. A podobně abstraktní jest i jeho poměr k jevům společenským, z nichž nejživějším jeho zážitkem je*

válka. I tu však se setkáváme spíše jen s pacifistickým horlením než s náhledem do příčin katastrofy, již byl osobně účasten.“ (Václavek, B., Tvorbou k realitě, Index, Olomouc 1937, str. 90)

V knize najdeme i dva povídkové „cykly“ – první zobrazuje průběh dne (povídky Půlnoc, Noc, Svítání, Jitro, Dopoledne, Poledne, Odpoledne, Západ slunce. Večer) a druhý představuje čtyři roční doby (Jaro, Léto, Podzim, Zima).

Pozornost jeho knihám věnovali samozřejmě i kritici v časopisech a novinách. V časopise Host, r. IV, 1924 – 25, vyšla o Vzpouře nosičů tato téměř zdrcující kritika: „Klička zná velmi málo určitých věcí. Je abstraktní. Proto užívá k přepisu symbolů. A že nemá značné tvárné síly, jsou ty symboly leckde nevhodné a otupené. Promýšlí věci, místo aby je prožil. A kombinuje je velmi libovolně, aniž by to byla fantazie. Jedno mu nelze upřít: že myslí velmi odpovědně. Spokojí se ovšem právě proto přepsáním svého myšlení. Čeho Klička nemá, je umělecká hrdinnost. Výbojnost uměleckého zraku. Žije svým celým duševním životem na pomezí šedého výrazu a těžkopádného, trhaného rytmu. Stilově je jeho knížka velmi nízko.“ Podepsána byla písmenem F. Vůbec se zdá, že kritici jeho knihy spíše odsuzovali, zatímco čtenáři jimi byli nadšeni.

Tulák Jeroným a jiné osudy (1925)

Jde o první prozaické dílo, do něhož pronikají prvky epiky. Ústřední povídka tohoto souboru, Tulák Jeroným, byla psána již roku 1922. V jejím úvodu nás Klička uvádí do prostředí (vězení) a času (brzy ráno). Jedním z vězňů je tulák Jeroným, který byl zavřen na čtrnáct dní. Vypadá nemocně, ale není – jen se mu stýská po toulání, po svobodě. Při propuštění pak přemýšlí, zač jej vlastně zavřeli, když nikomu nic neudělal. Vydal se na cestu. Připojil se k němu zloděj Antoušek, též toho dne propuštěný.

Týden se spolu toulali, spali pod širákem, vyhýbali se četníkům. Pak přišli k městečku. Jeroným se mu chtěl vyhnout, ale v Antouškovi zahořela zlodějská vášeň, a přemluvil ho, aby šli do města. Na ulici s bohatými výlohami se Antouškovi podařilo ukrást salám, sardinky a hrudku másla. Jeroným o tom snad ani neví. „Jeronym po boku nevinně mlčí, neví snad ani o jeho kořisti, a není účasten úžasné milosti rozkrádání a boření soukromých statků. – Neví, že věci jsou obecné, všech, - neví, že majetek je jenom slovo, svázané ze tří slabik pro kazatelny.“ (Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 217) Antoušek se cítil svobodný. Pokusil se pak ještě ukrást láhev vína, ale rozbil ji. Jen díky Jeronýmovi na něj majitel obchodu nezavolal četníky. Protože neměli peníze na zaplacení škody, vybral si obchodník z Jeronýmova chudého uzlíku jako náhradu škody

kožený sáček na tabák. Je to to nejcennější, co Jeroným má. „*Sáček jest z dobré, trvanlivé kůže; je ozdobou tulácké výbavy, a stav se druhem důvěrných vteřin, pozbyl nároků na cenu peněz a stojí toho času mnoho milionů zlatých okamžiků, které lze vykoupiti leda mřížemi.*“ (Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 219)

Vyšli pak z města. Zloděj nechápal, jak se mu to mohlo stát. V lese si našli houští, ve kterém přespí. Usedli a povečeřeli – Jeroným kůrky chleba a padančata, Antoušek svůj lup. Jeronýmovi stačí málo, netouží po blahobytu. Antoušek je jeho pravý opak – rád si popřeje, chce urvat, co se dá. Jeroným k němu promluvil: „*Zdá se ti, že jsi chudák, ale jsi bohatý, myslíš, že žiješ prostě, ale jsi velmož. Někdo si zas fouká, že má bůhvíco, je-li stlačený šesti zlatými stěnami, seshora, zdola a se čtyř stran.*“ (Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 223)

Přišli do vesnice. Jeden hospodář si je najal jako pomocníky na dobu žní. Měl právě nemocné dítě. Jeroným se o ně v noci staral a ve dne pracoval na poli. Dítě se brzy uzdravilo a hospodář byl Jeronýmovi vděčný. Toho ale opět volala silnice. Odmítl proto sedlákovu nabídku, aby u něj zůstal. Vydali se znovu na cestu. Zastihla je bouřka. Promoklí šli lesem. Najednou kolem nich projelo auto tak rychle, že málem nestačili uskočit. Auto se kus před nimi zastavilo. Někdo ho přepadl. Jeroným přemluvil Antouška, aby přepadeným pomohli. Zatímco Antoušek se s jedním lupičem pral, Jeroným druhému domlouval – vykládal mu o zbytečnosti přepychu a peněz. Na Jeronýmovo přání nechal majitel auta zloděje jít. Majitel pak Jeronýma i Antouška odvezl na své panství a pohostil je. Antoušek si užíval přepychu, kdežto Jeroným se cítil nesvůj. Přesto jej Antoušek přinutil sejít na večeři do jídelny. Účastnila se jí i dcera Velkého Majitele, Bibi. „*Tato chvíle jídelny říkála: Velký Majitel je bytost božská a má přirozeně i božskou jídelnu a dceru, vedle pekelné moci. Jste ovšem chudí, moji malí hosté, ať jste sebranky, sebraná na silnici, anebo okresní či městští činitelé. Ale dnes přehlédneme ponurost vaší chudoby a zasedněme za jeden stůl, neboť vaše služby v jistých dobách jsou platné a naše srdce občas střechkuje, píchnuť mouchou demokracie.*“ (Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 240) Při večeři slečna s Jeronýmem koketovala. Jeroným si pomyslel, že je to opuštěná krasavice, která potřebuje trochu láskování a milostnou hříčku.

Po večeři jim Velký Majitel oznámil, že u něj budou bydlet a dělat mu osobní stráž. Jeroným chtěl utéct, Antoušek ale nechtěl opustit teplé hnízdo. Jeroným se s ním rozloučil a šel do své ložnice. Na chodbě na něj čekala Bibi. Nabízela se mu. Jeroným ji odmítl a odkázal ji na Antouška. On sám kdysi svedl jednu dívku a dodnes jej hryže

svědomí, protože jí asi zanechal dítě. Když slečna odešla, utekl. Přidal se k němu i Majitelův pes.

Došli spolu až do Jeronýmovi známého městečka. Zastavili se na náměstí pod starou lípou. Dítě si hrálo s tulákovým psem. Je to jediné místo na světě, odkud Jeronýma nevyhání ani touha po dalekých cestách. Šeří se a dítě musí domů. Jeroným šel za ním, byl neklidný. Vešlo do malé chalupy. Tulák pocítil úzkost, že už Josefa nikdy neuvidí. Vešel dovnitř. Chalupa byla chudá, u plotny žena, Anežka, v nedbalkách vařila večeři. Jeroným ji vzal za ruce jako kdysi pod lipou – je to už pět let. Zůstal u nich a našel si práci. Každou sobotu přinesl peníze a pak odcházel na noc a den se toulal.

Jedné soboty napadl sníh. Jeronýmovi se stýskalo po věcech a tvorech venku, po radostech a nebezpečích. Jde se opět toulat se psem. Hůl mu ale nepadne do ruky, čepice je malá. Anežka ho jen políbila na čelo a Jeroným odešel. Zem byla pod sněhem, takže cesta vedla všude, kde byla pod nohama cítit zem. Šli cestou necestou. Così Jeronýmovi připomnělo Josefa a Anežku. Cítí, že je bodán hroty rodiny, žena a dítě jdou všude s ním. Jeroným jde. Chce přijít tam, kam dojde. Za svítání došli k městu. Vcházeli do něj s nadšením. Bylo to město Jeronýmovy ženy a dítěte. Byl šťastný. Ulehl vedle své ženy. Rodina je jeho cestou, podél které rostou úsměvy ženy a dítěte. Jít po ní je slast a svízeľ, ale úsměv je tou nejcennější květinou na světě.

Klička zde proti sobě postavil dva naprosto odlišné charaktery. Jeroným je čistá duše, která nepotřebuje ke svému životu nic víc, než svobodu. Tu představuje toulání, cesta je pro něj cílem. Je nezkažený, nemyslí jen na svůj prospěch, cítí se být součástí vesmíru. Nezajímá ho majetek. Naproti tomu Antoušek je pravý opak - nenapravitelný zloděj, prospěchář. Chce od světa i od života co nejvíc a neohlíží se přitom na druhé. Je mu lhostejné, co se kolem něj děje. Nestačí mu to, co má. V postavě Velkého Majitele zobrazil bezohledného, mocného, bohatého pána, který chudáky strpí jen proto, že mu pomohli v nouzi. Kdyby tomu tak nebylo, vyhnal by je.

Klička zde v sobě nezapřel lyrického básníka. Ač má povídka děj, projevil v popisech přírody a ve zobrazování vnitřních stavů Jeronýmových svůj silný sklon k básnickému vyjadřování. „*Obloha byla modrá a měsíc v ní chodil s nádherným úsměvem jediného samce, který se vyšňořil k milostnému dílu. Hvězdy se za ním chvěly tajemným smíchem a pošťuchovaly se jako udýchané služby, když vidí fešného vojáka.*“ (Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 223) „*Silnice seběhla do údolí a našla tu na chvíli družku. Zpěvná řeka se k ní přivinula bokem a dlouze se smála vzácnému setkání.*“ (Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 231)

Lyrické pasáže také vypovídají o charakteru Jeronýma. „Oddal se hltavému objetí prostoru, promítal tvory, stébla i smítka nerozdílně na své nadšení a všemu otevíral bránu srdce, záře vstříc každému pohostinností.“ (Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 230)

Jeronýmovo setkání s Anežkou vyličil básník takto: „Teprve teď snad, kdy tulácký prach sedá znovu na její zjitřené rány, vrací se v mateřské údy panenství a hněv její tváře se mísí s blahem v krásu. Teprve teď snad svleče jho vdoví, obleče průsvitnou košili milenky a vrhne se opět v marnotratnou náruč opilého běžce, jenž se stal otcem.

Jeho oči budou ovšem zas dobré, budou vyzývati, co každý minul, ale jeho srdce, poraněné šílenstvím, zaplesá nad plánem nové rozluky a zatím co bude chutnat rozkoš ženy, vyjde již v hlučnou hospodu světa a oddá se obžerství toulky.“ (Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 251 – 252)

Moment, kdy Jeroným odchází od Anežky a neví, jestli se vrátí, vystihl Klička takto: „Světová cesta hřmí vytrvale, vysílá blesky a zabíjí lidi i celky. Není proti ní pomoci, poněvadž každý jde aspoň po pěšině, a každá pěšina vede do světa. ... Velice dobře! Ale shůry i se stran sestupuje žebrácký nářek, pláč milenek a žen, kvílení dětí a kejkle morálky. Věčná rýma uplakaných nosů kalí jiskru vznešených ros a kalich manželství naplňuje fialové květy zvonečků. Pohříchu tebe, svobodný tuláku, přibijí na kříž povinnosti a znetvořeného utrpením ponesou krásami světa.“ (Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 254)

Už na cestě, za městem, Jeronýma napadá: „Ne, nikdy se nevrátíš, Jeronyme, s hojivých nader do díry klidu; blekot odpočatých zvyků neohluší plesání cest. Vroucné modlitby k ničemu jsou lepší než zbožňování soust, mrtvolná ztuhlost kotvící lodi nezažehná dravost patovníka. Věčné jest naše cestování a zvědavost srdce nezemře!“ (Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 255)

To, jak se Jeroným cítí, co se v něm odehrává poté, co si vzpomene na Josefa a Anežku, tu prázdnotu, tupost, vyjadřuje Klička – básník těmito slovy: „Potlačme bolest i radost rovným dílem, v soumraku živořícího JSEM se oddejme prozatím čekání. Duch mlčí, pud mlčí, srdce mlčí. Kroky jdou tam, kde je právě místo, kde nestojí strom nebo balvan, a ani strach, ani touha je konečně nevedou, neboť bytost spí, a cíl je ten, aby se šlo.“ (Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 257)

Básník Josef Hora Tulákovi Jeronýmovi napsal: „Hamsunovské světlo, prozařující mlhou, stlumené a rozprášené, leží i nad tímto prvním Kličkovým pokusem. Jeroným se toulá světem z touhy po svobodě. Každý pobyt v arestu ... roznemocňuje tuto mlhavou postavu, jež nabývá lidské podoby a konkrétnosti teprve na samotách mimo

lidi. Není pro něho pokušení bohatství a pohodlí, jenom dítě se svou prostotou ho dovede smířit se životem ve společnosti.“ (in Klička, B., Brody, Sfinx, Praha 1930, str. 265 - 266) Oceňuje přitlumenou poetizaci, vítězství lyriky nad dokumentem i sloh, kterým se Klička odděluje od realismu. Do knihy se promítají citové zážitky Kličkova mládí, snaží se obsáhnout svou životní zkušenost.

Podle Bedřicha Václavka se povídky knihy Tulák Jeroným a jiné osudy „*rodí většinou z erotiky podlomené nebo deformované, a dramatické napětí plyne většinou z rozporu těchto výjimečných případů erotického života s Kličkovým poklidným ideálem života rodinného.*“ (Václavek, B., Tvorbou k realitě, Index, Olomouc 1937, str. 90) Vytyká Kličkovi, že zůstává jen u lyrického útvaru nebo vytváří pouze schéma epického útvaru. Podává pouze části skutečnosti, nebo psychologické prokreslování osamocенého případu. Postavy jsou lyrizované, bez vnitřního rozvoje a reality.

Divoška Jaja (1925)

Tento román byl pro Kličku přelomovým. Dosud jeho tvorbu kritici přijímali spíše chladně, vytykali mu mnoho chyb. Divoška Jaja u nich však vyvolala nadšení. Klička je tak přesvědčil o dostatku tvůrčího talentu. Zásahu na Kličkově úspěchu měl Arne Novák, který o Jaje napsal stať v Lidových novinách. Klička mu pak za ni v dopise vděčně poděkoval: „*Takové básně o genesi umělecké práce, jako jste o Jaje napsal do Lidových novin, je opravdu škoda pro noviny, poněvadž v ní mluví jediné slovo tolik, že mu nikdo z čtenářů nemůže plně rozumět: je srozumitelné jen tomu, kdo je psal a tomu, o jehož díle bylo psáno. Četl jsem o sobě již hodně soudů, ale vždy jsem byl přesvědčen, že mne nikdo nepoznal a že se všichni mýlí, i když mne (při Jaje) mnozí chválili. Když jsem četl Váš výklad černošky, zabořilo mi několikrát doslova srdce. Snad jste ani netušil, co příkré, bolestné pravdy jste tam řekl, dotknuv se mne tak až u kořene bytosti; poznal jsem hned, že jediný ze všech, kdo u nás čtou knihy, objevujete skryté básníkové srdce.*“ (Klička, B., dopis ze 17. 12. 1925, pozůstalost Novák Arne, Památník národního písemnictví)

F. X. Šalda o Jaje v časopise Tvorba z 15. ledna 1926 napsal, že je to laskavá, pozorná, poučná a lidská studie kolonizovaného a zcivilizovaného divošství. Má lyrické koloristické pozadí a je založena na antitezi slastného, vegetativně šťastného divošství v tropech a tvrdého, mučivého, lstného a rozumářsky vražedného civilizátorství Evropy. Antiteze je provedena jemně a taktně, ale málo básnicky. Román se mu však zdá příliš homofonní.

A. C. Nor v pátém ročníku Hosta ocenil, že v Divošce Jaje projevil epické a fabulační schopnosti. Příběh Jaji podle něj analogicky vyvolává dojem vesničanky v Praze. Dílo nese stopy Vančury – Klička použil vančurovskou koordinující metodu k řazení faktů vedle sebe. Vytýká mu nesprávné umisťování přechodníků a především pesimistické vyznění knihy.

Román je příběhem mladičké konžské černošky, kterou přiveze do Paříže plukovník Lenôtre, aby nejprve pomáhala v jeho domácnosti a až jeho žena porodí, starala se o dítě. Jaja hodně očekává. Je to prostá, bezelstná a dobrosrdečná dívka a domnívá se, že jsou všichni lidé takoví. Dokonce opustí svou dětskou lásku Slianga, aby poznala dobrodružství.

Evropa Jaju okouzila. Žasla nad vším. Vlak jí přišel jako „*zázračné vozidlo, okřídlený kouzelník*“ (Klička, B., Divoška Jaja, Československý spisovatel, Praha 1974, str.49), jízda je pro ni zázrakem.

V Paříži na Jaju čekalo rozčarování. Paní plukovníková byla přísná, panovačná, netrpělivá a nervní, Jaja měla hodně práce a ostatní zaměstnanci se jí smáli a pohrdali jí. Ze začátku se k ní tak chovala i kuchařka Marie, ale za čas si Jaju oblíbila a stala se její přítelkyní a rádkyní.

Další rozčarování a zklamání jí připravil sám plukovník Lenôtre – znásilnil ji. „*Se svislými, chabými údy a se srdcem vypleněným zbyla teď na pohovce jako hadříček, pomuchlaný a rozcupovaný zlomyslným člověkem.*“ (Klička, B., Divoška Jaja, Československý spisovatel, Praha 1974, str. 62) Pomoc a pochopení našla u Marie.

O Lenôtreovu dcerku Evu se starala velmi pečlivě, často probděla noc, věnovala jí všechnu svou lásku – zvláště když zjistila, že ji rodiče nemají tak rádi, protože není hoch. Paní byla k dítěti chladná, nechtěla je kojit. Jaja se stala Eviným nejbližším člověkem.

Černý zahradník Atiala Jaju seznámil s dalšími černochoy – veselým Sahiungem a smutným, nemocným Elendem. Elendo touží vrátit se domů, jenomže doprava je drahá a on nemá práci. Jaja se ho snaží povzbudit, dodat mu odvahu.

Sahiungo a Jaja se do sebe zamilovali. Sahiungo jí vyznal lásku. „*V Jaje se hnul těžký koráb vášně a vyplul na lesklou hladinu zornic. Pohlédla vůkol, nebylo snu, jen tvrdost života a pravdy hnala se cestou zraňujíc šťastné i nešťastné. Zde spala jen Eva, která neví nic o světě, vše ostatní bdí, tedy slova Sahiungova skutečně byla a jsou. Daleko, daleko, až na dně vědomí promítl se ještě vzpurný obraz Sliangův, onen poslední, bezmocný, s rozpjatýma rukama, hledící smutně za parníkem.*“

Ale nedošel k srdci, jsa kreslen jen letmo rozmarem svědomí.“ (Klička, B., Divoška Jaja, Československý spisovatel, Praha 1974, str. 80)

Sahiungo se živí jako řezbář – vyřezává šperky ze slonoviny. Ač na nich jeho zaměstnavatel hodně vydělává, dává mu jen malý plat.

Z Atialy, který se též do Jaji zamiloval a pokusil se ji znásilnit, se po vyhození od Lenôtrových stal voják a udavač. Elendo našel práci v továrně na brusy. Prach zanesl jeho plíce, onemocněl a po krátké době zemřel.

Po čase se Jaja stávala zbytečnou. Jednou si při mytí podlahy zadřela do prstu třísku a dostala otravu krve. Paní nedovolila Marii dojít pro lékaře a dala Jaje výpověď. Druhý den ráno Marie odvedla Jaju do nemocnice. Dala jí 20 franků do začátku. Od Lenôtrea při odchodu dostala 50 franků.

Po propuštění šla Jaja bydlet k Sahiungovi, s nímž čekala dítě. Našla si práci jako tanečnice v nočním podniku. Nejprve byla nadšená, nevadilo jí tančit nahá. Její první vystoupení mělo úspěch, ač měla strach. *„V její hlavě bylo prázdno jako před stvořením a nebylo myšlenky, která by z ní mohla teď vypučet. Ne Jaja, nýbrž strach, vyhnáný hudbou na scénu, tančil tu teď, veden jen vrozeným pudem a srdcem. Dokud tato naléhavá hudba šlehala, Jaja nemohla ustat, musela tančiti.*

...

Necht' spatří vše v ohni jejího tance, necht' spatří vše! Vizte, taková jsem, žhavá a děsná v milování, svěží a něžná v poletování, ale na pro vás!“ (Klička, B., Divoška Jaja, Československý spisovatel, Praha 1974, str. 176 – 177) Po vystoupení upadla do mrákot. Probírala se těžce a pak odjela domů. Později se při tanci cítila jako zločinec, protože v divácích probouzela žádost. Tančila už jen kvůli Sahiungovi, který přišel o práci a nemohl najít novou.

Ze ztráty zaměstnání byl Sahiungo nešťastný. Měl pocity marnosti, trápil se kvůli Jaje, vyčítal si, že se o ni nemůže starat. Báł se o budoucnost – co bude s Jajou a dítětem, neuživí je. Zoufalství ho přivedlo k zoufalému činu – podal Jaje přípravek, po kterém potratila. Jaja chápala, proč to udělal, nic mu nevyčítala, nezazlívala mu to. Do kabaretu se už nevrátila.

Jednou ji Sahiungo přivedl do restaurace U Černého gentlemana, kde se scházeli s dalšími černochoy, Slianga. Políbil ji, popřál jí, aby se vrátila šťastná domů, a zmizel. Daroval jí svobodu a možnost návratu. Sliango ji okouznil svými sny. Nedokáže si však představit, že by byla jeho milenkou. Cítí k němu spíše mateřskou lásku. Vyšli spolu do ulic. Sliango začal zařizovat vše potřebné, ale je nezkušený, bezbranný. Nakonec přišel o všechno, když naletěl podvodníkovi, který mu slíbil, že zařídí doklady i lodní lístky.

Jaja si hledala práci. Když je vyhodili z bytu, spali na ulici. Z hladu a zoufalství se z Jaji stala prostitutka.

Černoši v Paříži se začali bouřit kvůli poměrům, ve kterých žijí. Jedním z jejich vůdců byl Sahiungo. Jaja se dozvěděla, že byl zastřelen, když se bránil při zatýkání. „Jaja nehlučně, maličko tíkla; jako když stiskneš hrdélko ptáka. ... Pak pohlédla na Slianga; tento živoucí Sahiungův odkaz okřívá; teplý čaj v něm budil zas život.

Usmála se naň klidně a vroucně jako pyšná mladá maminka. Spanilé utrpení dřímalo v jejích očích, vítězné vojsko po bitvě.

Bylo jí, jako by právě povila vysněné dítě, jehož otec již zemřel.

„Šťastně žil a šťastně skončil,“ zašeptala pak ještě za Sahiungem.“ (Klička, B., Divoška Jaja, Československý spisovatel, Praha 1974, str. 227)

Klička staví do kontrastu čistou, nezkaženou, bezelstnou, dobrosrdečnou a naivní „divošku“ Jaju a moderní civilizaci, která je zkažená, dělá z lidí bezohledné, vypočítavé sobce a necity, civilizaci, ve které takový člověk jako je Jaja nemůže uspět, přežít. Civilizovaný svět takové lidi ničí, dělá z nich zoufalé trosky, jen je využívá, ale nic jim neposkytuje, je plný sociální nespravedlnosti. Nechává je napospas osudu. Ale ač jsou ponižováni, morálně vítězí. Jaja má i přes mnohé ústrky a útrapy až do poslední chvíle svou hrdost.

Postava Jaji je dokonale psychologicky propracovaná, její vnitřní svět je podrobně zachycen. Autor ji líčí se sympatiemi a soucitem. Ostatní postavy mají vedlejší úlohu a jsou zachyceny jen v nejhrubších rysech. Podání negativních postav se blíží karikatuře (zejména Lenôtreovi).

V Kličkově stále ještě převažuje lyrický básník. Je to patrné hned v úvodu knihy, ve kterém popisuje prostředí – konžské pobřeží. „Znavené pobřeží oddychuje ve vlažné pršce prvé doby dešťů. Tříšť vypařených vln se rozstříkla a ž do pralesů a jako hra duhy vystupuje nad hlavy palem. Slunce, podobno jarému chlapci, jenž všechno miluje nebezpečnou láskou, srazilo paty v zenitu a kráčí k večerní schůzce.“ (Klička, B., Divoška Jaja, Československý spisovatel, Praha 1974, str. 13) Moment, kdy přijíždí parník s plukovníkem Lenôtrem vyličil takto: „Přicházel večer s rudým západem světlých svých očí. Pleť černochoů voněla do kraje, vyzařujíc smutek a pokořené násilí, tak mírné a primitivní, že dojímal i důstojníky. Nad krajem nehybně kotvil záhadný, tichý pohled rovníku. Vztyčený prst plemene ukazoval do nitra země, odkud, přinášen horkým větrem, voněl prázpach pralesa.

V podvečerní chvíli stáli černoši, jako by naslouchali. Jich bílé zuby se zachvívaly, drtíce kořenitou chuť panenského vnitrozemí a přejímající syrový jeho

pozdrav. Chřípí jejich ploských nosů vdechovala jitřící vůni pevniny; ve snech plných svobody jí plnili své hlavy.

A z opačné strany již zaznívá hučení parníku, pozdrav druhého světa, tvrdý a výsměšný zvuk všemohoucích, vševládých bělochů. Na hranici dvou věků zde stáli zamklí černoši, roztrženi a sloučeni dvěma tisíciletími. Jejich těla se chvěla tajemností, která se dotkal drsně dětských duší. Zápasily o ně dvě neúprosné modly, dvě nemilosrdné moci nad životem i smrtí: původ a určení.“ (Klička, B., Divoška Jaja, Československý spisovatel, Praha 1974, str. 15)

Charakteristika kuchařky Marie je sice krátká, ale říká vše, co je třeba o ní vědět. „Tyto staré obtloustlé kuchařky, které v mládí nejvyšší voják zběžně pomiloval, nosí dar mučenek v srdci; dílo zkázy, jež bylo na nich vykonáno, změnilo je časem v činorodou lásku k bližnímu; tato láska se znovu upíná k mladým družkám v neštěstí, na něž čeká týž osud a vášnivě pracuje k jejich záchraně.“ (Klička, B., Divoška Jaja, Československý spisovatel, Praha 1974, str. 59)

S citem a velkým porozuměním dokázal vyličit i tak intimní a osudovou chvíli, jakou je početí nového života. „Jaja zavřela oči; pocítila milostné doteky Sahiungovy jako zdaleka přicházející hudbu. Mdloba očekávání zdolala její údy k bezmoci.

Nebylo zápasu; Jaja jako brány, pokorně sloužící vítězi, zela všemi smysly dokořán početí vstříc.

Rudá mlha ji obklopila: teď cítila to ohromné, to osudové, to strašně slastné, čím se počalo mateřství. Syrová hrubá částka člověka stala se jedincem, až na dně bytosti se utrhł kus jejího já a zavířil za hudby krve novým životem. (Klička, B., Divoška Jaja, Československý spisovatel, Praha 1974, str. 126)

Se stejnou naléhavostí a osudovostí líčí i chvíli, kdy se Sahiungo vrací z procházky a nachází Jaju v tratolišti krve po potratu a pocity Jaji druhý den, kdy by měla jít tančit. „Lék v hořkém víně působil tedy dobře. Cárky k životu předurčené tkáně ležely nehybně mezi Jajinými koleny. Slamníkem prosákla krev a zvolna kapala na podlahu:

Tip – těp – tip

Tip – těp – řap

těp – řop.

...

„Už nekrvácím,“ šeptla po chvíli, když vrhl Sahiungo popleněný pohled na její tvář. „Nebolelo to.“

Proč jen to říká, myslil si Sahiungo, vždyť se jí nikdo neptal a bolet to musilo. Alespoň tolik jako tato Jajina dobrá lež Sahiunga.

...

A úsměvem, jako vy viděla dítě před sebou, zjhlá jí tvář. Vzpomněla na den v Chantilly, na onu chvíli, ve které se stala sama druhou. Ten chantillský večer s vůní akátů hodil právě Sahiungo do dřezu a vynáší jej, klapaje podpatky, ven.

Již se vrací a Chantilly, jejich sladké Chantilly kalem zneuctěné putují stokou. “ (Klička, B., Divoška Jaja, Československý spisovatel, Praha 1974, str. 190)

„Zaměstnání! Co je to? Co na tom, ztratí-li zaměstnání. Ztratila půdu pod nohama. A nejen pod nohama. I v ní něco umřelo, a nebylo to věru nic menšího než člověk.

Malátná bolest zbyla tam, kde zemřel. Je těžké a ponuré být úmrtním ložem svého vlastního dítěte, ale strašnější jest chovat mrtvého dál v srdci. Jsi jako urna, v níž popel nebožtíkův nabývá tvaru i života a trhá svým růstem těsný kov urny, až hrozí bídným zhroucením.

Ale tlak zvenčí nedovoluje. Mimo tebe, kolem a stulení důvěřivě k sobě, jsou jiní lidé, kteří tě potřebují. Srdce nesmí puknouti, ježto je majetek světa. Každá bolest se přetrpí, není varu, který by nedoklokal, a není hoře, které by nedohořelo. Vzdutá vlna utrpení je hašena láskou i odpovědností a nikdo z vás neví, jak byla strašlivá a jak bezcitně plenila. “ (Klička, B., Divoška Jaja, Československý spisovatel, Praha 1974, str. 192)

Sahiungovy pocity při marném hledání práce a potloukání se Paříží, pocit bezmoci, zmaru a křivdy vyjádřil Klička těmito slovy: *„Není Paříže, jest jenom obrovské, zisťné a vraždící moře; je soustava křivd a protivenství, jež se kupí jak červi na mrtvém těle uštvaneho. Babylón civilizace.* “ (Klička, B., Divoška Jaja, Československý spisovatel, Praha 1974, str. 182)

Jak už jsem uvedla výše, kritika Divošku Jaju přijala velmi dobře. Karel Sezima vyzdvihl to, že exotismus zde není prostředkem svobodnější fikce a stupňované estetické iluse, ale je výtěžkem realistického studia a tím se stává protestem proti zvrácenosti civilizace. Je přesvědčivý díky tomu, že pramení ve zkušenosti.

Velmi oceňuje pasáže, kde Klička popisuje Jajinu péči o dítě: *„Několika jen odstavci, skoupými a sevřenými, ale celá pozorování zhušťujícími, dovedl spisovatel vyvolat galerii genrových obrázků z dětského pokojíka.* “ (Sezima, K., Krystaly a průsvity, Jos. R. Vilímek, Praha 1928, str. 247)

Za nejsilnější stránku románu považuje povahokresbu postav. „*Není jeho vinou barevný paradox, že se figurky bílých partnerů morálně šinou téměř veskrz černými poli románové šachovnice. Umělecká objektivnost nicméně nedovolila, aby je stranicky skresloval nebo karikoval. Podobizny jejich traktuje laskavě vláčným štětcem nebo leptá suchými čarami záludného temnosvitu dušeznaleckého.*“ (Sezima, K., Krystaly a průsvity, Jos. R. Vilímek, Praha 1928, str. 248) Kličkova pozorování ústí v bystou, mírně ironickou společenskou, politickou či ekonomickou glosu.

Sezima též chválí Kličkův přitlumený sloh, přirozené dialogy, básnické obrazy. Jediné, co mu vyčítá, je určitá baroknost. Měl by vážit, zda masivní průměr přlíš nezatíží větu. „*Mnohdy však rozvíjí pouhý ornament, nenavoděný potřebou srostitější názornosti ani jasnější myšlenkové perspektivace a schopný proto sebedistinguovanější prózu leda ohroziti barokností.*“ (Sezima, K., Krystaly a průsvity, Jos. R. Vilímek, Praha 1928, str. 250)

Také Josef Hora ocenil uzavřenost příběhu, prudkost dramatu, to, že sociálnost vychází z logiky příběhu. Kličkova kniha „*se nesnaží koketovat s černošským problémem, ale vrhá živé a jasné světlo na něj. Jaja, černoška z francouzské africké kolonie, je odvezena do Paříže plukovníkem Lenôtrem, aby byla jeho rodině lacinou chůvou. Neznámý svět se objevuje jejímu černošskému srdci. Krása města, podivnost, zvrácenost, a zločinnost civilisované společnosti, dílo zkázy, do níž ji žene jeho bída a erotika – to vše je tu zachyceno jemně a průkazně s velkým smyslem pro speciální chuť látky, jež se vymyká prostému realismu a v níž našly básníkovy věty, obrazy, dějové nitě a charakteristiky zdroj živého slohu.*“ (in Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 267 – 268)

Bedřich Václavek naopak Kličkovi vytýká, že se v líčení postav setkáváme s podivně příkrými situacemi a nepravděpodobnými psychologickými zvraty. Vyzdvihuje sytý kolorit a jasný společenský názor. Je to začátek Kličkovy čistě epické prózy. Divoška Jaja byla Annou Auředníčkovou přeložena do němčiny a roku 1931 vyšla v románové příloze vídeňských Arbeiterzeitung.

Brody (1926)

Brody jsou sociální román, ve kterém se Klička snaží proniknout do soudobé sociální reality a nejožehavějších problémů poválečného života a najít z nich cestu. Zobrazuje problém inteligenta a dělníka, postavení vzdělců, kteří nemají důvěru prostých dělníků a trpí proto osamoceností. Román je laděn pesimisticky.

Kritika Brody na rozdíl od předchozí Divošky Jaji nepřijala přívětivě. A. C. Norjim v Hostovi vytýká přexponovanost po stránce stylistické i dějové, dále to, že Klička nevěrohodnými cestami dochází k banálnímu a nesmyslnému řešení, a také pesimistické vyznění knihy. Je to podle něj román spíše filosofický a statický. Klička zde podává portréty několika bezradných a slabých lidí, lhostejných a nemohoucích a staví se k nim, jako by je vysvětloval či omlouval. Nor upozorňuje také na vančurovskou větnou stavbu.

Na začátku románu nás autor uvádí přímo do středu děje – domů, do Brodů, se vracejí legionáři z Haliče Hron a Rys. Zastavili se v hospodě U sedmi panen. Ferda Rys nasazuje na továrníka Pressingera, který si myslí, že peníze mohou všechno, a ze svého zámku vládne městu – patří mu cukrovar, mlékárna, má mnoho pozemků, vykořisťuje obyvatele, svádí ženy dělníků – i Rys je jeho levobočkem. Většina místních lidí pracuje právě u něj – v mizerných podmínkách a za mizerný plat, dřou na něj. Pressinger má jedinou legitimní dceru Lilu, která studuje medicínu. Je svým otcem a jeho intrikami zhnusena, a proto si po ukončení studií zřizuje ordinaci v Brodech, aby mohla pomáhat těm, které on vykořisťuje. Ač cítí s proletariátem, je v podstatě maloměšťáčka. Ví to a viní z toho výchovu a okolí. Cítí se být obětí svého původu.

U sedmi panen se Rys seznámil s inženýrem Vítem, též se vracejícím do rodného města hledat práci. Líbil se mu a stali se z nich přátelé. Vít byl bez práce a musel uživit svou ženu Terezu. Znal se s Lilou Pressingerovou a ta mu zařídila práci v otcově cukrovaru. Na oplátku chce, aby ji seznámil s jejím nevlastním bratrem Ferdou Rysem. Stávají se z nich přátelé. Lila se zamiluje do Víta, ač ví, že je ženatý.

Rys po návratu domů zjistil, že se jeho žena Anda znovu provdala a má dítě – kluka. Rys si zařídil navzdory Pressingerovi živnost – pořídil si psy a stal se z něj mlékař. Měl mnoho zákazníků, protože měl mléko a máslo lepší a lacinější než Pressinger. Seznámil se s ženiným dítětem – Lojzou. Po čase se k sobě s Andou vrátili. Rys je dobrák od kosti, válka z něj neudělala zrůdu. Nezahořkl, je vždy ochotný pomoci a poradit. Umí odpouštět i těm, kteří mu ublížili – ještě v hospodě U sedmi panen potkal kamaráda z Haliče, četníka Pepka Rejska. Ten ale dělá, že ho nezná. Přivedl muže, kterého zatkli a zbil jen proto, že z hladu ukradl chleba. Ferda zuboženému muži omývá rány a Vít mu pomáhá. Rys koupil zatčenému jídlo a pivo. Strážmistr ho zastavuje a vyhrožuje, že ho taky zavře. Rozhněvaný Rys mu připomněl, že byl u toho, když zabil majora v Gefechtu u Raranče. Pak zatčeného nakrmil a Rejsk ho odvedl.

Od té doby měl na Ferdu policieno. Dělal mu naschvály, protože věděl, že na něj Rys jako na úřední osobu nemůže. Pomstil se mu na jeho psech – postřelil březí fenu

Obryni, kterou měl Rys do mlékařského spřežení a také na chov. Rys ho za to zbil. Pak mu Rejsek převrátil plnou konev mléka, když je prodával na náměstí. Ferda se ale nedal, věděl, že se ho strážmistr bojí. Rejsek škodu raději zaplatil. V přestřelce na náměstí pak zastřelil Ferdova kamaráda, trafikanta Drozda. Přes všechno špatné, co Ferdovi provedl, mu v závěru románu Ferda odpouští, když jej strážmistr – truchlivá troska, ubožák, děsící se svých činů – přijde poprosit o odpuštění. Ferda také pomáhá Vítovi.

Vítova žena otěhotněla a vážně onemocněla. Vít měl navíc starosti v práci – snažil se zapadnout mezi dělníky, přesvědčit je, že je jedním z nich, že mu jde o stejnou věc, ale dělníci jej nemají rádi. Myslí si, že když je vzdělaný a je nad nimi, má i víc peněz a lepší život než oni. Přitom je opak pravdou. Rys se mu snaží pomoci. Zná se s předákem dělníků Hronem a vysvětluje mu, jaký Vít skutečně je. Prosí jej, aby se ho před dělníky zastal. Hron by ale od nich sklídl výsměch, nemůže pro něj nic udělat. Vít ztrácí smysl života – záchytnými body jsou pro něj přátelství s Rysem a Lilou. V nic nevěří, ani v Boha. Navíc jeho žena při porodu zemřela a holčička – Terezka – byla také velmi slabá. Vít se na ni upnul, miloval ji, byl jí otcem i matkou. Nastěhoval se s ní k Rysovým a paní Rysová se mu o Terezku starala. Vít se pak rád vracel z práce domů a rád si hrál s dětmi – Terezkou i Lojzou. Do práce chodil s nechutí, protože situace mezi ním a dělníky byla stále stejná, ne-li horší. Útěchu mu poskytuje také Lila, do které se po smrti své ženy zamiloval. Často se u něj střídá optimismus víra v budoucnost s pesimismem a pocitem beznaděje.

Lila se jako doktorka osvědčila při tyfové epidemii, při které zemřeli i dva lékaři. Když už nemoc ustoupila, přišel pro ni Vít, aby se šla podívat na malou Terezku. V pasáži, ve které líčí, jak Lila Terezku vyšetřuje, je patrné, že Klička vychází ze své vlastní lékařské zkušenosti. Lila pro jistotu svou diagnózu konzultovala s doktorem Fürstem, který ji neměl rád, nedůvěřoval jí, pohrdal jí pro její původ a jednal s ní s despektem, kdykoli se potkali. Byl to zánět mozkových blan. Lila se trápila, že ji nemůže vyléčit, ví, že Terezka je tím, co drží Víta nad vodou. Terezka zemřela.

Pressinger snížil dělníkům mzdy kvůli váznoucímu odbyt, zatímco ceny stále rostly. Dělníci jsou rozzlobení. Naději vkládají do socialistického poslance, doktora Hechta, který se tváří, že jim chce pomoci, ale ve skutečnosti se za jejich zády domluvil s Pressingerem, že mzdy dělníků budou sníženy na popud samotných organizací. Rys o tom ví a snaží se dělníkům otevřít oči. Ti ho ale neposlouchají, nevěří mu. Při Hechtově projevu na náměstí ho dělníci pozorně poslouchají, slepě mu věří. Pod dojmem z jeho

projevu se vzbouří a začnou rabovat obchody. V postranních uličkách už ale byli připraveni četníci. Došlo ke střelbě.

Po této události se milenci Vít a Lila od doktora Fürsta dozvídají, že jsou sourozenci – Vít je též Pressingerovým levobočkem.

V samém závěru románu se dovídáme, že Rys si koupil pole, na kterém chce pěstovat zeleninu, a Vít mu na něm pomáhá. Stal se z něj zase optimista, v návratu k půdě našel východisko ze svého smutku. Má zase proč žít. „*A Ferda by byl vzkřikl štěstím při tom pohledu: Vít se mu vydařil, nezklamal ho! Takový inženýr má lebku velmi tvrdou a hloupostí v ní, až běda! A přece, dáte-li mu do ruky rýč, můžete z něho učiniti člověka. Zítra ráno ho vyženete k bandaskám s hustoměrem a s důležitými lahvičkami, aby se neřeklo, že kašle na vědu, na civilizaci a na svou minulost; a on bude konečně přesvědčen, že není darmo živ. S chutí se nají, vyspí se a nezbude času na trápení, neboť vzdělávat zemi jest jako žítí s ženou, dáš se jí celý s radostmi i strastmi a ona tě za to oblažuje svou krásou a plodností. A konečně víš, že jest to ona, již nejvíce zaujat nejvíce získáváš, poněvadž ti darovala klid srdce a svědomí, jediná jsou schopna opravit tvůj život. Vliv země, který byl utajen, konečně nastoupil cestu k tvému srdci a za šera, kdy uložíš zahradnické nádoby, pocítíš, že ustupuje vlivu nebes, který tě obdává svatozáří dělníka a ozdobí tvá ústa darem spokojené písně. I kdyby ti snad černokněžníci vědy našeptávali svá svůdná zoufalství, pohlédna na své denní dílo, vzlétneš v objetí klidného večera, neboť víš, že jsi cenný.*“ (Klička, B., Brody, Melantrich, Praha 1935, str. 258 – 259) Vít se chce později vrátit k chemii.

Svou roli v románu mají i drobné postavy – slepý trafikant Drozd, zapřísalhlý komunista, který dokáže citovat z Marxova Kapitálu, z něhož mu manželka večer předčítá, a otec Vítovy ženy, Veteš. S Drozdem často Rys debatuje o poměrech, radí se s ním.

Veteš je spíše karikatura. Přijede za svou dcerou na návštěvu, ale uváže se jí na krk. Je to opilec, který pro pití udělá cokoli. Za peníze na kořalku a pár sklenek pálenky dokonce hanobí svou dceru i zetě. Když mu pak Rys vypověděl, co provedl, byl zdrcen. „*Had omamného jedu ho zákeřně uštkl, aniž co věděl, a skutky, jež potom konal, trvají, jsou, nikdo jich nevykoření! Hnusný mrav kořalky, křiviti povahy slušné a hyzdití úsměvnou tvář, bésniti v klidných a láteřit v mírných, vystavěl trůn zde na holé lebce vděčného otce a tchána...*“ (Klička, B., Brody, Melantrich, Praha 1935, str. 140) Po pohřbu své dcery spáchal ze zoufalství sebevraždu.

I v tomto románě najdeme lyrické pasáže, zachycující přírodu, prchavé dojmy či pocity postav. „*Podobajíc se teplé růžové panně, stoupalo mladé slunce nad obzor a*

dotklo se něžnýma rukama chladného jitra. Svit hvězd již pohasl a mlhy vstaly z loží květnatých luk. Kohoutí píseň rozřízla krajinu času v dnešek a včerejšek a hodiny zpívaly hodinu čtvrtou jako veliké zvěstování. Rmut včerejška ležel, hnuse si sám sebe, pod šlépějí nového dne a příští volalo hlasem naděje a svěžesti.“ (Klička, B., Brody, Melantrich, Praha 1935, str. 25)

Co cítí Rys k Vítovi a jeho ženě, vyjadřuje takto: *„Rys hledí za Vitem a za jeho ženou, srdce v něm bouří nějakým lomozným, smýkavým citem, jehož nelze vysloviti. Ví jen, že toto chvění jeho srdce se probudí, kdykoliv pohlédne na tu dvojici, vždycky tichou a mlčenlivou; kdykoli pohlédne do bílé tváře paní Terézy a na tenké nohavice Vítovy. A v Rysově hlavě se hemží myšlenky dobré a tklivé jako zvlhlé oko bratrovo; snění ho objímá, předsevzetí kvetou. Hluboká rána s perlicí se krví zeje v jeho srdce jako pohár, daný potřebnému.*“ (Klička, B., Brody, Melantrich, Praha 1935, str. 63)

Vztah dělníků k Vítovi dobře vystihuje v této pasáži: *„Jejich pohled ho doprovází jako nepřítel, zaujatý a podezřívavý, jako by pásl po zločinci. Pohled přísnější, pohrdlivější než ten, který vysílají za ředitelem, neboť on, mladý inženýr, jest ten, který dává rozkazy, a jest tudíž policajtem.*

Co platné, že dře bídu horší než oni, že pracuje jako oni, ba i po nich, co je to všechno platné, když nosí límec a nákrčník, skřípec a klobouk a titul inženýra! Co platné, že neumí na dělníka křičet, žalovat, hrozit a láteřit, když je přece známo, že je to pán, tudíž nepřítel, mající na tisíc výhod. Nikdo z nich neslyšel řeči jeho srdce, nikdo nevěděl, že je jejich vlastní bratr. Člověk s titulem je neprůhledný a jest již napřed odsouzen k nenávisti.“ (Klička, B., Brody, Melantrich, Praha 1935, str. 65 – 66) Z toho plyne Vítova nejistota, osamělost, nevíra v budoucnost.

Pressinger má na své straně vojsko i četníky. Ovládá městskou radu, soudy i církev. I pozemková reforma se jeho panství vyhnula, protože Pressinger podplatil úředníky i poslance. Ti se neštítí *„prohnati svými hubami dávné mety pravdy a krásy. Jan Hus po smrti na hranici a Komenský po vyhnanství jsou nuceni nastoupiti strašnější muka: aby byli z těch věčně nenažraných, hničících chřtánů citováni a chváleni jen proto, aby si snad lidé mysli, že tito korýtkáři a jejich programy se podobají lidem velikým a dávným.*“ (Klička, B., Brody, Melantrich, Praha 1935, str. 166) Zobrazuje a kritizuje tak i poměry v poválečné politice.

Velmi působivě je líčeno umírání Vítovy dcerky. Zápas malé Terezky s horečkou a smrtí vyobrazil jako válečnou bitvu. Využil opět své lékařské zkušenosti. *„Dech její klopýtal o neznámé překážky a trhal se v drobné cářečky práce, pachtě se zajímavě na tvrdém úhoru posledních dnů. Pokřivená kolečka*

života skřípala, cesta vedla vzhůru a jízda se zrychlovala; ale spěch byl jen potácivý, pouť se mučivě kymácela. Rachot zanikající bytosti, i když je malá, burácí. Klenba pustnoucího se sesouvá, stěny se kácejí, smrt huláká. Maličké ruce se brání, jak mohou, odpuzují rány, které útočí; vlny vůle zalily ještě údy, ač konečné jejich dílo jest jenom křeč.

Z úst vychází volání jako z hořícího domu a zmatek naplňuje bezradné hodiny. Horečné srdce tluče jako dynamo a vyzdvihuje ze skrýší utajené síly, jež vrhá zoufale k záchranným pracím lopotíc se poctivě, aby zdolalo úder.

Vít jako bezmocný svědek na návrší přihlíží bitvě a namáhá smysly, aby nepřehlédl žádné podrobnosti. Straní dětským vojskům, nad nimiž plachetka nevinnosti se třepe jako prapor, zborcený předčasně ukrutenstvím světa. Anděl strážní nad ní poletují bijíce uděšenými křídly a otupený meč ochrany jim padá jako květina z rukou.“ (Klička, B., Brody, Melantrich, Praha 1935, str. 210 – 211)

Bedřich Fučík na Brodech velmi ocenil jemně odstupňované postavy, hloubku proniknutí do problému i zachycení proudu sil. Na druhou stranu mu vytýká mnohomluvnost a romantické řešení konce. „*Je několik jedinečných scén, jako vstupní, pevně a sugestivně zvládnutá, scéna stávky atd. Jinde však je Klička dosud mnohomluvný, vyčerpává se debatami; celou knihou stojí v skutečnosti, ale konec řešený romanticky příbuzenstvím tří hlavních figur z ní uteče à la Molière. Jednostranností svou připravuje se pak o mnoho umělecké průkaznosti.*“ (Fučík, B., Kritické příležitosti I, Melantrich, Praha 1998, str. 216)

Hora román Brody řadí k literatuře proletářské. Sociálnost románu vidí v množství postav ze všech společenských tříd a jejich kolektivní souhře na dějovém procesu. Na postavě Ferdy Rysa vidí vliv Tolstého. „*Cosí ruského, tolstojovského je v tomto Kličkou životně viděném chlapíku, ta touha oprostít se, minout lhostejně všechny zlé problémy rafinované a zkažené společnosti, ničemných kapitalistů a prodejných vůdců dělnictva.*“ (Hora, J., in Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 271)

Bedřich Václavek v knize *Tvorbou k realitě* na Brodech oceňuje, že je v něm plno sociálního poznání, ale zároveň mu vyčítá, že toto poznání není ztělesněno osobami románu a dějem, ale je vyjádřeno jen v teoretických pasážích nebo poznámkách. Tak se ze zamýšleného románu sociálního stává román tří sourozenců, Lily Pressingerové a jejích nevlastních bratrů Rysa a Víta. Dále mu vytýká vančurovský lyrismus, který nahrazuje dějové spoje a psychologickou kresbu.

Karel Sezima Brodům vytýká monografičnost – příběhové i povahokresebné jednotlivosti Klička rozvíjí příliš souběžně. Oceňuje ale výtečně podané interiéry a scenerie, bystrá a zevrubná pozorování, hromadné výjevy i básnicky postřehnuté podrobnosti. Ze zobrazených postav vyzdvihuje podobiznu Lily Pressingerové. „*Sladká, zlomená dívka, tak směle vržené hlavy i v mukách svého strohého panství, projde očištěm smyslných záchvatů a pokušení, než svou buršíkosní něhu k ženatému inženýru Vítovi postupně pročistí v duchovní sesterství – když tento vyvolený jejího srdce i smyslů sice ovdoví, ale v zápětí se objeví dokonce jejím krevním bratrem.*“ (Sezima, K., Krystaly a průsvity, Jos. R. Vilímek, Praha 1928, str. 254) O postavě Pressingera říká, že mohl dorůst balzacovské či molièrovsky absolutní grandiozity, kdyby mu Klička neodepřel alespoň špetku lidskosti. Takto je jen básnický nedotvořenou zkresleninou.

Svět z rodiny (1927)

Kličkova druhá básnická sbírka, jejíž název svědčí o intimitě básní. Hora oceňuje, že v ní vyspěl v lyrika měkkého tónu. Je patrné jeho ovlivnění Wolkerem - vnáší do poezie humanistický tón prosté srdečnosti, splývání s lidmi a věcmi. „*Stejně jako u Wolkeru má při tom jeho slovo sytý zvuk lidské přesvědčivosti. Nemá velkého rozkvyu tato lyrika, láme se, když básník se pokouší o zachycení velkých dění, někdy nahraňuje opadlý rozběh rétorikou, - jak ostatně u celé školy proletářské poesie, ale co jí schází na obrazivosti barevného rozeplání, nahraňuje mnohde vroucnost prostého výrazu. ... je lyrik prožitku a meditace. Ale v těchto mezích má básně, kde slovo nabývá až zbožného timbru. Píše tím živelněji, čím osobitější zkušenost formuje lyricky.*“ (Hora, J., in Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 276)

Bedřich Václavek mu vytýká, že jen zvolna doplňuje svou sociální zkušenost obecným názorem, kterým jednotlivosti zařazuje v jednotný celek, že zůstává při abstraktně humanistickém zájmu a nedopracovává se k pojetí konkrétního. Také se mu nelíbí, že zůstává buď při jednotlivých postřezích, nebo abstrakci zcela nekonkrétní a nespécifické. Proto si jeho básně nemohou nárokovat obecný zájem.

Velmi kritický a rozhořčený byl i J. B. Čapek v časopise Host. „*V málokteré knize tak příkře zarazí nedostatek vši poesie, jako v této. Snad k tomu dojmu přispívá ta skvělá a honosná úprava sbírky, která přímo volá po hodnotnějším obsahu. Není tu ani jediné básně. Ale není tu ani základního poetického citu, jenž přece jen bává prán různým lyrickým Ikarům, ba i prostým zpěvákům z lidu; v Kličkových verších tísnivě se*

uplatňuje naprostý nevкус, essayistické ohlasy, povídavost, jež jest nepřipustná i v salonech pražské smetánky, a jiné těžké nectnosti. Lidsky jsou tu pěkné city, slušné snahy, sympatické dojmy; ale proto se přece nevydávají sbírky, že zažívám obecně lidské stavy. Již osobní odpovědnost za knihu není malá; a chci-li ji vydat jako světlou esenci rodinného života, jako oslavu svých nejbližších, jimž přímo svou kreaci obětuji – pak jistě jest na místě, abych víckrát měřil...“ (Čapek, J. B., Benjamin Klička: Svět z rodiny, in Host, roč. VII, 1927 – 1928, str. 215)

Muž, který chtěl ABCDE (1928)

O důvodech vzniku této grotesky Klička napsal: „Když ustala koncem února 1927 chřipka ve svém řádění, byl čas, aby se člověk pozastavil nad všemi povinnostmi a obětmi, jimiž obtížila společnost ve dnech epidemie bedra lékařů. Kdo z těchto lékařů šťastně přežil onu epidemii a vrátil se k pravidelné robotě, vzpomínal dob chřipky v sladké únavě a musil dny minulé – taková jest již přirozenost lidská – glosovati humornými, byť trpkými vzpomínkami na lidské sobectví, na moc pudu sebezáchovy, na strach před smrtí a na lidskou bídu i hloupost. Znovu prožíval všechny příhody, které žil ve snu či téměř v transu, mezi dvěma větami nebo mezi spěšnými návštěvami u nemocných, na hranici doktorské šťvanice a svého filigránního rodinného života, který se v oněch dnech zcvrkl na minimum.

A každý z těch felčarů prodlužoval svou vzpomínku hlouběji a hlouběji do minula, až stanul u otázky: Jak a proč jsem se stal lékařem?

Vzpomněl začátků, jež při všech svých povážlivých těžkostech existenčních nepostrádaly mimovolné komiky, a vzpomněl ovšem i svých prvních i pozdějších ordinací, při nichž mu bylo často vyslechnouti bodrých, lidových názorů o nemocech, o jejich léčení a původu.

Tak defilovala v prvních dnech po chřipce každou lékařovou hlavou celá jeho minulost, aby dokázala udivenému ranhojiči, že to, co právě prožil, nebyl těžký sen, nýbrž těžká služba, pravý jeho účel, úděl a cíl, na které se po tolik let připravoval.

Shrnuv několik takových osudů v typ českého lékaře – proletáře, dostal jsem muže, který chtěl ABCDE.“ (Klička, B., Ke knížce o muži, který chtěl ABCDEF, in Panorama, roč. V, č. 1, Praha 1928, str.19)

Tato groteska je příběhem lékaře, který chtěl A: konati dobro, B: svou svatbu dokončiti, C: svou ženu učiniti šťastnou, D: mít jakékoliv dítě, E: přechoditi chřipku. Je napsána er-formou. Jde o příběh mladého muže, který se rozhodl stát se lékařem, aby

zbavil svět bídy a utrpení. Vystudoval, otevřel si ordinaci a stal se lékařem nemocenské pojišťovny. Poté, co léčil děti paní továrníkové, byl slavný. Zatoužil po manželce a oženil se s chudou dcerou ševce. Ta byla nejdříve šťastná, později však poznala, že jí muže bude neustále brát jeho práce. Aby jí potěšil, zapsal je do tanečních hodin. Paní doktorová byla nadšená. Poznala zde lidi z lepší společnosti – zejména pan Simonides jí připadal zajímavý – a přebírala jejich způsoby. Byla zvána do společnosti, ale přesto nebyla spokojená. Chtěla by dítě. Lékař navrhl, že by jej v této věci mohl zastoupit pan Simonides. To paní pobouřilo a rozzlobilo. Aby ji usmířil, zařídil měsíční dovolenou na horách. Než odjeli, vypukla chřipková epidemie. Lékař pracoval od rána do noci a sám se u pacientů nakazil. Rozhodl se, že chřipku přechodí. Aby zvládl návštěvy u všech pacientů, najal si auto. V něm cestou domů zemřel. Paní, která neměla na zaplacení najatého auta, pak žila se šoférem.

Oproti Kličkovým románům, které často působí poněkud rozvleklým dojmem, je tato novela svěží, vtipně a svižně napsaná. Klička se zde projevil jako mistr zkratky. Je z prostředí, které Klička důvěrně zná. Objevuje se tu, stejně jako v některých dalších dílech, idea, že jedinec má sloužit celku, být užitečný všem. Lékař, kterého tu Klička vylíčil, tak touží pomáhat druhým, že zapomíná na svou ženu i na sebe. Na rozdíl od své ženy se lékař v průběhu děje nevyvíjí. Je stále stejný jako na počátku – skromný, obětavý lidumil, dřič, kterému ke štěstí stačí dobře vykonaná práce. Pro tu je schopen obětovat vše. Je do výkonu svého povolání natolik zabrán, že není s to vnímat potřeby a city své ženy, čímž se jí vzdaluje. Myslel si, že si vzal obyčejnou dívku, která mu bude oporou, bez řečí se bude obětovat. A je překvapený, když zjišťuje, že tomu tak není. Na svou přílišnou dobrotu a přehnanou píli nakonec doplácí vlastní smrtí.

Jeho paní prochází vývojem. Nejprve je tou skromnou dívkou, jakou si lékař přál. Nevadí jí skromné poměry, stačí jí, že je s mužem, kterého miluje. Když je ale manžel stále pryč, začne se nudit a je nespokojená. Cítí se osamělá a touží po společnosti. Na hodinách tance se dostává do měšťácké společnosti a velmi se jí tu líbí. Přebírá způsob jejich mluvy i chování, začíná myslet jako měšťáčka. Doktor to nechápe, podle něj jsou takoví lidé odporní. Ona se ale baví, ovšem jen do chvíle, kdy i místo těchto hodin začne její muž navštěvovat nemocné. Zatouží po rodinném životě, po dítěti, které by dalo jejímu životu smysl. Ani to jí však lékař kvůli své zaměstnanosti nemůže dát. Jako náhradu si vymyslí dovolenou a paní doktorové to stačí. Když pak její manžel zemře, najde si při nejbližší příležitosti nového partnera.

Klička vytvořil karikaturu maloměšťáckých poměrů a způsobu života. Cítíme tu výsměch i lehkou ironii. Nejde tu jen o proměnu paní doktorové ze skromné, naivní

dívky v náročnou, vypočítavou měšťáčku. Skvěle zkarikoval i muže z lepší společnosti v postavě pana Simonidese. Pan Simonides je boháč, snob, který se vysmívá všem tradičním hodnotám, domácímu životu i manželství. Důležitá je pro něj jen zábava, známosti a peníze.

Dokonalou měšťáčkou je také paní továrníková. S lékařem je spokojena jen proto, že u všech jejích naprosto zdravých dětí, které nejspíš potřebují jen trochu více rodičovské pozornosti a pobytu na čerstvém vzduchu, našel nějakou nemoc. Tváří se jako starostlivá matka, které na výdajích vůbec nezáleží. Vychvaluje jej, ale když jí předloží skromný účet za léčení, nezaplatí.

Kritika tuto novelu přijala poněkud rozporuplně. Zatímco Pavel Fraenkl ji ve své kritice naprosto rozcupoval, jiní kritici ji vcelku chválili. Fraenkl o ní v článku *Z mladé české prózy*, který vyšel v Hostu, napsal, že je to „*impotentní tlach, pokoušející se zoufale o nějaký vtíp, o satiru na groteskně se utvářející skutečnost a. p.*“ (Fraenkl, P., *Z mladé české prózy*, in Host, roč. VII., 1927 – 28, str. 259) Dále mu vyčítá, že užívá bařtipánské moudrosti o ženách a staré vtipy o záměně slov.

Josef Ošmera naopak chválí jeho skvělou formu zkratky. „*Místy je ztrnulost a sem tam ještě nevýraznost, ale to je jen několikrát. Celek vyznívá originálně, trochu suše a přece básnicky hutně. I jako názor životní tu místy vykukuje relativismus a takový je také potom život osob. Pojetí těch obyčejných životních příběhů jest bystře zpracováno a výstižně vyzvednuto.*“ (Ošmera, J., in Panorama, V./1., 1928, str. 155)

Bedřich Václavek ji označil za přechod k čisté epice, když napsal: „*Nehledě k tomu, že se tu projevuje po prvé lékařská tematika Kličkova, vede zřejmá cesta od této vypravěčské exhibice, podané s dobrým humorem, k celé jedné větvi románové tvorby Kličkovy, kterou bychom mohli charakterisovati jako čistou epiku.*“ (Václavek, B., *Tvorbou k realitě*, Index, Olomouc 1937, str. 91)

Podle Josefa Hory se v této novele Kličkovi podařilo najít svůj vlastní odstín humoristického vyprávění, v té době tak vzácný.

Pestré osmero (1928)

Jde, jak už název napovídá, o soubor osmi novel, které byly napsány v letech 1920 – 1927. Až na jedinou výjimku jsou všechny psány er-formou. Klička své hrdiny představuje v pro ně nezvyklých situacích. Nemusí při tom jít přímo o situaci krizovou.

První novela se jmenuje *Nešťastný šťastný*. Hlavním hrdinou je cihlář Petrbok, který má jedenáct dětí. Poslal příspěvek do soutěže na téma *Bezdětnost* či

mnohodětnost? – výhody i nevýhody obojího. Vyhrál čtvrtou cenu, jíž byl koberec. Měl z toho velkou radost, kterou nezkalilo ani to, že jej neměli kam dát. Prodat jej odmítl, ač by tak zaplatil dluhy. Raději jej po domluvě chytráckého starosty věnoval obci.

Druhá novela má název Dvakrát jedna jest nic. Vypráví o ženě, která odmítla lásku mladého muže – nestačilo jí, že ji má rád. Bohatě se provdala a na bývalou lásku zapomněla. Z toho mladíka se však stal slavný vědec a ona po něm opět zatoužila. Odmítnul ji, protože se s nikým nechtěl dělit o ženu, ani rozbíjet něčí manželství. Měla vztek na něj, na sebe i na manžela. Proto skočila do řeky.

Třetí novela se jmenuje Z paměti dlažební kostky. Klička se pokusil vžít do dlažební kostky a vyličit z jejího pohledu její život od samotného vzniku až po dobu, kdy příběh sama vypráví.

Další novela se jmenuje Bílá žena a Tvango. Vrací se v ní k námětu z Divošky Jaji – líčí příběh a pocity černocha, který se ocitl poprvé v Evropě. Tvango přijel do Evropy za prací. Veškerý úžas ze všeho nového zastínila Bílá Žena. Trápila ho otázka, zda je bílá i pod šaty. V noci se ubytovala se v hotelu, ve kterém pracoval. Odesl ji zavazadla do pokoje a zeptal se, zda je bílá i pod šaty. Žena zatoužila pomilovat se s ním. Odpověděla, že je docela bílá. Dotkl se jí na krku. Byl překvapený, že je teplá. Milovali se spolu. Druhý den za ní přijel manžel a Tvango přišel do jejího pokoje, právě když se milovali. Vrazil dovnitř a začal ho rdousit. Potom se nechápavě díval na strážníka, který jej bil. Nevěděl proč.

Exekutor, to je název páté novely. Jde o příběh starého exekutora, který je jednoho dne poslán, aby zabavil majetek své dceři – vdově s pěti dětmi. Chce dceru nastěhovat k sobě a postarat se o ni, proto nechce jít do penze. Nechal dceru sbalit si věci, zapečetil byt a odvedl ji k sobě. Druhého dne dostal dopis, že byl dán pro přílišné stáří do penze.

Novela Nejzávažnější čin lakýrníka Nudle je příběhem chudého lakýrníka, který je ke všemu ještě nemocný. Zažádal v nemocenské pokladně o lékaře, ale dozvěděl se, že na něj nemá právo, protože ho mistr špatně přihlásil. Měl vztek. Rozhodl se, že napsa na štítu pokladny přepíše na Nemocenská pokradna. Bylo tam však napsáno Nemocenská pojišťovna, sám ten štít dělal. Zoufalý šel domů. Právě otevírali kořalnu. Vešel a opil se. Pak vrávorál ulicí a po městě si poté lidé šuškali, že Nudle byl opilý. Byl na to hrdý. V sobotu při výplatě mu mistr řekl, že je chlapík a přidal mu 25 Kč. Nudle nemohl pochopit, že proslavit se je tak snadné.

Předposlední novela Zrození blázna je o muži, který chorobně žárlí na svou ženu. Ta mu kvůli tomu říká, že je blázen. To jej dráždí, nadává jí. Pohrozila mu, že ho

dá zavřít do sanatoria. Tady v Robertovi nastal zlom. „Znovu vážíš význam jejích slov: vida, hodlá tě tedy zavřít do sanatoře a těší se, že bude žít sama s dětmi – ejhle, tedy tam to míří! S dětmi! Sama! A ty v blázinci!“ (Klička, B., Pestré osmero, Václav Petr, Praha 1928, str. 40) Ještě víc ho rozlítit pláč dětí, které chtěly maminku, protože on je zlý. Vzpomněl si, že ho všichni považují za blázna, došel si pro břitvu a obě děti podřezal – nepůjde do blázince nazdařbůh. Člověk si všechno musí zasloužit.

Poslední novela, Zkouška Izraele, je věnována Dru Pavlu Kuhlovi a Vilému Tausigovi za přátelství. Je to příběh židovského obchodníka Eugena Poppera, který je už prací v obchodě unaven, nenachází v ní smysl. Cítí prázdnotu. Rozhodne se proto zotavit se v lázních. Potkal zde mrzáka, kterého nejdřív litoval, ale když zjistí, že má přítelkyni, začne mu závidět a nenávidět ho. Mrzákova přítelkyně Marta si s ním o tom promluvila. Zamilovali se do sebe. Změnil pak i svůj postoj k mrzákovi. Před svým odjezdem požádal Martu o ruku. Začal mít obavy ze své matky. Marta byla chudá a navíc křesťanka. Požádal bratra, aby matce oznámil, že se bude ženit. Neztratila ho, ale cítila velkou bolest, byla to pro ni ztráta dítěte. Žádala, aby se jeho žena vzdala křesťanství. Útěchu a sílu hledala v talmudu. Měla pocit, že se její život hroutí. Nakonec ke sňatku svolila. Když Marta přijela, sdělila jí paní Popperová, že si přeje, aby vystoupila z církve a děti pak vychovávala v židovské víře. Marta souhlasila. Když odešla, začala se paní Popperová znovu modlit. Byla šťastná.

Kniha je opravdu směsí novel, které zdánlivě nic nespojuje. V povídkách se autor snaží zachytit člověka v různých životních situacích. Střídá se tu soucit s ironií. Hrdinové se dostávají také do absurdních, či paradoxních situací: cihlář Petrbok odmítne prodat vyhraný koberec, ač by tak mohl zaplatit dluhy, a raději jej věnuje vychytralému starostovi, který ho ošálí vidinou slávy. Exekutor, který má zabavit majetek dceři, nechce odejít do penze, protože by to exekuci stejně neoddálilo, a navíc si chce vzít dceru k sobě a starat se o ni. Sám provede exekuci a druhý den najde dopis, ve kterém je mu sděleno, že byl poslán do penze. Ve Zrození blázna Robert chorobně, a navíc bezdůvodně, žárlí na svou ženu a ta jej proto považuje za blázna. Aby si toto označení zasloužil, zabije své děti.

Podobné si jsou postavy Roberta ze Zrození blázna a lakýrníka Nudle – oba touží spáchat čin. Roberta k tomu žene pocit marného života a především chorobná žárlivost na manželku, která je narozdíl od něj moudrá, bystrá, plná vůle. Spouštěčem jeho šílenství je věta, kterou jeho žena vysloví jen jako pohrůžku. V tu chvíli v něm dojde ke zlomu. Má pocit, že si svůj pobyt v sanatoriu musí zasloužit, a tak podřeže své děti. Robert je zde vypravěčem příběhu, jeho bratr Rudolf je

posluchačem a kromě toho zde nemá žádnou jinou funkci. Robertova manželka je prvním člověkem, který dá podnět k jeho šílenství. Tím druhým jsou děti, které volají maminku, protože se otce bojí. To je vlastně skutečný popud k tomu, že Robert vezme do ruky břitvu. Děj neplyne volně, ale postupně graduje.

Lakýrník Nudle má také pocit, že jeho život je zbytečný. Podnětem pro jeho čin je křivda, která se mu děje v nemocenské pokladně a je vlastně způsobena nezodpovědností jeho mistra. Nudle se chce pomstít, ale jeho pokus ztroskotává na tom, že si ve vzteku špatně přečetl nápis na štítu. Svě zoufalství pak řeší alkoholem. To, že se opije, jej proslaví, získá si úctu a má zase proč žít.

K činu ze zoufalství a vzteku se také odhodlá Božena z povídky Dvakrát jedna jest nic. Když ji odmítne muž, kterého sama kdysi odmítla, protože byl chudý a nestačila jí jen jeho láska, spáchá sebevraždu. Jan je vedlejší postavou a je tím, kdo posouvá děj.

V novele Nešťastný šťastný je hlavním hrdinou chudý, naivní cihlář. Touží vyhrát v soutěži některou z věcí, které obyčejně mívají jen ti bohatší. Vyhraje koberec. Je to pro něj vzácnost, na kterou se nesmí sáhnout a o prodeji nechce ani slyšet. Jenomže má starosti, co s ním. Vyřeší je chytrácký starosta, který jej krásnými řečmi přiměje, aby koberec věnoval obci.

Z paměti dlažební kostky je zajímavý pokus o vcítění se do neživé věci. Hlavním hrdinou a zároveň vypravěčem je sama dlažební kostka. Je to jeho jediný pokus o ich-formu. Snaží se ukázat, že i kus kamene může něco cítit, dokonce to jsou city velmi silné. Prožívá štěstí, když se po zavlečení psem do trávy, dostává zpět do rukou dítěte, jež ji mělo jako hračku.

Tvango je nezkažený, naivní, nezná civilizovaný svět a jeho zákony. Je okouzlen Bílou Ženou a myslí si, že když se s ní miloval, patří jemu. Žárlí na ni a ze žárlivosti chce také zabít jejího muže. Díky své naivitě a neznalosti evropských způsobů se tak dostává do konfliktu se zákonem. Bílá Žena je zřejmě žena z lepší společnosti. Je rozmařilá a žádostivá. Tvanga bere jako příjemné povyražení.

Exekutor trousil je hlavní postavou další povídky. Opět je zde motiv křivdy. Cítí ji právě hlavní hrdina, když provádí exekuci u své vlastní dcery. Nevede jej však ke spáchání žádného velkého činu. Trousil je smířený, nemá sílu k odporu.

Ve Zkoušce Izraele je hlavním hrdinou žid Eugen, který po několikaleté práci v obchodě ztrácí smysl života. Těmi, kdo nějakým způsobem posouvají příběh, jsou jeho bratr Artur a Marta. Artur mu pomůže smířit matku s tím, že je

jeho nevěsta křesťanka, Marta zase vyléčí jeho duši, pomůže mu změnit pohled na svět, najít v životě radost.

Podle Bedřicha Václavka znamená Pestré osmero růst Kličkovy vypravěčské techniky. Stále sice kolísá v látce i tvaru, ale přináší silné zpředmětnění a zintenzivnění pohledu a také plastičnost podání. Některé příběhy jsou velmi exkluzivní, najdeme tu však i dobré studie určitého kulturního a životního prostředí. Josef Hora v těchto povídkách ze života drobných lidí cítí hlasy ironického spodního tónu.

Pavel Fraenkl tvrdí, že Pestré osmero kolísá mezi žánrem obstarožního druhu a násilným, křečovitě voluntaristickým vzpíráním formy. Křečovitost podle něj Kličkovi zůstala z doby básní v próze. Za nejzdařilejší považuje novelu Zkouška Izraele.

Jaro generace (1928)

Román Jaro generace je prvním dílem trilogie, která má název Generace. Někdy se můžeme také setkat s názvem Rodáci z malé země. Klička později zamýšlel napsat ještě čtvrtý díl, k realizaci jeho záměru však už nedošlo. Román Jaro generace je rozdělen do dvou dílů. První nese název Od prsu k jícnu a líčí dětství a jinošství hlavního hrdiny, druhý je nazván Mimo čas a řád a vypravuje o boji na východní frontě za první světové války.

Klička vypráví o měšťanské rodině pláteníka Krále. Jeho žena je nemocná. Mají tři děti – Jana, Mařku a Jirku, který je hlavním hrdinou. Jan studuje v Německu. Mařka byla poslána do rodiny pláteníka Hurta, aby se naučila být dobrou hospodyní. Jirka se ve škole skamarádil s Petrem Prémem. Mařka se po návratu od Hurtů začala se zaučovat u otce v obchodě. Otec si to přál, protože jednou bude ženou jeho nástupce – doufal, že jím bude mladý Hurt. Mařka ho však neměla ráda. Později si lásku k němu začala nalhávat. V tanečních potkala doktora Ráže. Zamilovali se do sebe, ale neřekli si to.

Jirka s Prémem složili přijímací zkoušky na gymnázium. Na oba rodiče začalo doléhat stáří. Matka dostala srdeční záchvat a její stav byl velmi špatný. Proto se svatba Mařky a Hurta konala ihned. Matka zemřela týden po svatbě, když se Mařka vrátila ze svatební cesty. Pro Jirku a Mařku znamenala matčina smrt ztrátu spojitosti s minulostí.

Jirka uzavřel přátelství s Ottou Weilem a seznámil s ním Préma. Stali se nerozlučnými přáteli. Mařka a Hurt se hádali a otec jim musel dělat prostředníka. Po

narození syna Karlíka se Mařka cítila svobodnější. Jan odešel studovat strojní inženýrství. Po dostudování dostal místo v Německu. Jirka si našel dívku – Olgu Radimskou. Po maturitě se Prém rozhodl, že bude bankovním úředníkem. Král mu sehnal místo v jedné bance. Weil vystudoval práva a stal se advokátem. Jirka se nakonec rozhodl pro lékařství. Než stačil dostudovat, přišla válka a oni museli narukovat. Jan měl jít také na vojnu, ale přemluvil otce, aby se za něj někde přimluvil. Byl přeložen do Škodovky. Byl odveden i Hurt. Bojovali na východní frontě. Olga přestala studovat a přijala místo pomocné vojenské síly. S Jirkou se v dopise rozešla. Jirka pomáhal ošetřovat zraněné. Na straně monarchie byly značné ztráty. V noci přišly rezervy a mezi nimi i Prém. Od něj se Jirka dověděl, že Hurt padl a otec je těžce nemocen. Při útoku na Rusy byl zraněn nejprve Weil – štábním šikovatelem Kukučkou, který si s ním tak vyřizoval účty. Jiří mu ošetřoval prostřelenou nohu a byl přitom zasažen střepinou do tváře. Prém konec války přečkal v poli. Po návratu domů se Jirka dověděl, že jeho tatínek zemřel. Zemřel také Mařčin Karlík – roztrhal ho pohozený ruční granát.

Za hlavního hrdinu je považován Jirka Král. Řekla bych ale, že tu jsou hlavní postavy dvě – v prvním dílu je to Mařka, jejíž příběh vystupuje do popředí, na Jirku se Kličkova pozornost zaměřuje až ve druhém dílu, líčícím válku. U některých postav je těžké určit, zda je lze považovat za vedlejší. Mám na mysli Préma a Weila, kterým sice není poskytnuto tolik prostoru, ale rozhodně nejsou jen postavami v pozadí. Jejich osudy se zde velmi prolínají s Jirkovým. V dalších dílech trilogie, zejména v posledním, Na vinici Páně, tomu tak není, jejich příběh je spíše paralelní s Jirkovým.

Klička zde vylíčil příběh tří mladých mužů - přátel, jejichž dozrávání, tedy jaro, bylo narušeno válkou. Všem třem je společná láska k lidem, všichni chtějí konat dobro, ač každý věří něčemu jinému. Prém věří, že společnost vyléčí socialismus, Weil doufá, že se společnost změní k lepšímu nastolením nového právního pořádku a Jiří Král je praktik – chce pomáhat vlastními silami a proto se stává lékařem. Na začátku války si Prém přeje, aby se jeho soudruzi naučili vraždit, zhrubli a zdivočeli, Weil doufá, že jeho bratři utrpením v poli zlidstí, naučí se chápat bolest druhých a až se vrátí, vytvoří nový svět s novým zákonem, který bude rájem pro všechny. Jirka věří v lásku, bratrství a lidství.

Klička dobře vykreslil jejich povahy – Prém je buřič, radikální socialista, cynik. Pro víru jiných lidí má jen výsměch a nepochopení, náboženství neuznává. Když ale někdo napadne to, v co sám věří, bojuje za své přesvědčení. Weil je mírný, tolerantní, obětavý. Trápí jej mravní úpadek práva. Hlásá solidaritu a toleranci mezi lidmi.

Ve válce prožívá krizi hodnot – ztrácí víru v nový svět, založený na spravedlivém právu. Jirka je citlivý, má pro každého pochopení, umí odpouštět, je obětavý, má smysl pro povinnost. I on ve válce prodělá malou krizi – nechce se mu bojovat za cizí ideály, ničit lidské životy, a tak se raději stává zběhem. Šťastná náhoda jej však přivede zpátky k jeho pluku. Zajímavé je, že se ani Prém ani Jirka v podstatě nevyvíjí. Ač dospěli, jsou stále takoví, jací byli jako hoši. Jen Weil prodělává duševní krizi, ztrácí víru ve svůj ideál, v to, že by mohlo být dosaženo míru. Je plachý a tichý. Válka ho přátelům odcizila. O tom, co válka udělala s Jirkou a Prémem se dovídáme až v druhém dílu Jedovatý růst.

Podrobně Klička vyličil také Mařčinu duši. Otcova výchova způsobila, že je oddaná, obětavá, smířlivá a zároveň je odbojná a bojovná. Na odpor proti otci a Hurtovi se však postaví jen jednou. Je silná, takže překoná i nejsložitější životní situace. Touží po opětované lásce, po muži, kterého by si mohla vážit, ale když jej potká, klidně se ho vzdá a naučí se žít s tím, koho jí určí otec. Připadá jí to dokonce jako hrdinství.

Hurt je jejím pravým opakem. Je bezcitný, důležitý je pro něj jen obchod a peníze. K Maře je krutý, tyranizuje ji. Touží jen po tom, mít dobré společenské postavení. Mařku si nebere z lásky, ale z vypočítavosti – potřebuje ji pro obchod. Jeho vnitřní svět je chudý, má rád jen obchod a pobaví ho veselá společnost snobů. Je to stejný typ jako Jan – chladný, bezcitný sobec.

Dvojice matka – otec a Mařka – Hurt jsou vystavěny na protikladnosti povah. Hurt i Král jsou tvrdí, přísní, neprojevují city. Mařka a matka naopak lásku potřebují, touží po ní a chtějí tu svou dát manželovi. Zobrazují typ ženy, která je ochotná obětovat se pro rodinu, opustit své ideály a přání a cele se oddat muži, kterého nemiluje. Jsou silné a nezdolné. Tiše a trpělivě snášejí svůj úděl.

O Janovi toho není mnoho řečeno – je to sobec, který manipuluje lidmi. Je krutý, hrubý, panovačný, povýšený, tyranizuje okolí, opovrhne fyzickou prací. Je podobný otci – ve své přísnosti, autoritativnosti. Otce Klička na počátku líčí jako tyrana rodiny, despota a přísného obchodníka, který ode všech vyžaduje preciznost a naprostou poslušnost. Nemá pochopení pro jiné, je zahleděný do svých trápení. Smrt ženy a stáří z něj udělá chápajícího otce a milujícího dědečka.

O matce se nejvíce dozvídáme v prvním díle románu, v části, kdy Mařka odjela k Hurtovým. „Na vyhaslém ohništi mládí leželo několik chladnoucích vzpomínek, ale po nich ovládl její život již jenom jediný ustavičný tón, přísný tvrdý a bezohledný, beznadějně, osudově doživotní:

RODINA, RODINA, RODINA!

Pro rodinu si vzala svého muže. Promarnila hazardně obširný dar zdraví, který si přinesla ze zdravé vsi do města, a pro rodinu mluvil všechen příděl laskavé krve, jež ulpěla v obchodě na společném jmění, kterým ji osud obdařil, aby ji zničil.“ (Klička, B., Jaro generace, Družstevní práce, Praha 1928, str. 34 – 35) Je to žena, která své zdraví i život zasvětila a obětovala svému muži. Pro něj zapomínala na sebe, tiše trpěla nedostatkem jeho lásky. Tu jí částečně nahradila láska Mařky a Jirky.

Klička využil své vojenské zkušenosti z války. Osud vojáků v poli vystihuje takto: *„Nemylte se, drobní vojáčkové, nejste hrdinní obráncové Sniatynu, nýbrž prabídná potrava, praobyčejné žrádlo pro kanony, které jsou ovšem až tam vpředu! Sniatyn nepotřebuje ani vaši ochrany a ovšem ani ne řádění děl!“* (Klička, B., Jaro generace, Družstevní práce, Praha 1928, str. 205)

„Myšlení všech se soustředilo na diktát pudu sebezáchovy: Nebudeš se vydávati v nebezpečí a unikneš z každého místa, jež nezaštítí tvého života, který jest nutný spíše tvé rodině než těm tam, kteří ti přikazují, abys zemřel – proč? – inu proto, že oni neznámí a velicí pánové chtějí velice žít.“ (Klička, B., Jaro generace, Družstevní práce, Praha 1928, str. 227)

O životě v zákopech píše toto: *„V mrtvičném dýmu, v mračnech puchů a kouřů, v dešti šrapnelů a v bouři granátů kopali tu lidé svou vlastní hrobku, ničíce v sobě zároveň úctu k ní sprostotou demoralisovaných duší a hněvem odkopnutého srdce; plivali na život, nevěřili již.“*

Ztracení? Zachránění?“ (Klička, B., Jaro generace, Družstevní práce, Praha 1928, str. 258)

Zoufalství Weilovo a jeho ztrátu naděje v lepší svět vyjadřují slova: *„Ne, nebude nikdy míru! Již nebude pro něho a pro ostatní z této generace ani pravého štěstí ani pravé radosti, ani pravé rozkoše!“* (Klička, B., Jaro generace, Družstevní práce, Praha 1928, str. 244 245)

Josef Hora si všiml toho, že románové stavbě vládne realistický tón s podrobnou drobnomalbou rodinného prostředí. V druhé části pak upouští od realistického popisu a blíží se expresionistickému zobrazování vypjatých vrcholů dějství. Válečné scény jsou jedním z prvních českých zpodobení války. Klička hledá člověka a jeho vykoupení. Válka je mu přírodním dějstvím, které vešlo do našeho života a které musíme přemoci. *„Chceme-li, můžeme vysledovat v tomto románu bolestnou kritiku generace otců, starousedlé rodinné výchovy, jež dusí v dětech jejich tvůrčí pudy a zavádí je v řečiště šedého, mechanického života, jenž má býti pouhým pokračováním příčinlivého, ale odlidštěného života otců. A i revolta mladých proti těmto poutům výchovy*

maloměšťácké malověrnosti děje se jaksi stlumeně, nemá síly k aktivnímu odporu.“ (Hora, J., in Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 274)

Bedřich Václavek o Jaru generace říká, že je expozicí, která rychle spěje kupředu, aby ukázala obecnými rysy válku a její surový zásah do života Kličkou sledovaných postav. Válka je síla ničící, které se nestaví na odpor žádné síly protikladné a tvůrčí. „*Román je od začátku plný ostré empirie, zvládané vyspělým epikem, který si jen zřídka pomůže příliš nápadně jednoduchým spředením cest svých postav k společnému kritickému bodu.*“ (Václavek, B., Tvorbou k realitě, Index, Olomouc 1937, str. 95)

Román Jaro generace ale nebyl jen chválen. J. M. (zřejmě Jiří Mašek) o něm v Hostovi, roč. VIII. 1928 – 29 napsal, že nezachycuje nic všeobecně platného a typického pro osud generace. Jde o realisticky podaný příběh, tu a tam najdeme naturalistickou vložku. Přílišná snaha mluvit obrazně vede k nepovedeným, až směšným metaforám. Román označil za průměrný.

30. léta

Ve třicátých letech se Benjamin Klička věnuje už výhradně próze. Je však prostoupena básnickými obrazy a časté je líčení krajiny či duševních stavů člověka.

První vyšel román Bobrové (1930), následovaly: Himmelradsteinský vrah žen a dívek (1931), druhý díl Generace – Jedovatý růst (1932), Ejhle, občan! (1934), Útěk ze století (1935), Do posledního dechu (1936), závěr trilogie Generace – Na vinici Páně (1938). Vydal jedinou knihu povídek – Nůž na srdci (1938).

Bobrové (1930)

Tento román má na svou dobu poněkud exkluzivní námět. Jde o příběh dvou bratrů – siamských dvojčat srostlých na prsou, která se narodila nemajetnému deputátníku Rochu Bobrovi a jeho ženě Alžbětě. Byli pokřtěni podle patronů obce, Petr a Pavel. Obvodní lékař by chlapce rád nechal vyšetřit v Praze. Alžběta to ale odmítla. Zavolala doktora Retticha, až když chlapci dostali neštovice. Museli do nemocnice. Alžběta se o chlapce starala ve dne v noci. Za týden se chlapci uzdravili, ale Alžběta se změnila – v noci neuléhala, nejedla, stále hledala někoho, kdo chce jejím dětem škodit. Po týdnu zemřela.

Bobři byli přijati do Schottenkrautova varieté. Petr a Pavel vystupovali a měli velký úspěch. Jak rostli, byl čím dál víc patrný rozdíl v jejich povahách. Petr navíc i dřív dospíval a zamiloval se do krasojezdkyně Evelyny. Toužil po ní. Evelyny však chtěla jen Petrovy peníze. Schottenkraut ji vyhodil, utekla. Petr pak odmítal vystupovat. Zalíbila se mu Schottenkrautova neteř Azyadé. Ta měla nahradit jeho Evelynu. Svatba se konala v Paříži. Pavel trpěl, protože se do Azyadé zamiloval, nenáviděl svého bratra. Dostal dopis od Retticha, který bratry sledoval, že by mohli být odděleni. Otec k tomu ale nedal souhlas a Petr také ne. Pavel nakonec přistupuje k radikálnímu řešení a odděluje se od bratra břitvou. Zemřel, zatímco Petr zůstal na živu.

Ač v popředí stojí oba bratři, hlavní postavou románu je Pavel. Klička na bratrech vykreslil dvě naprosto protichůdné povahy. Petr je dravý, materialisticky zaměřený, má rád život, chce si ho užívat a na nikoho se neohlížet. Je bezohledný, vidí jen sebe a své zájmy. Je panovačný, nesnáší, když mu někdo odporuje, je sprostý. Pavel je tichý, přemýšlivý, zaměřený na vnitřní hodnoty. Vnější svět a jeho radosti jej neohromují, má čistou duši. Sní o možnostech, jaké mají lidé, kteří nejsou k nikomu připoutáni, je těžkomyslný. Právě na rozdílnosti jejich povah je vystaven konflikt. Jak dospívají, Pavel cítí stále větší odpor ke svému bratrovi, kterého považuje za sobce a sprostáka. Tyto pocity jsou silnější a silnější, až k nesnesení a vedou Pavla nakonec k zoufalému pokusu o osvobození se. Tou pomyslnou poslední kapkou pro Pavlovu trpělivost, tím spouštěčem jeho činu je bezohledné milování Petra s Azyadé. Pavel nesnesl její pošpinění, považoval to za svatokrádež a nechtěl už s Petrem mít nic společného.

Jejich otce vylíčil jako dobráka, který se snaží jednat v zájmu obou svých dětí, ač to nejde. Touží po uznání a úspěchu a dosahuje jich prostřednictvím svých synů. Je vypočítavý. Jinak je to nerozhodný slaboch. Stejně vypočítavá je i porodní bába Rajvaldová, která nejprve těhotnou Alžbětu pomlouvá, když se však narodí srostlá dvojčata, točí se kolem ní, aby si urvala svůj kus slávy. Provází Bobry i u Schottenkrauta. Z vypočítavosti a kvůli zisku jedná i Schottenkraut – když Bobry přijímá ví, že mu vydělají velké jmění.

Vedlejšími postavami, které mají epizodní úlohu jsou Evelyny, Alžběta, paní Schottenkrautová., doktor Rettich a Azyadé. Důležitá je v příběhu Evelyny – díky Petrovu vztahu k ní pocítí Pavel k bratrovi poprvé ošklivost. Také Azyadé sehrává důležitou roli. Pavel je do ní zamilovaný, ale nemůže s ní být, protože se s ní oženil Petr. Jeho hrubé zacházení s Pavlovou láskou v Pavlovi ještě vystupňuje odpor k bratrovi a dovede ho k odříznutí se od bratra. Nejdůležitější z vedlejších postav je

však doktor Rettich. To jeho dopis o možné operaci vnukne Pavlovi myšlenku na oddělení se od bratra, na myšlenku splnit si svůj sen – žít svobodně.

Opět zde k líčení vnitřních pocitů použil bohatý básnický jazyk, tak jako ve všech svých románech. K vyličení Alžbětiny statečnosti a síly při péči o nemocné děti použil tato slova: „*Noc za nocí jde jako průvod smolných pochodní, z nichž poslední svým jasnem až bolí do očí. Matka zahlašuje meze lidských možností. Není hranic: mateřství je nezničitelná tvůrčí vůle, jež uvykla poroučeti přírodě.*“ (Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 84)

O Pavlových pocitech z připoutání k bratrovi píše: „*Jako zjevení byl život každého detektivního hrdiny; odpověden jen sobě, nikým nebrzděn, konal každý člověk zázraky. Kdyby neměl Pavel zde, po své pravici, věčně se řehtajícího Petra – kde by už byl! co by vše konal! jak bohatě by naplnil svůj život!*“ (Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 103)

Pocity, které má Azyadé z vyhlídky nad Paříží, jsou vyličený touto pasáží: „*Dary, jež mohlo ono skýtati, není schopna ani přijímati, neboť jest sama jen zotročeným darem. Toto město, o němž pověst praví, že je štědré až do nemožnosti, nemůže jí dáti ani pokoru k resignaci ani odhodlání k sebeobětování.*“ (Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 157)

F. X. Šalda ve svém Zapisníku o Bobrech napsal, že se tento román vyrovnává Divošce Jaje. Pozastavuje se nad doslovem, který ke knize napsal Josef Hora. Je to kritická studie o Kličkovi. Šalda není přesvědčen o tom, že by se takovéto epilogy měly připojovat ke knihám živých autorů. Čtenáři by mělo být umožněno, aby si utvořil svůj názor, kdežto takto mu je hodnota knihy diktována. Ohrožuje to čtenářovu přemítavost.

Bedřich Fučík považuje Bobry za školní případ toho, jak se romány psát nemají a co nejsou. Příběh je podle něj nechutný, nudný, vycucaný z prstu, není na něm ani trochu smyslu a skutečnosti. „*Ale nezáleželo by na látce, kdyby – Ale to kdyby je Kličkovi španělskou vesnicí: umělecká pravdivost. Je jen po čertech málo vět, které by přesvědčovaly – i když se sem tam zašilhá po tom, jak si s takovými figurkami, jako je farář a správce a starý Bobr, počíná Vančura. – Ale to se prozradí, nakonec zušlechťí všichni, sentimentalita umělecká slaví triumfy.*“ (Fučík, B., Kritické příležitosti I, Melantrich, Praha 1998, str. 302 – 303)

Pavel Fraenkl soudí, že román Bobrové v sobě mísí zkušenosti lékařovy s čistou obrazností básníka, který se odklání od přetíženého slovesného ornamentu. Je vidět promyšlený vzestup, o nějž autor usiluje – oproštění se od některých názvuků vančurovského slohu, vytvoření jednoduchého, zpěvného a hlubokého lyrismu, v němž

je větný rytmus ekvivalentem dějového pohybu, celý styl v průměrech a vyhocení je přizpůsoben artistnímu prostředí, růst k epické linii. Klička je zde na cestě za novým tvarem moderní české prózy.

Josef Hora vidí Bobry jako pokus o čistou epiku, nezatíženou ideovými a teoretickými otázkami. Klička se snaží o zpředmětnění látky i pohledu na ni. „*Klička má plastické slovo, tady lyrisující, onde brutálně nahozené, má i baladickou hutnost, jež povyšuje jeho groteskní příběh do oblasti vnitřní pravdy. Ale když i ponecháme stranou myšlenkový vtip tohoto románu, zůstává nám v „Bobrech“ hutný příběh, plný ruchu, gradace a dějového napětí.*“ (Hora, J., in Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930, str. 280) Jde podle něj o jednu z nejoriginálnějších českých próz.

Také Karel Sezima považuje román Bobrové za návrat k epice. Tento román má něco, čeho se literárním groteskám nedostává: zjemnění a prozáření citem. Nemá zde místo tendenční strannost, je patrná spisovatelova srdečná a jemnocitná účast na osudu sociálně slabých a utiskovaných. Velmi si cení vykreslení povah obou bratrů a prostředí, v němž žijí, a rozepré hmotnější a duchovnější stránky, živlu citového s rozumově vypočteným, roztržku svědomí a smyslné sobeckosti. „*Nepůsobí-li děj při vši nutné konstruovanosti umělkovaně, jest to přičíst vedle citově vlahých reálností, které jej prostupují, i spisovatelovu přímo odbornickému zahloubání do „případu“, jež dává fabuli naturalistické ověření.*“ (Sezima, K., Mláží, Literární odbor Umělecké besedy, Praha 1936, str. 148)

Himmelradsteinský vrah žen a dívek (1931)

Jako moto tohoto románu si Klička vybral Balzacův citát: „Kdo by dovedl určití onen bod, kdy se rozkoš stává utrpením, a bod, kdy utrpení jest ještě rozkoší?“ Opět používá er-formu, ale v některých pasážích mění osobu a číslo na 1. os. pl. Vyvolává tak dojem, že je čtenář přímo účasten děje. Román se odehrává na malém městě v pohraničí a je inspirován skutečnou událostí, která ve své době vzbudila senzaci.

Městečko Himmelradstein je plné strachu – v Německém lese řadí vrah, který uřezává ženám ňadra. Obětí už je osm. Na tomto pozadí se rozehrává milostný příběh mezi dcerou vrchního policejního komisaře Kramera, který případ vyšetřuje, Adélou a mladým berním úředníkem Morelem. Svou lásku skrývají. Je to zejména kvůli Adélinu otci, kterého se Adéla bojí a který nemá Morela rád. Schází se právě v Německém lese. Morel se dokonce přestal scházet se svými přáteli – korepeditorem Surkou a lékařem Šromem. Náhodou se o jejich vztahu Adélin otec dověděl, slyšel je domlouvát

si schůzku na další den, opět v Německém lese. Doma pak Adélu donutil, aby se přiznala ke schůzkám s Morelem. Řekl jí, že je podezřelý z těch vražd. Adéla, ale věděla, že Morel není vrah.

Druhý den, když čekala večer na Morela, ji napadl vrah. Bránila se, přesto se mu podařilo ji říznout. Pak utekl. Adélu našel strážmistr, který vedl do Himmelradsteinu dva tuláky. Nechal ji odnést do nemocnice. Zajistil břitvu, která vrahovi vypadla, a vousy, které mu Adéla vytrhla, a pustil se za vrahem. Když ji Morel v lese nenašel, šel k jejich domu. Zde jej vrchní komisař zatkl pro vraždu. Adéla se uzdravila a mohla vypovídat před soudem. Proti Morelovi nebyly nalezeny žádné důkazy. Adéla vypovídala v Morelův prospěch. Strážmistr, který ji našel navrhl, aby byl prohledán byt, ve kterém Adéla žila – může jí o fingované přepadení. Zastihli tam Kramera, který se právě chystal spálit umělý plnovous. Přiznal se ke všem vraždám. Věc se skončila Šromovým znaleckým posudkem – komisař je duševně zaostalý, před osmi lety prodělal zánět mozkových blan a roku 1918 utrpěl střelnou ránu do týla. Zločiny páchal v přechodném pominutí smyslů. Doporučil ústavní léčení. Komisař byl zbaven obžaloby pro duševní nemoc. Když byl propuštěn z léčení, bydlel s Adélou a Morelem.

Román má nádech grotesknosti a subjektivnosti. Klička se snažil vytvořit v postavách karikatury maloměšťáků – ať už jde o věčně unuděné patrony, které představují Surka a Šrom, nebo pomalu vadnoucí dívku toužící po lásce jako z románu, jak ji zobrazil v Adéle, či o zkaženého mladíka bez budoucnosti, kterého láska čisté, nezkažené dívky změnila v odpovědného a milujícího muže, jehož vyobrazil v postavě Morela. To vše dýchá atmosférou šestákových románů.

Postavy jsou podány spíše povrchně. U některých se později o jejich vnitřním světě dovídáme více. U Adély máme možnost nahlédnout do jejího vnitřního světa prostřednictvím vnitřních monologů. „*A přece, my šosáci, - šeptala si Adéla zdrceně, - zalkli bychom se bez oné oběti, která nás konec konců nečiní lepšími. Je surové, plijeme-li na genia, kterého báseň opila tak, že se stal na chvíli stejně malým, jako jsme věčně, a zůstal mnohem větším, ba největším z nás ve své nesmrtelnosti.*“ (Klička, B., Himmelradsteinský vrah žen a dívek, Aventinum, Praha 1931, str. 90) Takto uvažovala Adéla nad korepetitorem Surkou, kterého milovala spíše pro hudbu, kterou jí zprostředkovával.

Když se Adéla snaží získat Morelovu přízeň, uvažuje při tom takto. „*Adéla již vidí jeho pokorné oči, ponížené, popleněné všední sedí otroctví, jež rodí nudu vždy zlobnější a kousavější: snad se jí podaří, aby rozsvítila v těch zklamáných očích*

ohýnek radosti a zájmu o život...“ (Klička, B., Himmelradsteinský vrah žen a dívek, Aventinum, Praha 1931, str. 56)

Postava vrchního komisaře, ač se jedná o vraha, je záměrně prokreslena nejméně. Nejde totiž o detektivku v pravém slova smyslu, ale jak už jsem zmínila výše, o karikaturu společnosti. Dozvídáme se o něm prostřednictvím jeho činů, nebo z toho, co o něm soudí ostatní. Je vyličen jako člověk, který nenávidí ženy, a proto je vraždí. Dokonce den před každou vraždou podřeže i jednoho ze svých chrtů, které miluje nade vše. Není zde ale udán žádný důvod, proč ženy nenávidí. Až na konci románu je podáno podle mne poněkud chabé vysvětlení – za jeho šílenství může válečné zranění a prodělaný zápal mozkových blan.

Doktor Šrom a korepetitor Surka jsou karikaturami měšťáků, kteří se jen nudí. O světonázoru doktora Šroma se dozvídáme z jeho řeči toto: *„Svět blábolí a káže jako já, nudí nás povinnostmi, nedává nám rozkoši, kterých zasluhujeme za své zrození. Ano, nudí nás, ba zabíjí povinnostmi, které jsou samy schopny zabít vše, co krásného po těch tisíciletích před námi zbylo v našich pochroumaných, žalostných nitrech.“* (Klička, B., Himmelradsteinský vrah žen a dívek, Aventinum, Praha 1931, str. 158) Oba jsou cyničtí a vysmívají se všemu, co je čisté, sami jsou zkažení. Prožijí však okamžik, ve kterém se jejich názor změní. To když z nich Adéla vymámí slib, že přestanou pít. *„Stáli nad ní, hledíce si navzájem do očí a konečně, poprvé v životě, poznali, že jsou na světě chvíle a vzácné životy, pro které je možno, ba nutno neničit se a násobit se do věčnosti!“* (Klička, B., Himmelradsteinský vrah žen a dívek, Aventinum, Praha 1931, str. 165)

Je zde i určitá nesrovnalost – autor o Šromovi říká, že si vydělá sotva na jídlo a pití, když ale Adélu odvedl do svého bytu, aby u něj přespala před hlavním líčením, ukazuje jí přepychový pětipokojový byt, plný obrazů, soch, skla.

Podobný Surkovi a Šromovi je i jejich přítel, mladý úředník Morel. Nudí se stejně jako oni, ovšem jen do chvíle, kdy se sblíží s Adélou. Postava Morela působí poněkud nedotaženě – na jedné straně se o něm dovídáme, že je zkažený, má mnoho hříchů, je nezodpovědný, na druhé o něm ale Klička píše, že je charakterní. Prý se neumí přetvařovat, ale jinde se dočteme, že kryje podvody berního správce.

Hlavní hrdinkou je Adéla. Dívka, která má pocit, že pomalu odkvétá. Krutost svého otce snáší statečně a trpělivě, touží se ale vymanit z jeho moci. Proto nakonec bere osud do svých rukou a hledá muže, který by jí byl oporou a vůdcem. Touží po lásce, je roztoužená, nevyzná se v sobě. Představuje opět typ ženy, která se domnívá, že údělem ženy je obětovat se muži, sloužit mu, obdarovávat ho. Láska k Morelovi ji zcela naplňuje, cítí se silná a oprostěná. Je důležitá také pro vývoj postav – Morela, Surky a

Šroma. Všichni tři se díky jejímu vlivu mění v lepší. Morel lituje svých hříchů, stydí se za ně, stává se zodpovědným. Surka a Šrom díky ní nacházejí smysl života, mění se jejich životní postoj i hodnoty.

Kniha je také zvláštní tím, že jde vlastně o detektivku. Není to detektivka v pravém slova smyslu. Samotná detektivní zápleтка je spíše oživením, není sledována primárně. Zvláštní je také, že nám Klička už na počátku příběhu vyzrazuje, kdo je vrah.

V časopise Čin bylo o tomto románu napsáno: „*Klička je tentokráte příliš náladový, proměnlivý, plný nenadálých rozmarů, chvílemi jako by se na čtenáře zlobil, že na něm chce nějaký konec, když on chtěl jen nezávazně improvizovat. Šťastnou rukou nahmátl námět, zajistil si několik pateticky popsanych a vzrušených osob, ale zdá se, že do poslední chvíle nebyl rozhodnut, jak je z toho klubka vyvede.*“ (Benjamin Klička. Himmelradsteinský vrah., in Čin, roč. III, č. 14, 1931, str. 330) Pod recenzí byl monogram M. M.

Karel Sezima o románu Himmelradsteinský vrah žen a dívek soudí, že si autor psychologii vraha odpustil vědomě, proto se jeho fabulace nezhostila jisté anekdotické povrchnosti a bezelstné kombinovanosti. Dojem společenské parodie a karikatury je zvýšen subjektivně zaujatým tónem vyprávění, který poznámkami, psanými jako na okraj děje, neustává korigovat přímé vzněty čtenářovy. Pokřivenost a zakrslost maloměšťácké společnosti svádí Klička na nudu, která ji zamořuje. Je vykreslena už líčením jakoby napůl úst. Slabinu vidí v malé znalosti zpodobených kastovních poměrů. „*Žel, že v provedení celého námětu stále hmatáte roztržku mezi různorodými látkovými složkami. Mezi denní novinářskou sensací a důvěrným příběhem dvou srdcí, mezi detektivkou a satirou, mezi pathologickým thematem a nadrealistickou rekonstrukcí skutečnosti. Tyto prvky, o jichž slučivosti jinak netřeba pochybovat, pokusil se romanopisec toliko smísit a to dosti vnějškově. Aby učinil zadost satirické své tendenci a chuti persifláže, nanese na podklad neutralisující a zjednodušující techniky křičících barevných skvrn a plápolů. Komicky vzdutý gongorism a pokřivující baroknosti rozvíjí chvílemi a ž k bombastu květnaté prázdnoty preciosnímu okolkování.*“ (Sezima, K., Mláží, Literární odbor Umělecké besedy, Praha 1936, str. 151 – 152) Vyčítá Kličkovi upadání konvenčního rozcitlivění a dutého patosu, které zesměšňoval

Podle Bedřicha Václavka v tomto románu Klička dosahuje epické virtuozity. Postavy jsou však zkomponovány příliš stylově, čímž pozbývají svou bezprostřední životní zajímavost a důsažnost. Happyend románu se neobešel bez psychologických násilností, které svědčí o Kličkově boji s epickou skladbou. Prostředí nepoznáváme přímo, ale z ironické reakce autorovy.

Jedovatý růst (1932)

Druhý díl trilogie Generace věnoval Klička památce svých rodičů. Kniha je rozdělena do tří dílů. Volně navazuje na první díl, Jaro generace, a líčí osudy tří přátel – Jiřího Krále, Otty Weila a Petra Préma, kteří se vrátili z války. Název jedovatý růst zvolil autor proto, že dospívání a rané mládí hrdinů bylo otráveno válkou a oni si v sobě nesou její následky. Román je rozdělen do tří dílů – Návrat, Zápas a Jedovatý růst.

Kniha začíná návratem Petra Préma domů. Weil se stal doktorem práv. Pracuje v kanceláři doktora Strümmers. Mařka žila z otcova dědictví a také prodávala své výrobky z korálků. Po pohřbu Laliho obrátila svou péči na Jirku. Provádala se za Ráže a měli spolu dceru. Jirka měl vlastní ordinaci. Ve válce ztratil svou víru, jeho zranění způsobilo, že měl často záchvaty a bolesti. V noci se mu vracely válečné události, nespál. Proto se stal závislým na narkotikách. Jan byl úspěšný a stal se ředitelem továrny na výrobu zbraní. Prém se stýkal s Olgou, která byla stejně jako on komunistkou. Časem však přestala věřit i v socialismus, ztratila smysl života a tuto krizi vyřešila sebevraždou. Jirka se v ordinaci seznámil s mladou dívkou Annou. Zamílovali se do sebe a vzali se. Stala se mu pomocnicí.

Weilův otec těžce onemocněl. Weil se přesto nepřestal starat o své přátele. Prémovi poté, co byl vyhozen z banky, zajistil práci v kanceláři u Strümmers. Zamíloval se do své klientky, které pomáhal s rozvodem. Když se Jiří předávkoval narkotiky, odvezl jej do sanatoria. Lékař ale nepoznal, že je závislý na narkotikách, myslel si, že je alkoholik. Jeho léčba nebyla účinná, takže se Jirka ze své závislosti a z abstinčních problémů musel dostat sám. V halucinacích se mu vracely hrůzy války, zdálo se mu, že zabil Olgu. Nakonec se ale uzdravil. Po jeho propuštění ze sanatoria se konal pohřeb Weilova otce a po něm i Olžin. Poslala Jirkovi jeho dopisy a vzkaz, že ho nepřestala mít ráda. Samotný závěr knihy vyznívá optimisticky: *„Znovu padal hustý sníh a ve větvích stromů jiskřilo se drobnými krystaly jak atomy zmařené bytosti. Ale krvavé slunce nad hřbitovem vybízelo k životu. Všem se ulehčilo.“* (Klička, B., Jedovatý růst, Družstevní práce, Praha 1932, str. 299)

Klička zde také reaguje na aktuální politickou a hospodářskou situaci. Amerika po válce dobývá Evropu. Díky moderní, zejména americké, technice přichází mnoho lidí o práci, protože lidskou práci nahrazují stroje. Stroje vládnu dělníkům, ne dělníci strojům.

Nejvíce se věnuje postavě Jiřího Krále. Uplatnil na něm, zejména ve třetím dílu knihy, své lékařské znalosti. Jiří se ocitá v krizi. Je znechucený světem, neumí se

radovat, cítí se být zbytečný. Přestal věřit ve své ideály – dobro, lidství, ztratil víru v Boha. Jeho duše je otrávená. Podobně otrávil duši i Weilovi a Prémovi. Proto název románu *Jedovatý růst*. U Jirky je navíc jedovatý růst způsoben také drogami. Hledal v nich vykoupení, zapomenutí, útěk ze života. Až díky abstinencím halucinacím se vyrovnává s válkou i s rozchodem s Olgou, a tím se uzdravuje.

Klička líčí zápasy ošetřovatelek s pacienty, které je třeba uklidnit injekcí, *Jirkovy halucinace* – např. první noc viděl mezi stromy v zahradě pobíhat duchy, slyšel ve své hlavě zvonit telefon – a chování při nich, abstinenci příznaky. Využívá své lékařské znalosti a líčí prostředí sanatoria pro lidi s duševními poruchami, popisuje případy některých pacientů. Velmi působivě a sugestivně je vylíčen Jirkův souboj se závislostí, choromyslné vidiny, které v něm vyvolává ještě zbytek narkotik.

Doktor Kommers je představitelem těch lékařů, kteří se domnívají, že jsou neomylní. Hází všechny pacienty do jednoho pytle, nemá k nim individuální přístup a tím jim spíše škodí, než pomáhá.

Jan zůstává takový jaký byl v Jaru generace – samotářský, sobecký, bez přátel, stále pohrdá svými sourozenci, neumí prohrávat, má předsudky vůči lidem, je z něj bezohledný necita, který jedná jen ve svém zájmu. S rodinou se začal stýkat, až když šlo o dědictví po otci.

V postavě Mařky a Anny tu Klička vytváří typ manželky – pomocnice. Údělem manželky je podle Kličky nejen starost o manžela a domácnost, ale především má žena být muži oporou, pomocnicí, má se mu obětovat, nesmí si dovolit být slabá, a když někdy pocítí duševní slabost, musí být natolik silná, aby ji dovedla sama překonat. Anna i Mařka mají stejné vlastnosti. Obě jsou vnímavé, obětavé, silné, obě se snaží Jirku zachránit. Mařka se oproti prvnímu dílu změnila. Smrt tří nejbližších ji posílila, stala se z ní bojovná lvice, která se nevzdává. Je oporou Jiřímu i svému muži, dokáže si se vším poradit.

Ráž je nejméně rozpracovaná postava celé knihy. Dovídáme se o jeho povaze buď přímo z toho, co o něm řekne autor, nebo přes Mařčiny pocity. Jeho vnitřní svět, vnitřní dění Klička odkrývá jen v případě lásky k Maře a v pasáži, ve které se vyznává ze své víry, že si jednou budou všichni rovni i bez socialismu a komunismu.

Weila charakterizují dvě slova – rozvaha a klid. Přesto se i on dostane do těžké duševní krize. Má pocit, že jeho život provází jen smrt, pocit zmaru, úzkosti, cítí bezútěšnost a bezvýchodnost života. Z této krize se dokáže dostat sám díky své houževnatosti a nezdolné víře. Pomáhá mu také vědomí silného rodu, jeho vzorem je otec. Znovu věří v naději, Boha dobro, jen poněkud zvažněl. Touží po lásce neohrožené,

silné ženy, která by mu byla oporou. On sám je oporou svým přátelům, je obětavý, pomáhá jim.

Préma válka učinila ještě cyničtější, zahořklejší, pesimističtější. Prohloubil se jeho socialismus – věří v nový svět bez boháčů, který nastane po revoluci, v prostší a spravedlivý život. Je nepřítelem technického pokroku a civilizace, která podle něj ničí chudé. Snaží se podporovat Jirku v jeho nemoci. Jeho cynismus a posměch ale působí spíš opak. Je neotesaný a neomalený, vždy si to však uvědomí až dodatečně. Pro Préma je důležitá postava doktora Strümmiera. Drží nad komunistou a revolucionářem Prémem ochrannou ruku a dostává ho ze spárů policie.

Zejména v pasážích, ve kterých líčí Jirkovo utrpení, používá bohatě rozvitě věty a obrazná vyjádření. *„Opona chrámová se konečně trhá ve dvě. Ohlušující rána, břeskňejší gigantické činely, jiskří oslnivě v celé bytosti. Atomy obou síní se směšují, jejich protichůdné podstaty se snoubí; omylný sen podává ruku věčnému zážitku, podezření celuje nevinného, pravda bratří se se lží.“* (Klička, B., Jedovatý růst, Družstevní práce, Praha 1932, str. 200)

„Prosto záhad a tajemství, je nitro plno i dětského strachu z dneška i budoucna i dávno zapomenutých dětských radostí, ale je obtěžkáno i požehnáním spatřené lidské tragiky. Toto nové nitro, tato nová duše, smíšená ze tří jedinců, z minulého, dnešního a příštího, je skoro vševědoucí a podobá se jakési encyklopedii rozumu i nerozumu, citu i otrlosti, niternosti i skutečného světa; jest ve svém rozsahu plus i minus, chloubu i potupu, klad i zápor – a její antagonismy se navzájem vybíjejí v jiskrách a bleších představ a úsudků, které jsou prosyceny syrovým ozonem svého krvesmilného zrodu.“ (Klička, B., Jedovatý růst, Družstevní práce, Praha 1932, str. 201)

Sám Klička o svém románě napsal: *„Autor nemůže zaručiti, že Jedovatý růst bude uspokojujícím obrazem oné doby skrytého a bezbranného děsu, mužného sebezapření a věčně bolavých pochyb. Dal mu však aspoň jedno jediné: vlastní poznání a prožití kvasící éry, která zdůvodní jednou – a možná velmi pozdě – těžké sociální otrěsy celku, které ještě čekají nebohý svět. Ale můj román je i hledáním východiska a báchorkou o možnostech, které byly ztraceny. Není pochyby, že na příklad komunismus, t. j. křesťanství do důsledku, jest na 20 až 30 let docela pro Evropu ztracen. Vystřídala ho prostopášnost a slabost mnohých sobeckých i lhostejných lidí diktatura naprosto jiná – fašistická. Jsme právě v době jejího rozkvétání. Tak za 5 let bude sotva v světě stát, který by neučinil zákonem nenávisť“* (Klička, B., Jedovatý růst, in Panorama, roč. 8, č. 7, 1930 – 31, str. 124)

Podle A. C. Nora Klička není soudcem své generace, nevyčítá jí její poklesky, chyby a úchylky. Naopak ji spíše obhajuje, ukazuje její bídu, útisk, tlak, pod kterým byla drcena ze všech stran. Život citů a lásky je stejně bezradný pro hluboké utrpení, které způsobila válka. Na mnoha místech je subjektivní. Chválí jeho výrazné typy postav, precizní stavbu díla. „Klička hledá intensivně každý výraz, bojuje o správný termín a tak se mu povede mnohdy metafora tak zvonivě nová a neotřele svěží, že zvučí jako zlatý peníz. ... Stylisticky, slohem a výrazem stoupá Klička nesporně kupředu. Co bych tomuto jeho stylu vytkl, je právě jen určitá samovolná nedbalost gramatických pravidel a pak schválně užívání některých příkré zavrhaných slovesných tvarů.“ (Nor, A. C., Benjamin Klička, vykladač generace, in Panorama, roč. 9, č. 11, 1931 – 32, str. 179) Poukazuje také na blízkost Vančurovi. Jde podle něj ale pouze o dvě spřízněné duše, o dva tvůrce téhož vývojového růstu. Klička je konkrétnější a méně tyranizován nadvládou slova.

F. X. Šalda říká, že generační román musí být dobře historicky zaklíněn, aby se osudy jeho postav jevily jako důsledek a exponent něčeho vyššího, objektivně daného jako historický osud – tak je dosaženo vnitřní pravdivosti. Kličkovi se to částečně podařilo. Za vrchol knihy považuje kapitoly, které líčí život Jiřího Krále v sanatoriu. „V románu Kličkově jsou také mělčiny a písčiny, nehoráznosti a sentimentálníčení, které zavinilo nedostatečné soustředění autorovo, nedostatečné zobjektivisování jeho tvořivého zraku. Přírodopyspec dr. Ráz, plachý, jemný, ostýchavý, roztržitý a směšný, je literární klišé z druhé ruky: tak kreslívali Němci ve své beletrii učence, ovšem jen slabí Němci. A ženské Figury, Mařka Hurtová a Olga Radimská (zase ta neblahá lenivost v invenci vlastních jmen!), jsou neprokresleny. Osud jejich není typicky zaklíněn do stavby románové; nenesou nic z nadosobní generační myšlenky a nijak ji neosvětlují. Vyšší souhra mužského a ženského prvku v dramate generačním chybí.“ (Šalda, F. X., Šaldův zápisník V, 1932 – 1933, Československý spisovatel, Praha 1992, str. 24 – 25)

Bedřich Václavek Kličkovi vytýká, že sice zná problematiku doby, ale probírá ji často jen glosami a poznámkami na okraj dějů. Je to proto, že vidí celek jen jako poválečnou chaotizaci světa, posuzovanou především eticky. Kličkův výraz je přesný a emotivní, lyrický patos je zvěcněn.

Sezima vyzdvihuje, že zde soustředil několik zajímavých postav. Vytýká mu ale, že jeho pojetí pokolení je příliš úzké, nebere zřetel na odolnější, vitalističtější část mládeže. Kresba osob i vztahů je podle něj příliš obrysová. Podání se omezuje na plošný referát bez přímé akce, děje rozvíjí jen v náznacích a povšechnostech. Výjimkou je pobyt hlavního hrdiny v sanatoriu.

Ejhle, občan! (1934)

Jako moto tohoto románu si Klička vybral citát ze Starého zákona, knihy Exodus. Jde o kapitolu 21, verš 24 – 26: „*Oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nohu za nohu, spáleninu za spáleninu, modřinu za modřinu, jizvu za jizvu. Když někdo udeří do oka svého otroka nebo otrokyni a vyrazí mu je, v náhradu za oko ho propustí na svobodu.*“ Kniha je věnována F. X. Šaldovi. Román má silný sociální podtext.

Klička zde vytvořil v podstatě dvě dějová pásma. V prvním sleduje osudy prostého venkovana ze Slovácka Metoděje Bělasa, ve druhém pak zkázu lichváře Slámy a jeho záchranu Jarmilou Poupětovou.

Sirotek Metoděj Bělas po vojně a krátkém pobytu na stachovském panství přišel do Prahy na inzerát, hledající obchodního zástupce. Přál si chodit v mohérovém saku, s hedvábným motýlkem, tvrděákem a aktovkou v podpaží. Byl odmítnut. Náhodou si ho všiml vdovec Chadim. Odvedl jej na svou zahradu v Hlohově a zaměstnal ho. Metoděj se zamiloval do jeho dcery Věry. Myslel si na ni i Chadimův pomocník, Chytroušek. Dozvěděl se, že Chadim má dluhy u lichváře Slámy. Chtěl mu pomoci. Začal prodávat třešně, které kupoval od svého bratrance. Při exekuci dal v zástavu třešně. Chytroušek část vyplatil a stal se Bělasovým věřitelem. Lstí se stal i jeho společníkem.

Metoděj dal u Chadima výpověď a našel si místo příručího. Byl uvězněn kvůli tomu, že zbil obchodníka, který si u něj objednal třešně, ale pak si je nevzal. Poté se vrátil k Chadimovi. Chadim vyhodil Chytrouška. Z Věry a Metoděje se stali milenci. Věra otěhotněla. Nanuškin ji chtěl představit Jarmile, která hledala spojení s Hlohovem. Bělas přišel o místo příručího. Hledal práci, ale marně. Ztratil pevnou půdu pod nohama. Stala se z něj živoucí troska. Věra mu vyhrožovala potratem. Práce však nebyla pro nikoho. Nanuškin se přimluvil u Jarmily a Věra získala Vedralův lán.

Druhé dějové pásmo se týká lichváře Slámy. Kdysi byl jen obyčejným úředníčkem. Měl tajemníka – ruského emigranta Nanuškina. Byl Slámovým našeptávačem a rádcem. Jediným člověkem, kterého se Sláma bál byla stará Vedralka, která měla nepříjemné řeči. Nanuškin mu poradil, jak se jí zbavit – Sláma ji přejel autem. Dluhy od dlužníků Sláma vybíral také v podobě jejich žen či dcer. Právě u něj byla Jarmila Poupětová, herečka z předměstského divadla. V den, kdy přejel Vedralku, vyhodil Jarmilu ze své vily. Šla ke svému snoubenci. Přivítal ji vlažně. Jarmila prohlédla – už ji nemiloval, opovrhoval jí. Odešla a zdálo se jí, že nevyhnutelně skončí jako prostitutka. Toužila se Slámovi pomstít, zničit ho, proto šla znovu k němu.

Sláma od jejího odchodu chřádl. Stěží ho poznala. Byl z něj chudák, blouznil, svědomí mu nedalo spát. Jarmila ho ošetřovala. Byl na pokraji šílenství. Už

neposlouchal Nikolaje, ale jen Jarmilu. Našla řešení jeho zoufalství – musí pomoci hlohovským. Převedl na ni část svého jmění a pozemky hlohovských. Vyprávěl jí o sobě. Jeho otec byl listonoš, matka utekla hned po porodu. Po maturitě sehnal místo u berní služby. Byl spravedlivým úředníkem. Neměl přátele a byl nesmělý. Ženy se mu vysmívaly a podceňovaly jej. Stáhl se do sebe. Toužil po lásce a něze. Po válce byl penzionován. Než odešel z úřadu, začal odepisovat zbohatlíkům a mocným jedincům daně, přijímat úplatky a využívat jejich žen. Po odchodu ze státní služby se věnoval lichvě. Vyprávěl jí, jak to bylo se smrtí Vedraly. Ujistila ho, že mu bude odpuštěno. Miloval Jarmilu a ona jeho. Změnil se. Po Slámově smrti Jarmila rozdělila dědictví hlohovským. Z těch, kterým pomohla, se však stali noví Slámové. Bělasovi se splnil sen – má mohérové sako, hedvábného motýlka, tvrdák a v podpaží aktovku. Stal se z něj „pán“. Chadim pracuje na svém láně. S dcerou a zeťem nemluví.

Klička zde zobrazil osud obyčejného mladého člověka, který se dostane do města. Ukázal na Bělasovi, jak město dokáže člověka změnit a zničit ho, co s člověkem umí udělat bída, hlad, jak jeden jediný člověk dokáže ovlivnit život jiného člověka (Věra Metodějův, Jarmila Slámův) nebo dokonce mnohých (Sláma a jeho oběti, Nanuškin a oběti jeho ideje). Změnu Metodějova chování nepřičítá pouze bídě a Věřinu vlivu, ale také špatným poměrům ve státě.

Metoděj Bělas a lichvář Sláma jsou vlastně dvě hlavní postavy románu a oba procházejí vývojem. Zatímco v Bělasově případě se z dobráka a morálně čistého člověka stává povýšenec, zbohatlík a člověk pohrdající poctivou prací, v podstatě zloduch, Sláma prochází vývojem opačným. Z tyrana, který šíří strach ve svém okolí, se stane člověk uvědomující si své podlosti a kající, který chce zlo, jež spáchal, odčinit.

Metoděj je zpočátku dobrák, čestný člověk. Bez práce si neumí představit svůj život. Neumí zahálet. Je ctižádostivý, má potřebu neustále něco dělat. Má rozkoš z vědomí, že jeho dílo je výsledkem jeho vůle. Je také paličatý. Touží po lepším životě a po bohatství. Bělas je zklamán, štván horečkou doby, vylekán městem, jeho zmatkem a zběsilostí. Klička zde líčí, jak Metoděj poznal Prahu, a opět se projevuje jako básník: *„Jako krasavici: něžně a vybraně svůdnou, hned koketně nyvnou, hned rozmarnou a rozpustilou, tu načesanou a zas prostovlasou, vášnivě objímající a sdílnou i nepřístupnou, upjatou a pochmurně prostopášnou. Jako obchodnici: skrblicí na hrnečku mléka, odvažující chléb na lichvářských vážkách a ochotnou mrzce zpeněžit chůzi vlastního dítěte po své dlažbě. ... Potměšilou miniaturu rafinovanosti, míšenku bodrosti a lichvářství, bastarda šlechetnosti a sprostáctví, síly a oddanosti, žáru a chladu:*

rozdávající se i zcizující jako vášně zamilovaného samovládce.“ (Klička, B., Ejhle, občan!, Československý spisovatel, Praha 1959, str. 40 – 41)

Bělasova nespokojenost a touha zbohatnout a také Věřina ctižádost jej ženou výš. Krizí prochází, když nemůže najít zaměstnání. Stejnou situaci zažil i Sahiungo v Divošce Jaje. Metoděj má stejné pocity jako on – cítí se zbytečný, jeho život ztrácí smysl, je zoufalý. Na počátku románu je to dobrák od kosti, je důvěřivý a nechává s sebou orat. Ke štěstí mu stačí pocit dobře vykonané práce. Pod Věřiným vlivem se mění. Stává se z něj člověk, ženoucí se za penězi a blahobytem. Je samostatnější, smělejší, necitelný, zapomíná na to, odkud přišel a čím byl, a je z něj člověk bez soucitu. Když pak, ne vlastním přičiněním, zbohatne, cítí dokonce odpor k práci. Vůně listovky ho zabolí u srdce, protože je to vůně bídy, která by se mohla vrátit. Klička v něm na konci zobrazil typického zbohatlíka.

Věra je děvče, které, ač pochází z chudých poměrů, nikdy nepoznalo nedostatek. Proto se jí teď nelíbí chudoba jejího otce a touží po lepším životě. Sní o bohatství a životě jako z románu. Je natolik okouzlena Jarmilinou kariérou u Slámy, že by byla ochotná udělat to samé. Nepovažuje to za nic nepřístojného. Věří v nečekaný úspěch, bere osud do svých rukou, vzdoruje mu a dosáhne svého. Má nad Bělasem velkou moc.

Chadim je obyčejný člověk. Štěstím pro něj není majetek, ale práce na vlastním poli. Doufá, že ho jednou bude obdělávat s Věrou a Bělasem, ale zklame se v nich. Oba odmítají hodnoty, které Chadim považuje za nejdůležitější, a proto se s nimi ve zlém rozchází. Je to typ poctivého dřiče, člověka, pro nějž je nejvyšší hodnotou práce. K tomuto typu člověka se Klička vrací v románu Do posledního dechu.

Lichvář Sláma, druhý hlavní hrdina, kolem sebe sice šíří strach a hnus, ale ve skutečnosti je to ubožák. Je loutkou svého tajemníka, který tahá za nitky, jak se mu to zrovna hodí, a Sláma se nedokáže z jeho vlivu vymanit. Než k němu Nanuškin přišel, byl nepřemožitelný a sebejistý. Nejdřív se projevuje jako bezohledný. Myslí si, že kdo má peníze, má i moc. Zle si pohrává s lidskými osudy a doplatí na to. Po změně, která se s ním odehraje za Jarmiliny přítomnosti, jej potrestají výčitky svědomí šílenstvím. Kaje se ze svých hříchů, snaží se zachránit svou duši a pomáhá mu v tom jeho oběť – Jarmila.

Jarmila je čistá, nezkušená, naivní a nezkažená dívka. Ke Slámovi přišla, aby zachránila svého snoubence. Sláma jí říká jehně. Snad proto, že je jako ovce – poddajná, smířená s osudem, ač ji čeká „porážka“ v podobě zhanobení Slámou. Zůstává však čistá. Dochází u ní k nepochopitelnému obratu – nenávidí Slámu a je rozhodnuta se mu pomstít, zničit ho, bůhvíproč však změní svůj záměr a začne jej místo toho

ošetřovat. Je to způsobeno tím, že vidí jeho ubohost a neštěstí? Je to ten důvod, proč nenávidí vůči němu obrátí v lásku k bližnímu, který potřebuje pomoci? Na to nám Klička bohužel nedává odpověď, a tak je postava Jarmily poněkud nejasná.

O jejím působení na Slámu a neporušitelnosti její čistoty se dovídáme toto: „*Její tvrdošíjné nepochopení či hrubá neznalost a absolutní rozkošová negramotnost, zaviněná buď otrlým či chytráckým předstíráním nebo spíše skutečnou neschopností čísti noty smyslnosti bez vůdcovské pomoci lásky, působily na Slámu ohromujícím dojmem – i začal se Jarmily báti jako něčeho nadpřirozeného a nepřemožitelného, neboť při vší jeho erotické výmluvnosti, srozumitelnosti i názornosti milovnické pozorovala ho u jeho snažném počínání ve zřejmých rozpacích a s jakousi dobromyslnou, leč marnou účastí jako hluchoněmého, který by se chtěl nějak projevit – není však nikoho, kdo by mu rozuměl.*“ (Klička, B., Ejhle, občan!, Československý spisovatel, Praha 1959, str. 108)

Nanuškin je záludný pomstychtivec – mstí se Slámovi za to, že jej kdysi podvedl, až se mu povede jej úplně zničit. Je chytrý a dovede lidi ovládat. Věřící tomu, že křivda rodí křivdu, zlo nové zlo. Chce dokázat platnost své ideje, „*že nespravedlivost i nepatrných rozměrů soukromých rozleptává beznadějně ne již jen jedince, ale doslova kolektiva, celky. Že nespravedlnost plodí nové injurie, další zločiny, až do nekonečna. Že je ve svých důsledcích příčinnou zármutku i vraždění, lakoty, chamtivosti i rozkladu v celém svém okolí. Bylo mi dokázat, že dochází k zhroucení mravnosti, tedy i společnosti v celé oblasti jediného nespravedlivého.*“ (Klička, B., Ejhle, občan!, Československý spisovatel, Praha 1959, str. 363) Jinými slovy: chtěl dokázat, že když se morálně čistý člověk, dostane náhle k moci a penězům, stává se z něj člověk nespravedlivý, ubližující druhým. Dokázal to právě na Bělasovi a Věře.

Za zmínku stojí také postava staré Vedralky. Přezdívá se jí Štika, snad proto, že má mrštný jazyk, který používá jako zbraň. Vedralová je ztělesněné svědomí a hlas lidu. Kudy chodí, tam poukazuje na nepravosti, které se dějí, na korupci, nespravedlnost a především na nekalosti lichváře Slámy. Proto se jí Sláma tolik bojí. Její syn Ferda postava pro děj a vývoj románu nepodstatná. Zpočátku trochu radí Bělasovi, pak ale odjíždí do Ruska.

Chytroušek je typ podlého lenocha, využívajícího druhé, přiživujícího se na práci jiných. O Věru má zájem jen proto, že za ní vidí Chadimův lán, jehož cena stoupla. Myslí si, že se vše dá koupit. Zkouší to dokonce i na poctivce Chadima, a když je několikrát odmítnut, mstí se a zapálí jeho domek. Vyznívá ještě záporněji než samotný Sláma.

Klička o svém románu říká: „*A chtěl jsem říci: Doba je taková, že i tenhle čistý a nevinný prostáček, silák a nenasytý požirač lopoty, paličatý dobrák od kosti, ... byl ohnut a zpotvořen, rozhlodán a stráven bezpříkladnými, hamižnými chapadly hulákajícího netvora světa, ... přišel do Prahy ještě dlouho byl hrdinou, než zaplatil povinnou daň zkázy na duši a shnil. Jedinec stal se jedním z nich, byl zestandardisován, byl neslýchaným, úžasným, náhlým právem civilisace vykleštěn a vřazen do jalového stáda.*

A chtěl jsem říci, proč je doba taková: protože křivda plodí křivdu, zlo nové zlo, násilí odvetu; protože se všichni mstí za utrpěné křivdy, za bezprávi a za ponížení. ... proto básníci zrazují ideály chudoby a prostáčekové hltají moc, proto se dávají otročiti stranami, aby mohli zotročiti rod ještě slabších a píti jeho krev a rvát mu srdce z těla.

A chtěl jsem říci: nade vši tou mstou, ... trvá nepostřehnutelná a nevtíravá věčná spravedlnost, teskné a smírné vanutí od hvězd, opálový dech Prozřetelnosti. Kdo je ... účasten toho klidného plynutí věčna nad našimi těžkými hlavami a kdo rozumí tomu dechu svědomí, ... musí býti i dnes naplněn radostí z práva, které přebývá v něm samém, a naději a věrou, že nadejde den práva obecného, život bez msty a bez útlaku.“ (Klička, B., Slovo k románu Ejhle, občan, in Panorama, roč. 12, č. 1, 1934, str. 2)

Kritika tento román přijala vesměs kladně. Bohuslav Mathesius oceňuje naturalistické vidění periferie, traktované expresionisticky se snahou po typizaci. Lyrickým jádrem románu je nerozložitelná směs hrůzy a rozkoše, hnusu a soucitu, míšení bláta s jasem. Líbí se mu hudební spád řeči. „*Nevím, ale zdá se mi, že všechny uvedené vlastnosti Kličky romanopisce, jeho krvavá vážnost, atmosférický tlak v jeho světech, tíha figur, srostitý styl, snaha po monumentalisaci povahových rysů a dějových situací povedou Benjamina Kličku nikoli už k románům o případech lidské tragikomedie, ale k románům lidských typů.*“ (Mathesius, B., Apokalypsa předměstí, in Panorama, roč. 12, č. 1, 1934, str. 4)

J. B. Čapek má poněkud odlišný názor. Oceňuje sice účinně zachycenou dobovou mentalitu, ale některé postavy podle něj budí pochybnosti. Největší pochybnosti budí způsob rozvíjení děje, situační umění, zřetězování faktů i motivů a vyúsťování celku. „*Realistický popis se střídá s expresionistickými výbuchy a barokními obludnostmi; scény reálné životnosti jsou rušeny primitivně romantickými obrazy a brutálně křečovými efekty. ... Častý nedostatek niterného skloubení románového vývoje nahrazuje Klička zbytečně komplikovanými zápletkami a nejasnými náznaky, a ještě komplikovanějšími dohady a výklady jednajících osob o těch*

zauzlinách; silný a dobrý román těchto pomůcek nepotřebuje.“ (Čapek, J. B., in Naše doba, roč. 42, 1935, str. 443)

Podle F. X. Šaldy má vysokou uměleckou úroveň zejména část, která líčí příběh Bělasův. Její hodnota je v ironii. V části, která vykresluje svět kořistníků, mění uměleckou metodu – věcný a střízlivý realismus pozorovatele jevového světa zaměňuje za násilnou obraznost barokního expresionisty, který ale nepřesvědčuje o vnitřní nutnosti různých převratů ve skladbě nových postav. Je zde patrný vliv Balzaca v barokní pohnutosti a zvratnosti. O postavě Jarmily tvrdí, že jí chybí vnitřní pravdivost. Ta vzniká tam, kde je figura nesená zákonem nutnosti, nestačí možnost.

František Götz považuje tuto knihu za Kličkův vrcholný román. *„Zápas lidí pracujících a kořistníků je jádrem díla, jež ovšem je mnohem silnější v reportáži chudého předměstí než v postižení světa bohatých kořistníků, který se rozkládá vlastní mravní rakovinou.*“ (Götz, F., Český román po válce, Fr. Borový, Praha 1936, str.26) Žádný z jeho předchozích románů nedosahuje hodnoty tohoto románu.

A. M. Pišova si cení vylíčení Bělasova zápasu s nespravedlností, která je kolem něj. Motivů venkovana mravně pokřiveného městem dal Klička dobově typickou perspektivu a silný společensky kritický osten. Nelíbí se mu vyumělkované pojetí postav Slámy a Jarmily, která se podle něj vyvíjí přímo krkolomně, a rozřešení Slámova příběhu. *„Kolik nemorální sentimentality je v rozřešení, jež Klička posléze udílí padoušskému Slámovi; jak groteskní je mravní pohodlí, jež poskytuje Kličkův determinismus, který sebeničemnější vinu vysvětluje a omlouvá utrpenou křivdou nebo nedostatkem lásky; jak se bortí celá útočná koncepce románu, když se tací Slámové zprošťují mravní viny!“* (Piša, A. M., Stopami prózy, Československý spisovatel, Praha 1964, str. 212) Chválí originalitu postavy staré Vedralky. Román podle něj strádá nedostatkem hutnosti. Realita postav a dějů se rozplývá v slovní záplavě.

Podle Bedřicha Václavka Klička v tomto románě podal značně konkrétně obraz periferní pražské zahradnické kolonie. Je podán se smyslovou názorností. *„Bělas ... je při tom podivně náhle zlomen do maloměšťáckého blahobytnictví, které se objeví jako deus ex machina ve chvíli nejkrutější bídy. Pravděpodobnější je tento vnitřní vývoj u Věry, která má od začátku maloměšťácké alury.*“ (Václavek, B., Tvorbou k realitě, Index, Olomouc 1937, str. 96)

Karel Sezima též oceňuje první dějové pásmo, které se týká Metoděje Bělasa. Je podbarveno ironicky. Klička potírá falešný společenský soucit, ukazuje, jak prosté srdce neodolává pokušení, ale naopak ve zlu rychle otrne. Druhé pásmo jde dál v myšlence, že dobrota srdce musí projít zkouškou zla jako ohněm, jinak zůstane vratká. Lichvářova

citová výchova od otrlosti k probuzení srdce není dost přesvědčivá. Autor jej příliš snadno zprošťuje mravní odpovědnosti z napáchané zlo. Ještě méně přesvědčivá je nejvíce přeexponovaná postava – Jarmila. Vytýká mu nedomyšlenost souvislých spekulacních složek a mezery v pojetí mezi jednotlivými výpravnými pásmy, a také nedotvořenost ideových důsledků.

Útěk ze století (1935)

Tímto románem Klička tematicky navazuje na grotesku Muž, který chtěl ABCDE. Námět je vzat z lékařského prostředí a je opět poněkud exkluzivní. Klička si zde bere na mušku psychology – šarlatány, a zejména poměrně novou metodu odkrývání lidské duše – psychoanalýzu. Klička se zaměřuje zejména na vylíčení duševního vývoje – rozkladu – hlavní hrdinky Išky od vzorné, poněkud chladné, manželky a matky k člověku se schizofrenními rysy.

Dějištěm příběhu je městečko Hradeč, město plné života, blahobytné s velkým náměstím, kde bydlí společenská smetánka města. Hlavní hrdinkou je Iška Nešverová, žena ředitele a majitele továrny na výrobu pokladen. Mají dceru Lili. O domácnost se stará Klára, kterou si Iška přivezla z Prahy. Kvůli žaludečním záchvatům a hlavně kvůli sexuálnímu chladu manžel Išku poslal k doktoru Nachtigallovi. Nechal si vyprávět o jejím dětství a otci. Poznal, že jde o Oidipův komplex³. Slíbil, že ji uzdraví. Při milování si má představovat nějakého žádoucího muže. Zamilovala se do doktora Teineckera, který ošetřoval Lili, ač věděla, že má rodinu. Nachtigall v ní probudil její druhé já – Fran. Vyznala Teineckerovi lásku. Začali se tajně scházet.

Nachtigall Išku nepoznával – povahově se změnila. Prosila, aby jí zbavil Išky, a zbyla jen Fran. Rozmlouval jí to – vedlo by to k duševnímu rozvratu. Iška upadla do letargie – jen ležela a blouznila. Klára napsala její sestře do Prahy. Přijela s doktorem Forscherem. Byl proti psychoanalýze. Nachtigall uznal svou vinu, ale omlouval se pacientčinou silnou individualitou. Forscher poznal, že se v Išce perou dva světy. Rozhodl se ji odvézt do svého sanatoria. Věřil, že ji vyléčí čas. V den odjezdu přišel Teineckerův syn Jan. Prosil Išku, aby odjela z města a nechala jeho otce na pokoji. Mluvil přísně a věcně. Iška se probírala z letargie a Teineckerovi vzkázala, že mu vrací slib a odnáší si svoje. Při balení se Kláře svěřila, že je těhotná. Klára měla radost – dítě je to nejlepší, co může muž ženě dát.

³ Oidipův komplex = podvědomý erotický vztah syna k matce a dcery k otci, spojený se strachem z trestu (rodič stejného pohlaví je pocíťován jako sexuální soupeř)

Klička opět používá ironii. Vysmívá se tak maloměšťákům, ale především chce poukázat na úskalí psychoanalýzy. Chce upozornit na to, že tato metoda není všemocná, že pokud není používána správně, může uškodit. Záměrně zasadil příběh do prostředí maloměsta – maloměšťácká společnost je vždy náchylnější nekriticky přijímat novinky. Toto prostředí je také důležité pro vznik Iščina vnitřního konfliktu. Iška se dokonce považuje za oběť svého prostředí.

Klička vytvořil psychologický román v pravém slova smyslu. Hodně se zabývá Iščinými vnitřními stavy. Hledá příčiny jejího duševního rozkladu. Iška se provdala do maloměšťáckého prostředí, ke kterému cítí odpor, a je v něm nešťastná – její muž je k ní sice hodný a je na ni hrdý, ale nedostačuje jí duševně, nemůže jí být oporou. Iška touží po lásce, která není založená na fyzické přitažlivosti, touží po vnitřním souznění s milovaným člověkem. Navíc má pocit, že zradila svůj rod, opustila své ideály, které získala hlavně od otce, jehož zbožňovala. Touží přesně po takovém muži, jakým byl její otec – muži rytíři. Její manžel myslí jen na pro Išku přízemní věci – záchranu krachujícího podniku, zajištění budoucnosti dcery. Iška vyznává takové hodnoty, které hradečská maloměšťácká vyšší společnost snad ani nezná – mravnost, šlechetnost, rozumnost, jemnost, velkodušnost. Proto se také zamiluje do doktora Teinecekra, který pochází z podobného prostředí a uznává tytéž hodnoty. Iška si ani neuvědomí, že při cestě za svým ideálem sama dobrovolně tyto hodnoty opouští a vzdává se jich, že se stává maloměšťáčkou.

Díky Nachtigallovu psychoanalytickému rozboru vyplují napovrch její tajná přání. Jenže Iška se s nimi neumí vypořádat a naprosto jim podlehne. Také se nabízí otázka, zda jde skutečně o její přání, zda to nejsou přání vsugerovaná jí Nachtigallem, resp. jeho otázkami. Objeví své druhé já – Fran – sebe sama jako mladé děvče, které žilo v teplém, bezpečném, vznešeném, vzdušném a dokonalém světě domova. Toto druhé já ji čím dál více ovládá a přemáhá. V podstatě se o ni perou dvě století – to, ve kterém kotví svým dětstvím, století feudalismu, a to, ve kterém žije po boku svého muže. Iška jde tvrdě za svým ideálem a tak se z příjemné, ctnostné, rozumné a vždy se ovládající ženy stane pravý opak. Ztrácí veškeré zábrany a ohledy, myslí jen sama na sebe, je jí jedno, že ubližuje mnoha lidem.

Co Iška cítí k svému muži a ke společnosti, v níž žije se dovídáme prostřednictvím proslovu Iščina otce k Nešverovi v jejím snu: „... *Působí mi rozpaky její tolerance a v duchu se strachuji o její dokonalost! Že žije tajně s krásnými myšlenkami a že ti skrývá pravou svou duši? Že někdy pochybuje o tvé ceně? Že cítíš cosi chladného v každém jejím pohledu, ač chce být laskavý a shovívavý? Či právě*

proto, že je shovívavý, neboť to znamená, že je i kritický? ... Neobviňuj mé děvče z pýchy nebo nadutosti, ani z pohrdavého despektu k primitivům! Kdyby si jich nebyla vážila pro domnělou jejich skromnost, nebyla by s tebou šla k oltáři!“ (Klička, B., Útěk ze století, Melantrich, Praha 1935, str. 82)

O Iščině proměně nejlépe vypovídá tato část: *„Co bývalo odevzdaností, stalo se vzdorem. Co bylo přátelstvím, bylo náhle láskou. A z manželství, jež bylo nerozborná skutečnost, na jejíž ztečení ani sen nestačil a stačit nechtěl, byl pojednou žalostný větrný mlýn Quijotův, zveličený přelud, výmysl šilencův.“ (Klička, B., Útěk ze století, Melantrich, Praha 1935, str. 102)*

Doktor Nachtigall je vyličen jako šarlatán, který má na každý problém jedno jediné řešení – psychoanalýzu. Slepě jí důvěřuje, nezná jiné metody, nepřipouští, že by se mohla mýlit. Od svých pacientů získává informace způsobem, který připomíná spíše inkviziční soud. Chce pravdu za každou cenu. *„A ne-li, bude ji zkoušeti dál, nabídne jí svody beztretných ukojení, vyzve ji na cesty svépomocné fantazie, jež záludně připouští k ženám miláčky skrze jejich netušící manžely. A uvidíme, nepovolí-li pak!“ (Klička, B., Útěk ze století, Melantrich, Praha 1935, str. 98)* Až Iščin případ mu ukáže, že psychoanalýza není všemocná. Ví o své vině, ale zpočátku se jí snaží svést na Išku – určitě si z jeho léčby vybrala jen něco, co se jí hodilo. Svůj neúspěch omlouvá její silnou individualitou. Jde o karikaturu lékaře – tento lékař nepomáhá, ale škodí.

Nešvera je muž průměrný. Miluje svou rodinu a pro svou dceru chce jen to nejlepší. Je na ní hrdý, je to jeho chloubka, nedokáže si představit, že by ji neměl nablízku. Išku považuje za své největší vítězství, váží si jí. Má ji rád, i když po ní chce věci, které by manžel po ženě neměl chtít. Uvědomuje si, k čemu ji nutí, když chce, aby osobně pozvala Drešla na večeři. *„K čemu dává Bůh člověku ženu, jestliže by mu nesměla pomáhat v obchodech a snímat s něho břemena, aspoň ta drobná, ta čistě ženská, na která stačí se svou ženskou lstí a rozkošně přemožitelnými silami? Hrome, mlčíš, ty žádostivá bestie uvnitř, ty sentimentální srdce? Co ti je do toho? To se tě netýká! Co potřebuješ, máš v plné míře – a kuš! Je třeba obětí, pane manželi!“ (Klička, B., Útěk ze století, Melantrich, Praha 1935, str. 126 – 127)* Nepovažuje to ale za nic špatného, naopak si myslí, že je to běžná záležitost. Jedinou jeho starostí je podnik a budoucnost dcery. Potřeby a přání manželky nevnímá, nerozumí jim, je mu vzdálená. Klička v něm zobrazil typ člověka, který náhle získá vysoké postavení a vyšvihne se na společenském žebříčku.

Doktor Teinecker je slaboch. Neumí se postavit životu a problémům, které přináší, a tak se utíká do světa hudby. Stejně je to i s láskou k Išce. Miluje ji, ale není

schopen řešit problémy, které by mu přinesl odchod od rodiny. Znovu se utíká k hudbě a řešení situace na sebe přebírá jeho syn Jan.

Kuchařka Klára je Iščin nejbližší člověk. Je jejím pojítkem k dětství, ke světu, který tolik milovala. Je své paní pomocnicí i rádkyní. Má ji ráda a trpí, když vidí, jak se Iška trápí. Je jediným člověkem, se kterým Iška komunikuje v době své letargie.

O nejdůležitější postavě pro rozuzlení příběhu, Janovi Teineckerovi, se toho moc nedovídáme. Vlastně zjišťujeme jen to, že má rád Lili a že se jí snaží být rádcem a pomocníkem. Jeho psychická stránka není prokreslena. Zato se poměrně hodně dovídáme o postavách, které jsou pro příběh bezvýznamné. Jsou jimi bývalý ministr Drešl a redaktor Hradečského deníku Ctirad Rak. Zejména Rak je postava naprosto zbytečná, děj neposouvá, ani nepůsobí na vývoj dalších postav.

Podle F. X. Šaldy je na závadu Iščina přílišná rozkolísanost, je těžko pochopitelné, že se žena trpná a lhostejná vzbouří i proti svému lékařskému vůdci. Vzpoura proti hříchu a zlu, které jí naočkoval Nachtigall je nejkrásnějším momentem knihy. Celkově román není špatný, je v mnohém nadprůměrný, ale nevyužil v něm básnické možnosti, které tato látka skýtá. „*Románu Kličkovu chybí veliký, mravně básnický prostor, do něhož by byl včleněn a vsazen tento příběh; autor musil by mít zcela jasné eticky vyvážené představy o tom, co je to vpravdě manželství, co rodina, co cizoložství, co láska, co smyslnost, co zlo a dobro. Cítíš stále v Kličkově románě, že autor nemá k těmto pojmům vyhraněného poměru, že zde chybí myšlenkově kritická práce mohutného ducha. Pak to mohla být opravdová dantovská freska pekelného kolorytu, na niž se nezapomíná.*“ (Šalda, F. X., Šaldův zápisník IX, 1936 – 1937, Československý spisovatel, Praha 1995, str. 23 – 24)

Bedřich Václavek tvrdí, že jde spíše než o román, o psychologickou studii a místy i přímou polemiku lékaře proti psychoanalýze. Venkovské město v pozadí je načrtnuto ex post. I zde se Klička k tomuto prostředí blíží s ironií, která neproniká všechny souvislosti.

Karel Sezima poukazuje na to, že by koncepce zasluhovala klidnější rozvití a přísnější prokomponování. Závěr skladby – Janův mentorský zásah – je strojený a patetický. Nevyrůstá z daných předpokladů, a tím ztrácí přesvědčivost. „*Stylistika Kličkova se v nejlepších partiích tohoto románu zdá býti poslušna vnitřní zákonnosti námětu a jeho pojetí. Lyricky vzdušné obrazy a příklady soustředila hlavně jen do extatických pasáží, vystihujících blouznění neblahé paní ve dnech jejího erotického martyria.*“ (Sezima, K., Z nové tvorby románové, in Lumír, roč. LXII, č. 1, 1935, str.

Do posledního dechu (1936)

V tomto románě se Klička vrací k sociální tematice a k ideji jednotlivce sloužícího celku. Jde o příběh generálního ředitele – lidumila. Klička zde vytváří utopický obraz závodu, který i v době krize prosperuje a v němž si jsou všichni rovnocenní. Opět užívá bohatého obrazného jazyka a těží ze své lékařské zkušenosti.

Hlavním hrdinou je ředitel Dřvodrupu Viktor Hold, dřív, který si neumí představit svůj život bez práce. Má manželku Blaženu a dvouletého syna Maria. Pro práci je zanedbává. Kvůli bolestem žaludku se rozhodl navštívit lékaře. Doktor Harus jej poslal na vyšetření žaludečních šťáv a rentgen. Ukázalo se, že jde o nádor a je nutná operace. Proveď ji doktor Tyrpeklo. Blaženě nic neřekl a poslal ji s Mariem na chatu. Informoval jen Heima, který jej měl zastupovat. Radit mu má provozní ředitel Felix. Felix byl kdysi Holdovým přítelem, ale poté, co byl Hold zvolen generálním ředitelem, přestali spolu mluvit. Nyní údajně vede proti Holdovi ofenzívu kvůli penzím.

Doktor Tyrpeklo se Holdovi líbil, měl pocit, že se znají už léta. Při operaci přišel jen o část žaludku. Tyrpeklo mu řekl, jak to s ním vypadá – nádor je venku, metastázy tam nebyly, ale mohou se kdykoli objevit, nelze je vyloučit. Hold byl spokojen, uzdravoval se. Odjel s Blaženou do Karlových Varů. Všimla si tu jeho pooperační jizvy a vyčítala mu, že jí lhal. Uklidňoval ji, sblížilo je to.

Hold navštívil Felixe. Vyříkali si vše, co mezi nimi bylo. Felix žádnou opozici nevedl, jen slíbil, že peníze budou prodebatovány na valné hromadě, a zjistí-li se nějaká křivda, bude napravena. Smířili se. Holdovi se vrátily problémy se žaludkem. Přiznal se Felixovi, s čím byl operován.

Získali na jihu dvě lesní hospodářství, přijali učně a vytvořili pro ně školu. Jejich výcvik vedl mladý Spurný, ve kterém Hold viděl příštího Felixova pomocníka. Hold koupil od družstva pozemek a postavil na něm pro Blaženu rodinný dům. Utíkal se k práci, aby zapomněl na bolesti žaludku. Bylo mu čím dál hůř. Tyrpeklo zjistil, že má metastázy na játrech. Operace byla nemožná. Řekl to Blaženě. Hold se chtěl dočkat prvních vorů s jejich dřevem. Odešel do penze a podnik předal Felixovi. Byl smířený se smrtí, protože jeho duch bude žít dál v jeho díle. Rytmus družstva mu pomáhal překonávat kruté bolesti. Nakonec se dočkal příjezdu Spurného i prvních vorů. To ráno, kdy přijely zemřel. Naposledy cítil rytmus družstva. „*Cítil, jak to v něm hromově zpívá, jako by patřil na pole vlčích máků, a zavřel oči trna krásou splynutí.*“ (Klička, B., *Do posledního dechu*, Družstevní práce, Praha 1936, str. 470)

Prostředí, ve kterém se román odehrává, je utopická představa družstva. Je to družstvo, které prosperuje i v době krize, družstvo s nejmodernějším vybavením.

Zaměstnanci jsou si rovni, mají k sobě úctu, váží si práce druhého. Všechny spojuje kolektivní duch, jejich srdce tepe stejným rytmem, mají společný cíl a společnými silami jej naplňují. Do práce se všichni těší, každý dostává, co si zaslouží, vládne zde přátelská atmosféra, lidé se zajímají jeden o druhého. Když se objeví rozepře, je hravě zvládnuta, bouřící se jedinci jsou umlčeni argumenty a semknutostí dělníků. Projevuje se zde Kličkův kolektivismus, který se objevil už v Brodech. I zde inženýr Vít věří v dělnictvo, cítí se být jedním z dělníků. Zatímco ale Holda dělníci berou jako jednoho z nich, Vít nenachází pochopení, dělníci jej mezi sebe nepřijímají.

Celému kolosu vládne ředitel Hold. Klička v něm vytvořil kladného hrdinu bez jediného kazu. Zobrazuje typ dřiče a zároveň lidumila. Je podobný Chadimovi z románu Ejhle, občan! – oba věří v poctivou lidskou práci. Hold se cítí být součástí družstva. Cítí jeho rytmus. *„Daktyl už ho prostoupil celého a venkoncem; cítí, že je veršem na pravém místě, a zkouší svou funkci na každém kroku. A nikde není, oč by klopýtl, všude ho vítá komplementární ozva a navazuje na jeho verš.“* (Klička, B., Do posledního dechu, Družstevní práce, Praha 1936, str. 20 – 21) Je přísný, ale spravedlivý, od všech zaměstnanců, včetně sebe, požaduje dokonale odvedenou práci. Má o každého zájem, své práci dává vše. Obětuje jí své zdraví a částečně i svou rodinu. Má potřebu neustále něco budovat a zdokonalovat. Uvědomuje si, co pro něj jeho žena dělá, a že jí nedává vše, co si zaslouží. Jeho postoj k rodině a práci změní až těžká nemoc. Uvědomí si, jak moc na rodinu zapomínal, a že práce není všechno. *„Jak velice nedbal všechno, co ho určovalo! Jak zanedbával všechno rodinné! Nejen ženu a dítě, jimž vyhradil teprve poslední hodiny života! ... Zapomínal po celý život na soukromé stránky i jiných lidí? Na city, utajené pod činy bližních? Na krev pod pokožkou, na utrpení pod smíchem? ... Což Blažena? Nezneužil jejího mládí, její nevědomé nevinnosti k umenšení svého břemene? ... Hold věděl, že Blažena dostala svůj díl. Díl štěstí, díl srdce, díl bolesti. Však proto byla ženou dělníka...“* (Klička, B., Do posledního dechu, Družstevní práce, Praha 1936, str. 452 – 453) Snaží se využít svůj zbývající čas co nejlépe, rozdělit jej mezi rodinu a práci. Nechce ale, aby trpěli s ním, a proto jim nejdříve o své nemoci nic neřekne. Všechnu bolest a všechno trápení zvládá sám. Je statečný a tvrdý.

Věřící v pokrok – pomáhá lidstvu žít lépe, usnadňuje mu život – a v práci, která člověku dává smysl života a oprávnění žít. Věřící také v mladé – jim patří budoucnost a oni jsou budoucností Dřevodrupu. Je ale třeba si je vychovat k obrazu svému, vštípit jim hodnoty, které vyznává kolektiv – naučit je píli, poctivosti. *„Toto pokolení, které mimo zdi Dřevodrupu strádá a touží se prací včlenit mezi šťastné tvořící, je jediný kladný odkaz starého světa a je třeba převzít jej a zdokonalit. Není z valné části nakaženo*

morem lenosti a žebráctví – a tělesně je zdatné. Bude arci nutno jeho jednotlivce před přijetím přezkoušet a prostudovat, po přijetí pak vychovávat a cepovat.“ (Klička, B., Do posledního dechu, Družstevní práce, Praha 1936, str. 368) Věřící, že jedinec má cenu pouze tehdy, je-li prospěšný celku, je-li jeho součástí. Nemoc jej přiměje k tomu, aby byl ke všemu, co dříve odsuzoval, shovívavější, citlivější.

Holdova manželka Blažena sice touží po společenském životě, radostech mládí, ale všeho se vzdá pro svého muže, jehož miluje, obdivuje a váží si jej. Má pochopení pro jeho dílo. Je to stejný typ jako Mařka a Anna v trilogii Generace. Snaží se muži v nemoci pomáhat svou tichou přítomností, nestěžuje si, nevyčítá mu. *„Nesoudila ho. Nehněvala se. Nekřičela, že zmařil její mládí, že pošlapal sněžný závoj nevěstin a svěží oddenek panenského těla! Plakala při dnešním návratu Holdově. ... Plakala nad tou živou září očí, jejichž tělo bylo na zhasnutí.“* (Klička, B., Do posledního dechu, Družstevní práce, Praha 1936, str. 437) Je mu oporou až do poslední chvíle.

Ředitel Felix je v podstatě stejný jako Hold – je to dřič, který své práci obětoval soukromý život. Má podobné smýšlení i citění. Je o něco přísnější než Hold. Jediné věci, na kterých se s Holdem neshodne, jsou univerzalizace podniku a nábor mladých učňů. Mladá generace je podle něj zkažená. Jejich nezaměstnaní otcové je naučili jen lenosti a žebratě. Hold by naopak nejraději vzal všechny a udělal z nich dobré dělníky, bere to jako výuku jako výzvu. Felix si Holda váží stejně jako Hold jeho. Nese těžce Holdovo postupné ubývání sil. Snaží se mu pomáhat, podporovat jej.

Z dalších postav je významnější doktor Tyrpeklo, který Holda operuje. Díky němu se Hold se svou nemocí lépe vyrovnává. Nachází v něm nového přítele, jakousi náhradu za Felixe. Tyrpeklo má s Holdem podobné názory, jsou spřízněné duše. Jen jejich názor na přírodu se liší. Zatímco Tyrpeklo tvrdí, že příroda je krkavčí matka a je třeba jí brát její tajemství, Hold díky své nemoci názor časem mění a tvrdí, že příroda není zlá, protože je krásná i v umírání.

Doktor Harus je důležitý vlastně jen tím, že Holdovi oznámí, že je nemocný a potřebuje operaci. Řediteli Heimovi zase dodává důležitost to, že Holda zastupuje a že je jeho rádcem jak v oblasti financí podniku, tak v oblasti rodinné. Dále tu jsou postavy, které jsou vcelku bezvýznamné – dělníci Petřík, Štětka, Pulec, Bulka a další. Epizodní roli má mladý Spurný, ve kterém Hold vidí svého nástupce. Je to bystrý hoch, který má svou práci rád a je vynikající dělník. Je vzpurný, nechce jít studovat, ale po návratu z lesního hospodářství Holda navštíví a slíbí, že studovat bude. Hold teď ví, že může v klidu umřít.

Poněkud záhadnou postavou je paní Steinerová. Objevuje se v knize dvakrát – poprvé, aby Holdovi řekla to, nač přišel už sám – že by se měl šetřit a trávit více času s rodinou, a podruhé pár dní před jeho smrtí, aby uklidnila jeho svědomí. Kdysi s ní měl poměr a její manžel se pak zastřelil. Hold se bál, že to bylo kvůli jejich poměru, bylo to však proto, že měl velké bolesti kvůli rakovině jater. Hold paní Steinerovou označuje za dobrou vílou, která se vždy objeví v těžkých chvílích jeho života.

Podle tohoto románu natočil Ladislav Brom film. Dokončen byl v roce 1941 a scénář k němu napsal Karel Steklý.

Oldřich Králík považuje tento Kličkův román za špatný. Vytýká mu neuvěřitelný optimismus, napěchovaný různými problémy, které jsou ale vzápětí hravě odstraněny. Lidé jednají poněkud automaticky – továrna víří ruchem jen do zaznění sirény, Hold jezdí do práce na motocyklu do přátelské domluvy. „*Klička se příliš nenamáhal ani s uměleckou stránkou své práce. Od Olbrachta si vypůjčil pro dvojici Holda a Felixe, soupeře v lásce a v tvorbě, myšlenku Podivného přátelství, pro vůni anglických cigaret, čadící v několika kapitolách, měl podnět v Proustově afektivní paměti, pro výjev u lékaře se shlédli na Šrámkově impresionismu.*“ (Králík, O., Čtyři nové romány, in Listy pro umění a kritiku, roč. IV, č. 19 – 20, 1937, str. 460) Dále mu vytýká banality, spojování technických výrazů a omšelých slov atd.

V Panoramě byly přetištěny některé kritiky. Jaroslav Seifert napsal v Ranních novinách, že jde o významné a pozoruhodné dílo. Jeho postavy nejsou bezkrevné ani schematické. Autor tu procítil hloubku lidské povahy. Je to dílo plné společenského a lidského optimismu, epos moderního hrdinství, dílo plné víry a světla. František Götz se v Národním osvobození k románu vyjádřil takto: „*Kličkův poslední román je přímo zjevením: předvádí silného člověka, jenž bojuje za velké dílo, a to se smrtelnou chorobou v těle. Jak krásný pohled je na tohoto člověka, jenž cítí smrt v patách a dovrší své dílo, aby se v ně vtělil a zůstal tu trvale jako objektivní skutečnost! ... Po románech životního rozkladu, po nepřímé románové epice je tu dílo kladného životního entusiasmu, dílo budovatelské bytosti, jež má v sobě sílu jistoty a opravdovost.*“ (Panorama, roč. 15, č. 3, 1937, str. 35)

A. M. Piša chválí jistotu kompozičního rozvrhu. Utopická obraznost je tu výrazem víry v člověka a společnost, v práci a vývoj, směřující k budoucnosti. Nebezpečí schematicnosti Holdovy postavy přemáhá Klička vystínováním jeho povahokresby a důvěrnými postřehy z lidského a rodinného soukromí. Přednosti románu jsou: „*odstíněná a intenzivní obraznost pohledu ve vnitřní zmatek a svár postav; prohloubená psychologie mezilidských vztahů nejen mezi lékařem a pacientem,*

ale také mezi mužem a ženou, mezi dvěma přáteli, mezi ředitelem a oddaným dělníkem ... a konečně umění dramaticky vržených a stupňovaných situací, jež se střídají se vzrušenými úvahami hrdinových samomluv i s pasážemi vroucího lyrismu citového a smyslového.“ (Píša, A. M., Stopami prózy, Československý spisovatel, Praha 1964, str. 216) Píša vidí i slabiny – málo skladebné hutnosti, přemíra ušlechtilosti v postavách, podléhá expresionistickému pokušení horečných úvahových výlevů, příliš nadnesené obrazné výrazy.

Podle Bedřicha Václavka je tu patrný ohlas sovětských budovatelských románů. Klička zde dorostl přesvědčivosti a básnické účinnosti jen ve sféře subjektivní etičnosti hlavní postavy. Kladnost hlavní postavy působí sentimentálně. Jinak román poukazuje na Kličkovy skryté možnosti. „*A jeho vnitřní proces i tvůrčí vývoj dávají naději, že dospěje k adekvátnímu zření společenské skutečnosti a že tak do jeho prózy vstoupí činitel, který teprve dá jeho epice vlastní nosnou osu; že pak teprve jeho stavba epická bude opravdu nosná a jednotná; že se pak stane nejen prozaikem nadprůměrného formátu, nýbrž i spolutvůrcem oné rodící se nové skutečnosti společenské, k níž se tak úsilně probíjí.*“ (Václavek, B., Tvorbou k realitě, Index, Olomouc 1937, str. 98)

Na vinici Páně (1938)

Jde o závěrečný díl trilogie Generace – Rodáci z malé země. Opět sledujeme osudy tří přátel – Krále, Weila a Préma, ke kterým se přidávají další postavy. Více prostoru dostávají sourozenci Jiřího Krále, Mařka a Jan, a jeho žena Anna. Postava Mařčina manžela zmizela – odjel bádát do Brazílie – a vrací se až v samém závěru knihy. Nová je postava Mařčiny dcery Blanky, Weilovy ženy Kamily a jejího syna z prvního manželství Adolfa. Důležitější úlohu mají také Prémovi přátelé, Gropin a Kotschitschka, německá emigrantka Rosa a doktor Krasnopěv. Kniha je rozdělena do tří dílů – Včera a dnes, Labyrint světa a ráj srdce a Korálový ostrov. Tím ostrovem je Československo jako poslední bašta demokracie v moři nacismu.

Mařčin manžel odjel před deseti lety do Brazílie. Mařka se přátelí s Weilovou ženou Kamilou. Kdysi jí pomáhal s rozvodem a oženil se s ní. Z prvního manželství měla syna Adolfa, kterého Weil pro jeho špatné chování poslal do Švýcarska. Kamila Weila podváděla s Janem Králem. Jirka se to dozvěděl a zašel za Janem, ten se mu ale vysmál. Šel pro radu k Prémovi. Petr slíbil, že se postará o to, aby Janův skandál praskl. Jirkovi se nechtělo domů. Klid domova se mu protivil. Rozhodl se jít za Weilem a vše mu říct. Když šel od Weila, narazil v sobě na své bolavé já. Snažil se ho utěšit

veronalem a alkoholem. Předávkoval se. Postarala se o něj číšnice, která jej obsluhovala. Po návratu domů našel Annu v bezvědomí. Doktor Krasnopěv, který ji ošetřoval, nevěděl, co jí je, ani jak jí pomoci. Prém o Janově nemravnosti napsal do novin. Král ho chtěl za to zničit, ale zjistil, že je chráněn. Doktor Strümmer, který byl tím ochráncem, Prémovi radil, aby odjel do Německa. Weil se rozhodl, že se s Kamilou rozvede. Na návštěvě u matky potkal německou emigrantku Rosu a zamiloval se do ní.

Jirka nikomu neřekl o prodělané otravě. Měl strach, že mu Anna umře. Probrala se až po několika dnech. Mařka byla okouzlená Krasnopěvem, nechtěla však Ráže zradit. Když jí vyznal lásku, odmítla ho. Weil nechal Kamile byt a nastěhoval se ke své matce. Rozvod nešel tak lehce, protože Kamiliným poradcem byl Jan. Adolf se vrátil ze Švýcarska, ale po pár dnech strávených s matkou přišel za Weilem. Bydlel pak u něj. Změnil se. Weil ho seznámil s Rosou.

Ráž Mařce napsal, že žije s jinou ženou. Nepřestal ji však milovat. Mařka byla skleslá, ale našla v sobě dost sil, aby to překonala. Odepsala mu, že doufá, že se vrátí. U Mařky se objevily první příznaky stárnutí. O Rážově nevěře nikomu neřekla.

Prém se v Německu spřátelil s Rusem Gropinem. Odjeli spolu do Rakouska pomoci tamním dělníkům. V Linci na ně čekal Alfred Kotschitschka a vysvětlil jim situaci. Odjeli do Vídně, kde se chystal boj. Před Vídní se rozdělili a sešli se za tři dny ve Floridsdorfu, odkud museli prchnout. Zachránili se přechodem do Československa. Gropin a Kotschitschka zde zůstali, Prém zbylé povstalce odvezl do Ruska.

Weilovi se podařilo získat Kamilin souhlas k rozvodu. Adolf zůstal u něj a sblížil se s Rosou. Po Prémově návratu z Ruska se u Weilů debatovalo o politické situaci. Kotschitschka už byl ve Španělsku, kde začínala občanská válka. V září odjeli také Prém s Gropinem a zakrátko po nich i Adolf. I Rosa tajně odjela do Španělska. S Adolfem se však minula. Byl poslán na frontu. Věděla, že už ho neuvidí. Prém, Gropin a Kotschitschka se opět rozdělili. Prém byl u Quadarramy raněn. Upadl do bezvědomí. Weil ztratil po Rosině odjezdu radost z práce i života. V létě dostal od Adolfa poslední dopis. Pochopil z něj, že už se nevrátí. Rosa po něm chtěla po válce pátrat, ač bylo jasné, že padl. Vrátila se vyrovnaná s Adolfovou smrtí.

Blanka dělala matce radost. Dodávala Mařce sílu, aby Krasnopěvovi nepodlehla. Přechod, který byl u Mařky pozvolný, ji najednou přemohl. Přes noc zestárla. Blanka zavolala Krasnopěva. Mařka cítila své ponížení. Krasnopěv vystřízliví, už nikdy ji nebude svádět, vyznávat jí lásku. Krasnopěv byl okouzlen Blankou.

Zraněného Préma ošetřoval Jirka. Poznal, jaká proměna se s ním odehrála. Prém nyní věděl, že každý bojovník je provázen vlastním andělem. Opět se ve Weilově bytě

scházeli k politickým debatám. Mařka už se vzdala všech nadějí, že by ještě někdy měla po svém boku muže, ale Ráž se jí nečekaně vrátil, když se dočetl o začínající válce.

Děj románu se odehrává v rozmezí pěti let na pozadí předválečných událostí. Někdy přímo zasahují do děje, někdy je Klička líčí proto, aby přiblížil atmosféru doby. Vinicí páně je zde myšlena vlast, Evropa, celý svět. Klička chce poukázat na nebezpečí hrozící ze strany hitlerovského Německa.

Osudy tří přátel jsou sledovány paralelně, už se tolik neprostupují. Každý by mohl být zpracován v samostatné knize. Všichni tři prožívají mezní situaci, krizi hodnot. Jiří prožívá krizi v manželství. Najednou k němu cítí nenávist a neví, kde se v něm vzala. Vadí mu, že manželství vytváří ráj jen pro něj a jeho nejbližší, a on by chtěl ráj pro všechny. Chce se s Annou rozejít, protože cítí, že jeho jednání a cítění není jeho produktem, ale produktem dvojice, jejíž je trpnou složkou. Touží po konečném vítězství a usmíření, chce věřit ve věčnost. Přivolává si Olgu – svou odvahu a neohroženost, svou věčnou touhu. „*Oddělili mne od tebe, které jsem jediné svěřil vše, co jsem chtěl na tomto světě udělat. ... Namluvili mi v slabé chvíli, v hodině mdloby a zatemnění, že tento život je rozhodující. Že tento život již skrývá vrchol křivky, v němž síla a štěstí a práce člověkovy kulminují konečným vítězstvím, usmířením, rozhrěšením. ... A o tobě mi řekli, žes zemřela, že ležíš jako popel v urně háje, který rovněž lehne popelem. Ale že tvá duše neuhořela, to neuvěřili a hloupě se mi vysmáli!*“ (Klička, B., Na vinici Páně, Družstevní práce, Praha 1938, str. 145)

Cítil k Anně obrovskou nenávist. Rozhodl se, že se jí zbaví. Potřeboval uspat, a tak si napsal narkotikum a vyzvedl si je v lékárně. K tomu v nočním podniku přidal alkohol. Prodělal otravu, kterou jako zázrakem přežil. Vzal to jako boží vůli – Olga mu seslala anděla strážce v podobě číšnice, aby se mohl účastnit stavby mostu k věčnosti. Domů šel s tím, že se s Annou rozejde. Když ji však uviděl bezvládnou, bez duše, uvědomil si, co pro něj znamená, jak moc by mu chyběla, že její pomoc a péči potřebuje, aby měl sílu pomáhat druhým. Děkuje Bohu, že se mu dal poznat. Znovu uvěřil. Byl silný, už neváhal, stál na vlastních nohou. Byl plný vítězství a věděl, že jde neomylně.

Prém zase prožívá krizi hodnot za bojů v Rakousku a ve španělské občanské válce. Stejně jako Jirka vzpomínal na Olgu, kterou velmi miloval. Byla jeho hnací silou, jeho andělem strážným. Viděl ji v tvářích raněných a mrtvých žen. Vrátil se změněný – už se nesmál Bohu, věděl, že komunismus nemá takové úspěchy právě díky tomu, že zapomněl na nesmrtelnou lidskou duši a na Boha, že duši zproletarizovali a pánem světa učinili hmotu. Změnil se také jeho poměr k vlasti – dříve ji kritizoval, nyní ji začíná

milovat. „*On, jenž se po celý život chlubil, že je muž bez majetku a bez vlasti, cítil teď, že má v této zemi obojí; že ho kolo světového osudu zahnal přírozenou silou tam, odkud byl vyšel, do skutečné kolébky, a že se mu ideál vlasti zase kryje s ideou lidství, s bojem za světové bratrství. ... Že tu je ještě dosti půdy, o níž se lze vzdorně opřít, kterou lze vzdělávat, chránit a burcovat pro boj za rovnost a svobodu všech.*“ (Klička, B., Na vinici Páně, Družstevní práce, Praha 1938, str. 498) Zvázněl, už nebyl tak tvrdý a necitelný k soukromým bolestem. Cítil, že bude bojovat za světové bratrství. Jeho vnitřní zážitek je velmi podobný Jirkovu – také jemu se dal poznat Bůh.

Weil prožívá krizi v osobním životě. Rozvod s Kamilou jej přivedl k touze po silné, čisté a štědré ženské lásce. Kamila byla ubožačka, která ke svému životu potřebovala krutost, nedokázala být muži oporou, nevážila si toho, co má. Weil touží najít ztracenou oporu a sílu – nachází ji ve svém otci, v jeho odkazu. Také jej trápí úpadek práva a morálních hodnot lidí. „*Bože, co se to v lidech děje, že houfně odpadají od zásad, z kterých se zrodila jejich moc, které je přivedly k svobodě a velikosti, které je učinily mocnými? Na příklad – aby zůstal u svého případu – svornost a tolerance mezi různorodými živly se dostaly od těch dob na index. Předválečný antisemitismus ožíval, navenek téměř neviditelný. Ale co nejvíce zaráželo – ne v řadách katolíků nebo klerikálů, nýbrž mezi nábožensky vlažnými a mezi nevěrci.*“ (Klička, B., Na vinici Páně, Družstevní práce, Praha 1938, str. 240) Tento problém nakonec řeší tím, že usvědčuje mocné z korupce a podvodů, bojuje proti nim, proti jejich pošlapávání práva.

Mezní situaci prožívá také Mařka, která žije bez manžela. Její mládí se pomalu ztrácí a ona cítí potřebu být po boku muže, pomáhat mu, být mu nablízku. Starost o domácnost a o dceru Blanku jí nestačí k vnitřnímu naplnění. Proto jen těžko odolává lásce doktora Krasnopěva. Nepomáhá jí v tom vzpomínka na Ráže, který se jí odcizil, ale na matku – její sílu a schopnost tiše trpět. Také Blanka jí dodává sílu nepodlehnout. Je to jediné, co Mařka má, a nechce ji ztratit kvůli své nerozvážnosti. Ví, že stárne. Když pak na ni stárí silně dolehne, najde v sobě dost síly, aby se s tím vyrovnala, smířila a uvolnila místo Blance. Za své odříkání je odměněna návratem svého muže.

To co se děje v životech těchto postav, krize, kterými procházejí, je analogické tomu, co se děje ve světě, ke krizi, kterou svět prodělává. Všechny ale nakonec docházejí k rozřešení a usmíření.

Klička v doslovu k této trilogii napsal: „*Celá má práce měla vedle záměrů výpravných ještě jednu náročnou tužbu: přispěti k vítězství některých pravd. Na příklad té, že jsme jako křižovatka Evropy povinni podat si ruku stejně s Východem jako se Západem, že naše země potřebuje Evropu právě tak, jako Evropa ji, a že jsme přes*

všechny své chyby a nedostatky poslední hraniční kámen mezi panstvím lidskosti a mezi pouští pokryteckého barbarství.“ (Klička, B., Na vinici Páně, Družstevní práce, Praha 1938, str. 534)

František Halas o tomto románu napsal, že jde o mohutnou fresku současnosti, kde se vše jmenuje pravými jmény bez abstraktních figur a symbolů. Nechybí zde bezprostřednost a žhavost. *„Je to román výzva, který často tam, kde jde o největší věci lidstva, ať je to svoboda či spravedlnost, opouští jen umělecké zřetele a vznikají pak stránky jako traktáty, přísné a lakonické v soudech a rozhodnutích, konstatujících toliko a nezeslabujících slovní dekorací fakta, křičící a obžalovávající právě svou strohostí, aby zase jinde potlačovaná básnivost vyklenula se v skvěle ražených metaforách nově svítících a působících. Imperativ povinnosti zakazující úteky a takto vzniklé půtky se slabošstvím, dovede Klička umělecky formovat jako málokdo.*“ (Halas, F., Nový román Benjamina Kličky, in Panorama, roč. 16, č. 6, 1938, str. 166) Klička zde formuluje nové, evropské vlastenectví, jehož jmenovatelem je požadavek hospodářské a politické demokracie.

Josef Šup vidí nesourodost v tom jak a čím se hrdinové svávají lepšími a nabývají síly a práva činit lepším i svět. Jejich interní boje Klička aplikuje na poměr k světu a tady vznikají mezery ze spojení ne dost přesvědčivého, z anomálie mezi příčinami a následky. Nejlépe je to vidět na vylíčení osudu Mařky Rázové. *„Neúprosnost naplňujícího se zákona stárí a kruté, ale krásné vítězství mládí je tu zachyceno s tvůrčí silou, blízkou velikosti mistrů, v postavách odkvétající matky a rozkvétající dcery, dvou žen, jejichž osud se polarisuje kolem jediného muže. Psychologicky pozdvihuje tento dějový výsek knihu rozhodně výš. Tektonicky jí vadí, je neorganický.*“ (Šup, J., in Kritický měsíčník, roč. 1, 1938, str. 445 – 446) Jde o knihu naplněnou svědomím, je to dílo poctivého umění a nesmlouvavého a statečného ducha.

Nůž na srdci (1938)

Jde o soubor pěti povídek, které spojuje stejný motiv. Ve všech jde o „nůž“ na srdci, tedy nějakou bolest – lásku k ženě, kterou hrdina nemůže mít, a závist přáteli, odcizení syna otci, tajemný odchod matky od rodiny, křivda, nenávist ke kamarádovi, který hrdinovi přebral dívku. Všechny povídky jsou psány er-formou.

První povídka má název Kamiliny křtiny. Je to příběh Ondřeje Rafaela, kterého jeho přítel Pavel pozval na křtiny své dcery Kamily. Kdysi je rozdělila láska k jedné ženě, nynější Pavlově manželce. Když viděl, jak se Pavlovi dobře vede, začal mu

závidět. Všude viděl Kamilu a pocítil k Pavlovi nenávist. „Ó, věčný, utajený noži na srdci! ... Proč pláče pro krásu, již nemůžeme vlásti, proč truchlíme patřice na radost nevlastní? Nešťastní, kdož tajíce dech závistí, smrtelně zblednou nad štědrostí cizího osudu! Stanou se jako Ondřej nespravedlivými a jejich srdce se zatvrdí ve chvíli, kdy by mělo plesati a šeptat: „Krásný je svět – a já jsem jeho částka!“ (Klička, B., Nůž na srdci, Melantrich, Praha 1938, str. 16)

Cítil potřebu trestat. Když dům ztichl, vyplížil se ven. Podpálil celé hospodářství. Házel hořící polena oknem do dětského pokoje. Objevil se před ním Pavel a začal jej rdousit. Ondřej ho udeřil polenem. Účty tak byly vyrovnány. Z domu vyběhla Kamila a prosila, aby zachránil dítě. Nabízela se mu. Udeřil ji a ona se rozpadla. Míra jeho bolesti byla naplněna, uvědomil si, co ztratil a plakal. Přál si shořet, volal Kamilu. Procítl na otomanu s doutníkem v ruce. Napsal lístek na rozloučenou a odešel smířený.

V povídce Východ slunce Kortan cestuje se svou ženou a synem. Se ženou se hádá, nerozumějí si. Syn je na její straně. Jede do Crnovaru, jeho žena a syn na Bled. Vystoupil na nádraží, na kterém naposledy viděl svého otce. Přijel za ním, než odjel frontu. Vzpomínal a v mysli zavadil o syna. Jaké budou jeho vzpomínky, když nepoznává lid, ducha a srdce země, když neví, co to je být součástí kolektivu? Fotograf právě otvíral ateliér, ve kterém se nechal s otcem vyfotografovat. Odjel však na frontu a snímek už nedostal. Otec pak zemřel. Fotograf našel starý negativ a udělal fotografii. Kortan z ní cítil atmosféru jednoty a společné víry, která je prostupovala. Otec k němu nikdy nebyl přísnější než kamarád a méně obětavý než otec. Předsevzal si, že bude také takovým otcem. Jeho syn je a zůstane jediným sluncem jeho života. Odjel na Bled.

V další povídce, Jarní bouře, bratři Honza a Frantík jedou plavit koně. Honzovi připomíná hříva jeho Babyly mamínčiny vlasy v tátově ruce. Mamínčin odchod byl pro něj tajemstvím. Viděl ji na zemi, hůl, bič a nůž v otcově ruce. Rval je otci z ruky. Otec se utiší, potácel se. Matka se těžce zvedala a plakala. Táta ji vyhnal. Honza neví, proč se to stalo. Blížila se bouřka a té se kobyla bála, zneklidněla. Jen maminka ji dokázala utiшит. Kobyla tryskem vyrazila, pádila bezhlavě od vsi. Kolem bylo černo. Honza by si přál znát mamínčino tajemství. „Tajemství! – mihne se Honzovi hlavou. Má dvojí tajemství o mamince, jedno zná zpola, druhé vůbec ne. Tajemství oné kruté noci a tajemství její moci nad zvířaty. Nůž na srdci se zaryl ostrím v tkáň a přehlušil hrůzu šílené jízdy. Hoch umdlel v té bolesti, třímal jen hřívu a vnímal děsivý pohyb vpřed, pohyb balvanu, řítícího se v hloubky.“ (Klička, B., Nůž na srdci, Melantrich, Praha 1938, str. 68) Z mrákot jej probral známý hlas volající kobylu. Kůň zastavil a Honza

padl do náruče matce. Prosil ji, aby šla domů. Neodpověděla, jen jej přikryla šátkem. Odcházeli k domovu.

Povídka Pokání je příběhem Jana Drobátka. Dívá se z kopce do vsi, kterou navždy opouští. Před třemi lety se při muzice porval kvůli své milé s Damiánem a bodl ho. Byl mu uložen podmíněný trest odnětí svobody a osm tisíc bolestného a léčebného pro Damiána. Dnes splatil poslední část. Klára se provdala za Damiána. U soudu Janovi její výpověď ublížila. Damián mu vzal tři roky života a Kláru, která byla celým jeho životem. Pustil se vzhůru. Uslyšel své jméno. Klára na něj čekala. Chtěla jít s ním, protože ji Damián nenáviděl a přehlížel. Jan ji odvedl zpět do vsi. Plakala. Řekl jí, že se musí vrátit, protože její muž je nemocen a potřebuje její péči. Pak šel znovu vzhůru.

Povídku Vítězství Klička věnoval bratru Jaroslavovi. Jejím hrdinou je Jiří Čtvrtník. Je nehezky a poznamenaný křivicí. Kdysi se do něj zamilovala jedna dívka a on do ní. Přebíral mu ji ale Hadraba. Od té doby Čtvrtník kázal o solidaritě. Kamarádi ze stavby se mu proto smáli. Stavitel přijal na stavbu další dělníky. Byl mezi nimi i Hadraba a dílovedoucí ho přiřadil k Čtvrtníkovi. Nemluvili spolu. Tesaři odstranili tři podpěrné sloupky, aby vyzkoušeli, jak drží strop. Čtvrtníkovi se zdálo, že bednění praská. Hadraba ale nic neviděl – v tváři měl soustrastné pohrdání. Čtvrtník k němu pocítil nenávist. Hadraba pojednou vzhledl ke stropu a v tu chvíli se chtěl dát na útěk. Strop ho ale zasypal. Čtvrtník jej vyprostil. Sám tam ale zůstal, protože se strop sesul úplně. Probral se mezi kamarády.

Tato povídková kniha se poněkud liší od Kličkovy tvorby z těchto let. Děj v ní ustupuje do pozadí a do popředí vystupuje vnitřní stav hrdinů. Děj je pouze dokresluje, či vysvětluje. Klička sleduje hlavní hrdiny, vedlejší postavy jsou podřadné. Zachycuje hrdiny v rozhodných okamžicích jejich života a vnitřního vývoje. I tady hrdinové nakonec dojdou usmíření, vnitřního klidu. V Ondřejovi pozvání od přítele na křtiny probouzí starou bolest – milovali kdysi stejnou ženu, ale ona si vybrala Pavla. Ondřej tak ztratil největší naději svého života, cítil prázdnotu, stal se odříkavým. Vedle Pavla si připadá nepatrný, podřadný, cítí se vyvržený a nepotřebný. Začal je nenávidět a závidět jim. Až sen, ve kterém jejich dům spálil, Pavla zabil a Kamila viděl se rozpadnout, jej usmířil, očistil. Ještě ve snu si uvědomil, co ztratil, chce také shořet i se svým zármutkem. Po procitnutí cítí úlevu. Podařilo se mu přemoci bolest i zlo. Svět se mu opět zdál krásný a on byl jeho svéprávnou částí.

Kortan si během cestování uvědomuje, že je vlastně otec bez dítěte a manžel bez manželky, že nemá pokračovatele. Přál by si, aby mu jeho syn Iša byl věrný, stejně jako je on svému otci. Iša vlastně nikdy nepoznal otce. To vše jej napadá při návštěvě

Crnovaru nad fotografií, kterou si nechali s otcem udělat, než odjel na frontu. Najednou si je jist, že syna, který se mu dávno odcizil, získá, zapíše se mu do srdce, přesvědčí ho o své převaze, lásce a chápavosti. Uvědomil si, že Iša není horší než ostatní, že je sluncem jeho života, které právě vychází.

Pro Honzu je nožem na srdci to, že otec vyhnal matku. Honza neví proč a velmi jej to trápí. Nůž se zarývá tím hlouběji, čím víc musí ve vesnici poslouchat narážky na svou matku. Nevěřil, že by maminka udělala něco špatného, ani tomu, že by ji otec ohrožoval bez příčiny. Až cestou domů v matčině náručí opustil Honzovo srdce onen nůž. I na obloze se objevilo to usmíření - půl se jí vyjasnilo a přes cestu, kterou nastoupili, se klenula duha.

Křivda, které se na Janu Drobátkovi dopustila jeho milá, je usmířena ve chvíli, kdy se dověděl, jak moc trpí ve svém manželství, a dokázal ji, ač na ni nepřestal nikdy myslet, dovést zpátky do vsi. V okamžiku, kdy ji posílá zpět za nemocným manželem, který potřebuje její péči, se opět cítí svobodně, cítí, že za ním spadla jakási opona. Je hrdý a nevrátí se k srdci, že kterého byl jednou vypuzen.

Čtvrtník nenávidí Hadrabu, který mu přebral dívku. Když jej ale zavalí spadlý strop, pomůže mu. Sám zůstane pod sutinami. Jeho nůž na srdci mizí s poznáním, že jeho kázání o solidaritě nebyla marná, že zvítězil – to, že ho zachránili bylo tím vítězstvím. Zvítězili tak vlastně i všichni ostatní – jen všichni jej mohli vyprostit a jen Hadraba je mohl přivolat.

A. M. Piša vidí mravně kladný smysl povídek v tom, že hrdinové musejí překonávat své nižší já, aby se cítili více lidmi. Značí Kličkovu směřování k lidskému a životnímu kladu. Povídky vynikají sugestivním znázorněním vzrušujících okamžiků. Nejvíce si Piša ale cení těch, ve kterých je tento popud redukován na minimum a hrdinové dospívají ke svému přerodu hlavně vnitřním svárem a zápasem. „*Zhuštěný útvar povídkový jde tu zřejmě k duhu Kličkově vypravěčské vloze: jako by jí tu jen přibývalo jadrnosti i rafinovanosti, síly a spolu lehkosti, nervnosti a štěpů.*“ (Piša, A. M., Stopami prózy, Československý spisovatel, Praha 1964, str. 219)

Podle Karla Poláka je zde patrná schematičnost základní konstrukce, která je přikryta mnohomluvností, jež prozrazuje obrazivou abstraktnost. Chybí tu slovesná invence, a tak Klička dochází k výrazům neuvěřitelně banálním. Příběh i mravní očista tím ztrácejí přesvědčivost. Nejdokonalejší je podle něj poslední povídka. Je psána s obdivuhodně ušlechtilým sociálním citem, ale přesto mění lacinou a odvozenou fázi ve vznešený mravní skutek. „*Na štěstí jsou tu také cestopisné impresy z Jugoslaviie. To ta plachá naděje „Jarních bouří“, která zůstává zaplat' Pán Bůh nadějí, nebo to*

nepochopitelné vrácení panenské nevěrnice ubožáckému opilci v „Pokání“ slibuje přece jen víc, protože se spisovatel bohudík skoro vzdal logičnosti konstrukce. Ale tím ovšem padá vysoký cíl sbírky a zůstává výzva spisovateli, aby ještě pořád v sobě hledal a raději nevěřil svému uměleckému mistrovství.“ (Polák, K., in Kritický měsíčník, roč. 2, č. 4, 1939, str. 187)

40. léta

Klička pokračuje ve své prozaické tvorbě. Ta je však záhy přetržena jeho úmrtím. Přesto stačil ještě vydat šest knih. Poslední román, Vytoužená, vyšla až tři roky po jeho smrti. Kromě čtyř románů napsal také dvě povídkové knihy.

První vyšel román *Duch asistentky Kurdové* (1940), dále romány *Nebožka bdí*, *Dělný neumírá*, povídkový soubor *Pout' do ráje* (vše 1941), následovala kniha povídek *Na březích Vltavy* (1942) a poslední vyšel román *Vytoužená* (1946).

Duch asistentky Kurdové (1940)

Tento román je odlišný od předchozích Kličkových děl – jde v podstatě o detektivku. Klička volí i jiný vyprávěcí postup – „prostřihy“ do životů postav. Od počátku je tajemný, záhadný, snaží se čtenáře udržet v napětí. Přivádí je k otázkám, ale odpovědi na ně dostávají až po čase. Paralelně tu sledujeme dvě dějové linie – pátrání doktora Lorenčíka a život rodiny stavitele Kotrla. Děj románu se odehrává během dvou dnů.

Doktor Lorenčík, primář od Bosých sester, je rozvzteklý neúspěchem na lovu. Jde se proto projít, ač je venku vichřice. Rozpršelo se. U vily stavitele Kotrla zaslechl rachot. Spatřil světlo na verandě, uslyšel ránu těžkých předmětů a hned světlo zhaslo. Z verandy se vyklenula postava, ve které poznal Kotrlovu tchyni. Ta je ale už půl roku mrtvá. Viděl, jak hrozí rukou a volá: vrahu! Na zahradě se ozvala dutá rána tří předmětů hozených na trávník. Lorenčíka to vyděsilo, ač věděl, že strašidla nejsou. Když se trochu vzpamatoval, rozhodl se, že té záhadě přijde na kloub. Navštívil svého venkovského kolegu Chleboráda. Ten ho ujišťoval, že šlo jen o jeho obrazotvornost, měl by si odpočinout. Lorenčík byl nespokojen a rozhodl se, že bude pátrat na vlastní pěst. Postupně se mu podařilo odkrýt celé tajemství. Přišel na to, že Paní Kotrlová má poměr s vrchním Capilem, kterému však jde pouze o peníze. Má s ním dokonce i dvě

dcery. To on rozbil verandu, když musel prchat před jejím hněvem. Ke svému manželovi a jeho dcerce Jele z prvního manželství se chová hrubě, nenávislně. Po návštěvě u bratra paní Kotrlové, slaboduchého ševce Antonínka, se dozvěděl od jeho sousedky Gerty, že Capil má poměr také s ní, a že s ním čeká dítě. Navíc vypátral, že Kotrlová pod Capilovým vlivem dává Jele velkou dávku rybího tuku, který obsahuje nebezpečný fosfor, a bratra otravuje luminálem. Odepíráním prášků na spaní své matce způsobila její předčasnou smrt. Příběh ale končí dobře – Kotrlová prohlédne a uvědomí si, co je Capil zač. Sblíží se opět se svým manželem. Peníze, které její matka, porodní asistentka Kurdová, nechala Jele a Antonínkovi, předává do rukou doktora Lorenčíka. Capil slibuje, že se ožení s Gertou, doktor Chleborád, který se měl zajímat o zdravotní stav asistentky Kurdové i Jelin, ale nestaral se, a lékárník, který vydával léky na recept, na který je směl vydat jen dvakrát, uznávají svou chybu.

Na začátku knihy se zdá, že hlavní postavou je doktor Lorenčík, postupně se ale ukazuje, že hlavními postavami jsou též stavitel Kotrle a jeho žena. Významnou úlohu má také švec Kurda.

Klička příběh zasadil do prostředí malého města a zobrazuje maloměstšťáckou společnost se všemi jejími nešvary. Mizí tu však jeho ironický tón.

Doktor Lorenčík je opět typ člověka, který je pohlcen svou prací, již nade vše miluje. Obětuje jí svůj soukromý život. Co vše tím ztrácí, si uvědomí až když pozná v Capilově chování k ženám sám sebe. Cítí se osamělý, zbytečný. Je opuštěný stejně jako Jela, Mína a Lidka – jsou sourozenci, jejich matkou je samota. Cítí pospolitost všech osamělých. Vzápětí ho napadá, že takové společenství není. *„Ne družstva opuštěných. Všichni jsou spolu sami. Květ společenství kvete jim jen pomyslně v duších jako ideál, k němuž nikdy nedojdou. ... Snad bližní bližnímu podá ruku. Ale buňka k buňce nelne. A ze svého života mu nedá, nemůže dát, bez čeho není života.“* (Klička, B., Duch asistentky Kurdové, Melantrich, Praha 1940, str. 107) Život je jen klamavý obraz plný křečí bolesti nebo tvoření. Uvědomí si, co vše mu obětuje jeho Lidka, když jí vyhrazuje jen úterní odpoledne. Přesto mu nikdy nic nevyčítala, nic po něm nechtěla, chápala, že potřebuje ke své práci klid. Rozhodl se, že jí požádá, aby zůstala s ním.

Nejsložitější postavou je paní Kotrlová. Provdala se za muže, kterého milovala, ale krátce po sňatku poznala Capila. Líbil se jí – byl vášnivý, okouzil ji. Vyznával jí lásku a pod pohrůžkou, že o něj přijde, ji nutil ubližovat jejím nejbližším. Zcela mu podlehla a slepě dělala vše, co po ní chtěl. Byla panovačná, svého manžela a jeho dceru týrala, chovala se k nim, jako ke služce a podomkoví. K tomu ještě Capilovi půjčovala peníze. Až když se od svého bratra dozví, že jeho sousedka Gerta čeká s Capilem dítě,

prohlédne. Dojde jí, že mu šlo jen o její peníze, že ji nikdy opravdu nemiloval. Lituje toho, jak se chovala k manželovi, jeho dcerce, bratrovi, že uspíšila smrt své matky, stydí se za to. S Capilem se rozchází a pokorně se vrací ke svému manželovi. Opět se spolu sbližují a snaží se navázat tam, kde se před patnácti lety jejich vztah zhroutil.

Kotrle velmi trpí. Má tiky – neustále se ošívá, ohlíží a sykavě vdechuje, jako by mu byla neustále zima. Cítí se opuštěný, nemilovaný, nemá proč žít. Je slaboch. Jen jednou se odváží postavit se krutosti své ženy – potrestá ho tím, že ubližuje Jelu. Využije jejího rozčilení a odveze Jelu ke svému bratrovi, u kterého bude v bezpečí. Když pak jeho žena prohlédne a změní se na tu, kterou si před lety bral, pookřeje, cítí, že se v ní něco zlomilo. Cítil, že je muž na svém místě, že má ženu hodnou své lásky a je oprávněn žít.

Významnou úlohu pro posun děje má prostředník Kurda. Díky němu se podaří Lorenčíkovi složit tu tajemnou skládku a rozluštit, co se vlastně stalo. Od Antonínka se dozví vše o paní Kotrlové a Capilovi.

Doktor Chleborád představuje typ lékaře, který se zajímá o pacienty, jen pokud za ním chodí do jeho ordinace a pokud mu platí. Jako školní lékař má povinnost starat se o všechny školou povinné děti, o Jelu, která trpěla křivicí, se ale nezajímal, stejně tak má povinnost provádět pitvu v případech podezřelého úmrtí, jakým bylo úmrtí asistentky Kurdové, ani tuto svou povinnost nesplnil. Není však za svou nedbalost nijak potrestán. Jen slíbí, že se to už nebude opakovat.

Vrchní Capil představuje člověka ochotného pro peníze udělat cokoli. Je hamižný a neštítí se ničeho. Stejně jako u Petra Bobra se i u Capila projevuje jeho povaha v jeho tváři. „Kotrle se zrovna bál domyslit. Ten hnusný, snědý, otlý obličej s uhlovitýma, smolnýma očima, se srostlým, tlustým, mastným obočím, rozbrědlým nosem a obrovskými nosními dírami, vystlanými soumravným chlupem, s pysky jakoby prosáklými materií a věčně se nadzdvihujícími nad bezvadným chrupem jako u neurvalého buldoga – ten hnusný obličej se podobal - -“ (Klička, B., Duch asistentky Kurdové, Melantrich, Praha 1940, str. 118)

Nebožka bdí (1941)

Jde opět román s poněkud neobvyklým námětem – mrtvá se nechce vzdát toho, co nechala na zemi, chce si to vzít k sobě. Když její se její muž připoutá ke světskému životu, uraženě se mstí. Je to příběh Václava Rychleny, kterému krátce po narození syna zemřela žena. Stavitele Čemuse, u kterého Václav pracoval, vylekala změna v jeho

chování. Václav měl na starosti nové stavby a byl pro Čemuse důležitý, teď však chodil jak mátoha. Poslal mu proto dceru správce jednoho ze svých domů, Jožku. Starala se o domácnost, Václava i malého Jaroslava, který byl velmi slabý. V jeho pohledu bylo něco zvláštního – jako by se jím díval dospělý člověk. Václav pochopil, že to nebožka bdí.

Zapomenutí nacházel v práci. Do Jožky se zamiloval a oženil se s ní. Cítil se vedle ní silný. Jaroslav měl těžké záchvaty a křeče a zanedlouho zemřel. Nebožka se s tím ale nespokojila. Když Jožka otěhotněla, mívala silné bolesti kolem žaludku. S porodem jí přijela pomoci babička Václavovy první ženy Jarmily. Když Jožka dostala porodní bolesti, všiml si Václav, že se jejíma očima dívá nebožka. Báł se, že to s ní dopadne jako s Jarmilou, že mu zemře. Jožka však byla silná a narodil se jí zdravý syn. Václav pak oba stísněně kontroloval, zda v jejich pohledu neuvidí Jarmilin. Se svou ženou se usmířil prostřednictvím horečných přeludů. Onemocněl a měl vysoké horečky. Lékař diagnostikoval zánět mozkových blan. V blouznění Václav viděl v protilehlém koutě pokoje postel s nemocnou Jarmilou. Je uražená a nemluví s ním. Václav bojoval o život. Oslovil Jarmilu – uvědomil si, jak jí ublížil, ranil ji a zradil. Prosil ji, aby se za něj přimluvila. Nechce umřít. Svět se mu stal rájem. Slíbil jí, že na ni i Jaroslava bude vzpomínat, a smířili se. Probudil se a cítil, že je zdravý. Jožka radostí plakala. Václav šel do práce a radoval se ze světa kolem. „*Ach, život, život... Je tak hrubý a krásný! Tak surový a něžný, tak úžasný a prostý! Samý svod a rána, veselí a pláč a pohlazení a tvrdý kopanec a cesta tajemstvími, jež nejsou záhadou...*“ (Klička, B., *Nebožka bdí*, Melantrich, Praha 1941, str. 234)

Klička zde opět využil své lékařské zkušenosti. Působivé jsou pasáže, ve kterých líčí záchvaty malého Jaroslava a Václavův boj o život, jeho rozhovor s mrtvou.

Hlavní postavou je Václav Rychlena. Je poctivý, pilný, spolehlivý, svědomitý, má smysl pro pořádek a povinnost. Proto si jej jeho zaměstnavatel Čemus velmi váží a důvěřuje mu. Jeho první žena jej okouzila tím, že byla jiná než ostatní děvčata. Nezajímala se pozemský svět, hleděla k životu věčnému, znala hlubší radosti než smyslové. Byli spřízněné duše, tvořili jednu bytost. Cítili k sobě cit, který se nedal vyjádřit. Byli spolu tak těsně sepjati, že zůstala s Václavem i po své smrti a nedala mu na sebe zapomenout. Václava to děsí, je to slaboch, který si nedokáže poradit se životem. Je váhavý, nerozhodný, utíká před problémy, trpí nespavostí. Až jeho druhá žena ho dokáže změnit. Cítí se pak silný, užitečný, má proč žít. Stále se však něj těžkých situacích projevuje jako slaboch a uvědomuje si to. Nedokáže se od mrtvé zcela odpoutat, děsí se jí, stává se jeho můrou. Až smíření s nebožkou v horečnatém snu z něj

udělá nového člověka. Cítí se nově, osvobozeně, dokáže si vychutnat život a vše, co mu nabízí. Je to patrné v samém závěru knihy: „*I Václavovi je slavně a úzko. Kdyby se neusmíval a netoužil se smát, plakal by asi, klečel by na kolenou a modlil se za spásu a děkoval za život – za život nelítostný jako bič vozkův a sladký jako ošatka zralých letních jablek.*“ (Klička, B., Nebožka bdí, Melantrich, Praha 1941, str. 234)

Jarmila je opět typ manželky – pomocnice, stejně jako Mařka a Anna z trilogie Generace. Je silná, zdravá, rozšafná, vždy si se vším umí poradit. Je to bojovnice, která se nevzdává. Miluje život a přijímá ho takový, jaký je. Rychlenovi je oporou, posiluje ho i chlácholí, když je třeba. Je obětavá a starostlivá. Se svým trápením a bolestmi ho neobtěžuje, vypořádává se s nimi sama díky své pevné vůli. Je pracovitá, neumí si představit život bez práce.

Stavitel Čemus je typ zaměstnavatele – lidumila. Má dobré srdce a Rychleny si váží natolik, že mu v těžkých chvílích pomáhá, zachraňuje ho před úpadkem, před ztrátou smyslu života. Soucítí s ním, má pro něj pochopení. Má také důležitou roli pro posun děje – po smrti Rychlenovy ženy mu posílá Jožku, aby se mu starala o domácnost, a doufá, že díky ní zapomene, když mají trápení s těžce nemocným Jaroslavem, posílá k ním porodní asistentku Černou, která jejich trápení ukončí.

Asistentka Černá připomíná spíše čarodějnici. Pro Václava má jen pohrdání, hnusí se mu svou výmluvností o důvěrných věcech. V jejím hlase je cosi silného a výhrušného. Zdá se být obojetná – když nemůže sloužit životu, slouží smrti. Má lačný a zvrhlý pohled. Je stejně vypočítavá a dotěrná, vtíravá jako Rajvaldová z románu Bobrové. Když Jožce zemře matka, využije toho a omotá si kolem prstu jejího otce. Slíbí za to Jožce, že se jim nebude míchat do života. Významně zasáhne do děje, když po její bylinné koupeli Jaroslav skoná.

Jarmilina babička se na počátku jeví jako vypočítavá – nechce, aby se vnučka odstěhovala, protože tak by jim ubyly pracovní síla a také peníze. Dokonce jí hrozí, že dopadne stejně jako matka, která také opustila svoje rodiště a pak při porodu vykrvácela. Dokud bydlí u ní, je panovačná, manipuluje s nimi. Vyčítá Jarmile nevděk. Nemá pro ni pochopení. Jožka se jí však líbí. Změní si tím i Václavův postoj k ní – už se jí neobává, naopak k ní přilne. Babička je panovačná, sebejistá a rázná. Dokáže se postavit i Černé.

Je zde i několik postav, které nejsou pro děj významné a jsou zbytečné. Je to např. Jarmilina sestra Lidka a Jožčin otec, správce Šoňka. Epizodní úlohu má Jožčina matka, která v dceřin svatební den hlídá Jaroslava. Ač to má zakázané od lékařů, pije pivo a dá napít i malému. Sama pak dostane mrtvici a Jaroslav od té doby trpí záchvaty.

Podle J. Novotného je závěr knihy nepřírozený a mechanický. Kličkovi se proplétá dobré se špatným. Nejlépe hodnotí postavu stavitele Čemuse, který je zosobněním vůle a dravosti, bez které by se Kličkův systém náhod rozsypal. „*Přesto je Kličkovu místo mezi prvořadými našimi prozaiky i zde ospravedlněno; jakmile přestává myslet na ono nebezpečné „jak to dopadne“, tvoří velikou epiku bez dekorativního zatížení, bez receptů a plánování nechává svým figurám vydechnout a přirozeně jednat a koncipuje místy pravý opak rozmáchlých výstupů.*“ (Novotný, J., in Kritický měsíčník, roč. 4, 1941, str. 377 – 378) Kličkovu hlasatelství životního kladu tu padlo za obět mnoho umění, stylu a básnivosti.

Dělný neumírá (1941)

I v tomto románě využil Klička zkušeností ze své lékařské praxe. Sirotek Jiří Berber odešel ze studií, aby se postaral o svého strýce, továrníka Brůhu, který má rakovinu. Potkal u něj Růženu Prudkou. Začala ho přitahovat. Jednou na procházce uviděl mladou dívku, jak vběhla do obchodu a zděšeně volala matku. Byl zvědavý, co se děje, a tak šel za nimi. V jejich bytě ležel na zemi zakrvácený muž. Tak se Berber seznámil s Hořelíkem a jeho dcerou Žofkou. Hořelík nepracoval, utrácel a hodně pil. Jiří slíbil, že brzy přijde a spěchal za strýcem. Na návštěvu přišla Růžena a přinesla s sebou fotoalbum. Berber si všiml, že má v tváři rys, který je mu známý, jen nevěděl odkud. Když odešla za Brůhou, šel k Hořelíkovi. Nebyl doma – odjel do Strunkovic na ryby. Žofka za ním pojede zítra.

Jiří se vrátil domů a poprosil Růženu, aby zůstala u strýce, protože on musí odjet. Souhlasila a Jiří odejel za Hořelíkem. Našel ho u řeky. Bylo na něm vidět, že pomalu umírá. Svěřil se mu, že ty peníze, které utrácí, ukradl matce. Utrácí je prostopášně proto, že je matka vyžebrała – jsou tedy nečisté, nepoctivé. Dal Jiřímu zbylé peníze, aby je dal potřebným. Jiří u něj strávil celou noc. K ránu Hořelík zemřel. S Žofkou pak zařídili převoz těla a Jiří odešel k strýci.

Byl překvapen, jak se za tu noc změnil. Držel v sobě tajemství. V noci se mu přitížilo. Růžena a doktor Šikýř se o něj postarali. Brůha se Růženě zpovídal – kdysi se velmi zamiloval do jedné dívky. Ona si jej však nemohla vzít – byla už zasnoubená. Od té doby horečně pracoval a zapomínal na svůj soukromý život. Tu dívku už nikdy neviděl. Poznal pak jejího muže, ale to už byl vdovcem. Růžena pochopila, co už dávno tušila – je jeho dcerou. Měl radost z Jiřího návratu. Dostal silné bolesti a zemřel. Zavolali doktora Šikýře. Chtěl prozradit strýcovo tajemství, ale Růžena mu v tom

zabránila. Přečetl Brůhovu závěť. Vše odkázal Růženě. Jirka pochopil, proč to udělal. Domníval se, že je Jiří jejím nápadníkem, chtěl ho k ní připoutat touhou po dědictví. Jiří odešel za Žofkou. Rozhodl se předat jí peníze od otce a říct jí o nich pravdu.

Příběh je vystavěn na kontrastech. Je tu kontrast mezi chudým, ale citově bohatým Hořelíkem a bohatým, ale vnitřně chudým Brůhou. Kontrastní jsou také postavy Žofky a Růženy – Žofka je obětavá, myslí na druhé, Růžena je sobecká.

Hlavní postavou je Jiří Berber. Je to mladý muž, který se vzdal svého života a obětavě pečuje o nemocného strýce. Začne se však cítit jako ve vězení, strýc vyžaduje jeho stálou přítomnost, a když jde ven, vyčítá mu to. Jiří cítí, že nechce skončit jako strýc – opuštěný, osamělý, bez přátel. Když pozná Hořelíka, cítí, že je mu bližší než strýc. Je lidštější, prostší. Sám Klička jej charakterizuje takto: *„Berber byl nezdravě hloubavý tvor. Občasné světobolné myšlenky, tak běžné u lidí jeho věku, staly se vlivem ustavičné společnosti strýcovy trvalou jeho niternou mukou. Žil v prostředí, které mu trudné myšlenky vnucovalo. Viděl denně pozvolný rozpad člověka, který byl donedávna obávaným jedincem, vlivným, mocným, ba nepřemožitelným synem Štěstěny, marným snem žen a pánem bližních.“* (Klička, B., Dělný neumírá, Kvádr, Praha 1941, str. 31) Na svém strýci vidí, že peníze člověku štěstí nepřinášejí, a proto jej netrápí, že mu strýc nic neodkázal. Život je více než peníze – ty člověka jen špiní a ta špína se časem prodere až k srdci.

Brůha je typ továrníka, který se svého postavení domohl vlastní pílí a prací. Je podobný Holdovi z románu *Do posledního dechu*. Také se zcela oddává své práci a zapomíná na své soukromí. Stejně jako Hold si i Brůha uvědomí, co vše obětoval, o co všechno přišel, až když ho postihne zhoubná nemoc. Jen pohnutka, která Brůhu vedla, aby tolik pracoval je jiná – nešťastná láska. Dívka, do které se zamiloval si jej nemohla vzít, protože byla ve finanční tísní a on byl tenkrát jen chudý student. Poté, co jej odmítla, odešel ze studií a začal pracovat. Teď si chce svou opuštěnost zmírnit přítomností Jiřího a nevědomky ho tím dusí. Chce, aby mu byl stále na blízku, žárlí, je také Jiřímu oddaný a vděčný. Podobně jako v *Tváři Petra* z románu *Bobrové*, nebo *Capila* z románu *Duch asistentky Kurdové* se i v Brůhově tváři odráží stav jeho duše. *„Byla žlutá, zvadlá, utrmácená. Znamení bídy a plahočení pozemského nesla zřetelně v každé své pídí – uštvaná a neusmířená tvář, zrcadlo rozlomené duše, která odchází ze světa nepoučena bolavá, nevyrovnaná, chudá.“* (Klička, B., Dělný neumírá, Kvádr, Praha 1941, str. 174)

Hořelík býval také pracovitý. Nemá sice peníze, zato má ale ženu a dceru, na kterou je hrdý. Obě jsou mu oporou. V pijana a hýřilce se změnil až po smrti své matky,

kteřou velmi miloval a velmi si jí vážil. To ona mu vštípila, že na světě má cenu jen poctivá práce. Když mu krátce před smrtí řekne, že jim našetřila peníze, které vyžebřala, Hořelík se vnitřně zhroutí. Rozhodne se, že ty peníze utratí tak, jak byly „vydělané“ – nečestně, aby smyl matčinu hanbu. Sám tak spáchá hřích, protože matce spořitelni knížku ukradne dřív, než zemře. Pití ničí jeho zdraví i jeho rodinu. Hořelík to ví a krátce před smrtí se ze svých hříchů vyznává Bohu. Umírá smířený a blažený. Jeho život byl bohatý – poznal lásku i otcovskou pýchu.

Postava Růženy budí soucit a zároveň antipatie. Je to sirotek, který má na světě jediného člověka – Brůhu, jehož přítelem a společníkem v továrně byl její otec. Hned na počátku se dovídáme, že k sobě mají vztah, který se rovná vztahu otce a dcery. Růžena tuší, že Brůha je jejím skutečným otcem, a nejistota ji velmi trápí. Cítí se opuštěná, nepotřebná. Chtěla by pomáhat, ale nikdo o její pomoc nestojí. Svou osamělost dává okatě najevo. Chce, aby se jí Jiří věnoval, aby jí naslouchal. Touží po jeho blízkosti a neuvědomuje si, jak sobecké jsou její nářky, jak protivné je její ustavičné stýskání si na opuštěnost. Končí skutečně opuštěna, když Jiří i přes její prosby, aby zůstal, že jej potřebuje, odchází za Žofkou.

Žofka je opět typ silné a obětavé ženy. Obětavě se stará a pečuje o svého otce. Trpělivě a tiše snáší jeho nadměrné pití. Na nic si přitom nestěžuje, ač by na to měla právo. Je pravým opakem Růženy. Proto se do ní Jiří zamiluje. A možná ho táhne k Hořelíkovi více ona, než Hořelíkovo tajemství.

Pout' do ráje (1941)

Tato kniha je souborem šesti povídek a název dostala podle té poslední. Klička zde opět zobrazuje člověka v rozhodných okamžicích života, člověka, který hledá cestu, usmíření.

V první povídce Cesta do nebe mladičká Květa hledá, jak už sám název napovídá, cestu do Ráje. Zdá se jí, že by tou cestou mohla být láska. Podlehne třem mužům, kteří ji ale jen využijí. Pak teprve prohlédne – to, co hledala má kousek od sebe. Uvědomí si, že to, co hledá, jí může poskytnout jen její souseď Jan Latyra, od kterého si půjčuje knihy. Sblíží se spolu a Květa je okouzlena jeho pochopením pro ni, tím, že po ní nic nežadá, že ho nezajímá její tělo. Po čase jí to ale začne vadit a sama jej políbí. Tne polibek jej změnil. Plně jeho šílenství propuklo po jejich prvním milování. Začal chorobně žárlit. Často ji vyslychal, chtěl vědět vše o její minulosti a čím víc toho věděl, tím víc žárlil. Květa dala výpověď ze služby a žila pak s Janem. Jeho žárlivost

byla strašná. Bála se ho. Jan sám viděl tu proměnu, která se s ním odehrála, chtěl se změnit, ale neuměl to. Žárlil tak moc, že by byl schopen Květu zabít. Sám to nesnesl a podřezal se. Když jej Květa našla, omdlela. Probudila se a ucítila křeč v břiše – potratila Latyrovo dítě. Postarala se o ni domovnice. Pohřební služba odvezla Janovo tělo a Květa osaměla. Cítila se hrozně opuštěná, trpí. Modlí se za Jana i dítě. Odprošuje své známé a pouští si plyn.

V Květě Klička zobrazil člověka hledajícího. Květa je naivní nezkušená dívka. Je zvědavá, hodně čte, protože v knihách objevuje nové city a nová tajemství života. Sprádá si sny. V tesnotě se utíká ke vzpomínkám na dětství – už tehdy si přála zemřít jako malá, aby měla pohřeb s družičkami, a myslívala na sebevraždu. Nyní se cítí opuštěná, prahne po porozumění, nechce trpět sama. Hledá cestu do nebe. Její touha utěšovat a poznávat ji žene do náručí mužů, kteří ji jen využívají. Hledá ráj, ale je příliš zaslepena samotným hledáním. Měla pocit, že jí nikdo nemůže rozumět, hněvala se na své cesty za štěstím, byla z nich rozčarovaná. Měla by se vrátit ke knihám – ty ji nikdy nezklamou. Přes vše, co prožila, zůstala její duše čistá. V Latyrově pak najde to, co hledala – své štěstí, spřízněnou duši. Chtěla mu být dárkyní radosti a krásy, pramenem osvěžení a štěstí. Cítí oprávněnost Latyrových výčitek. Jeho šílené chování ji ničí tak, až se rozhodne jej opustit. Lstí ji ale získá zpět. Utíká se ke snům o budoucnosti, ale cítí se stále osamělejší a chudší. Když přijde i o to poslední, co jí zbylo – dítě, vyústí její pocity ve spáchání sebevraždy.

Latyra je už dávno do Květy zamilovaný. Ví, co cítí, chápe její hledání, ví, po čem touží, co hledá. Vyčítal si, že jí knihami otevřel oči a probudil v ní zvědavost a touhu. Cítil, že je stále čistá. Stal se její spřízněnou duší. Sama však tento čistý vztah zničí, když jej políbí. Už při tom polibku Jan cítí, že se z něj stává sobec, že žárlí. Ví, že je to nesmyslné, ale neumí si poručit, ani když vidí, jak Květu ničí. Jeho žárlivost na ty předchozí milence je stále silnější. Zklidní se, až když se dozví, že Květa čeká jeho dítě. Dá se opět do práce – je malíř a grafik – a ve svém díle oslaví Květu. Později si všimne, že ale spodobnil její lepší část, Květu světici, ale ta horší je v něm stále uvězněná. Od té doby opět nemá pokoj. Ví o své proměně, štítí se sám sebe. Cítí, že by mohl Květě ublížit, proto raději zabije sám sebe.

V prvním Květině milenci, holiči, Klička zobrazil typ muže, který ženy svádí hezkými slůvky, svým světáctvím, svými lichotkami. Ve druhém, Arnovi, zase vykreslil typ unylého, melancholického svůdníka, který ženy chytá na své plány do budoucnosti. A v strážmistru Zachariášovi muže, který ženy získává svou veselostí, bodrostí, láskou k životu. Všichni tři ale Květu jen bezohledně využijí.

Postava Květiny zvrhlé zaměstnavatelky, která touží po Květině vyprávění o milostných zkušenostech, a pomlouvačné domovnice zde v podstatě nemají žádnou úlohu, jsou zbytečné.

V povídce Návštěva se Klička snaží čtenáře udržet v napětí tím, že na začátku naznačí jakési tajemství, ale odkrývá je až v samotném závěru. Václav si hrál na zahradě se psem, když si všiml, že jej pozoruje jakási žena a usmívá se. Zeptal se jí, co chce, ale neodpověděla. V okně spatřil matčin ulekáný obličej. Cítil tu nějaké tajemství. Stál proti záhadě – poutnici, která nemluví. Rozčilením omdlel. Když se probрал hluchoněmá už byla pryč. Rodiče mu nechtěli říct, co ta žena chtěla. Matka ale neměla klid. Rozhodla se, že Václavovi vše poví. Řekla mu, že hluchoněmá je jeho skutečnou matkou. Koupili ho od ní, protože nemohli mít děti. Později jej chtěla zpět. Václav byl zmatený. *„Bylo mu u srdce těžko. Tato matka ho naučila všemu, co dovede, mateřské řeči, chůzi, obratnosti. Ta druhá však mu dala život a krev. Nedovedl říci, kterou ctí více, ale věděl, kterou víc miluje.“* (Klička, B., Pout' do ráje, Melantrich, Praha 1941, str. 99) Rozhodl se, že se odstěhuje k mistrovi a obě matky bude chodit navštěvovat.

Klička hlavního hrdinu – Václava – staví do těžké životní situace, ve které se musí rozhodnout. Najednou zjišťuje, že má vlastně dvě matky, že ta, která ho vychovávala, jej neporodila, není to jeho krev. Musí se s tím vypořádat a najít řešení. Ještě dříve však prožívá muka z chování svých rodičů, kteří mu nechtějí říct, co je hluchoněmá žena zač. Mučí ho to, touží znát pravdu, neví, co má dělat. Práce mu nejde. Je uzavřený a chová se uraženě. Poznání pravdy mu přináší mír.

Klička se zde zaměřuje na nitro Václava, takže vedlejší postavy – matka a otec – jsou upozaděny. Význam pro děj má jen matka, která nakonec neunesla tíhu situace, a vše Václavovi poví.

Hrdinou povídky Večeřův špatný den je drvoštěp Večeřa. Klička ho staví do poněkud zvláštní situace – po práci se mu nechce domů a ve večerním lese potkává krásnou dívku na lyžích, která jede do jeho vsi. Byl jí naprosto okouzlen, vypadala jako anděl. Měl starosti, protože jeho žena měla porodit už osmé dítě. Najednou dostává strach, že by mohlo přijít i deváté a že by mohlo být od jiné ženy. Cítí dech večera, něco zlého ho posedlo. Nepoznává se. Vábí ho ta dívka, propadá chůzi. Uhání a těší se, až ji dostihne – pak bude vítěz a vládce. Vrhla se na ni. Udeřila ho holí a on omdlel. Probral se a šel domů. Žena mu porodila syna. V doktorce, která jeho ženu a dítě ošetřovala, poznal svého anděla. Byla překvapená, když spatřila šrám na jeho tváři. Ošetřila ho a nabízený doprovod odmítla. Podala mu na rozloučenou ruku – byla malá, jemná, tou

vyprostila jeho dítě ze vzpurného lůna. Dívá se za ní s pokorou, vidí anděla nad svým princem a ví, že neměl špatný den.

Další povídka, *Za hvězdou*, je příběhem dvou mladých lidí, Magdy a Jirky. Velmi se milují, ale dohodli se, že se na rok rozejdou, a pak se znovu sejdou ve svém rodišti. Ani jeden z nich neví, kam půjde ten druhý. Jirka šel domů. Matka mu vyčítala jeho vztah k Magdě, protože byla chudá. Zamkla dokonce jeho pokoj, aby nemohl k dopisům a knížkám od Magdy. Vyrázil dveře, sbalil si knihy, vzal housle a odešel. Magda se dostala do Hradce a pracovala zde v obchodě. Na Štědrý den jí šéfová poprosila, aby šla místo ní slavnost, kde budou rozdíleny dárky dětem. Hrál tam smyčcový soubor. Magda vyběhla na balkon a za sloupem spatřila čtyři notové pulty. Čekala za sloupem, až hudebníci budou odcházet. Tím čtvrtým byl Jiří, první houslista hradeckého kvarteta. Odvedl si ji domů. „*Máme právo na život i štěstí, bratříčku. Jsme mladí a budujeme v potu tváře příští svět. Půjdem společně. A staří necht' skuhrají u svých teplých krbů na zkaženost světa a mladých v něm. Nebudeme jim překážet.*“ (Klička, B., *Pouť do ráje*, Melantrich, Praha 1941, str. 126)

V této povídce se Klička zaměřuje více na epickou stránku. Nerozvíjí psychologii postav, nedovídáme se, jací oba hrdinové jsou. Víme jen, že se milují, že Magda má o Jiřího strach, že se jí po něm stýská. O Jirkovi se z jeho chování dovídáme, že má Magdu opravdu rád, dokonce kvůli ní odejde od matky, opustí domov, ač neví, co bude dělat. Je odvážný a nadaný, a tak se dokáže sám uživit.

Povídka *Sochař a dítě* vypráví o sochaři Čerychovi, který zrovna pracuje na nové soše. Modelem mu sedí mladičká Gabi a vypráví mu o tom, co by chtěla v životě dělat. Čerychovi je jí líto – do třiceti pěti let bude modelkou a pak ji odkopnou. Konečně bylo dílo „Zaslíbení“ hotovo. Gabi nad ním užasla. Čerych zavolal svou ženu. Nebyla příliš zvědavá, protože to zažila už mockrát. Tentokrát ale užasla. V díle byl kus jejího manželství. „Zaslíbení“ představovalo ženu, která s nadějí pohlíží do klína. Čerychová v té ženě poznala Otylku, jejich dcerku, která zemřela ve čtyřech letech na záškrť. Byla to Otylka slitá s Gabi. Nemluvili. Žena bere ženě dítě i muže. Je to kruté a něžné zároveň, šlechtné i podlé. Čerych chtěl ženu políbit, ale zadržela ho a podala jeho hlavu náruči Gabině. Odešla do pokoje a tiše za sebou zavřela.

Klička se tu snaží nahlédnout do ženské duše a poodhalit její tajemství.

Čerych má rozbolavělé srdce, jeho život je uplakaná poušť a trochu úspěchu, který nehřeje. Potřeboval by si o Gabi a díle porozprávět s nocí – vypořádat se s figurami. Manželka mu to ale nedovolí – ví, co to znamená, sama byla kdysi figurou.

Čerych je Gabi naprosto oddán. Jeho dílo vstřebává jeho i Gabinu duši. Cítí velikost svého díla i to, že jej osvobozuje.

Gabi je mladičká naivka. Myslí si, že by se umělci neměli ženit, měli by tvořit z lásky. Sochaři by měli žít jako motýli mezi květinami a ona by chtěla být jednou z nich. Je trošku falešná – je krásná, přesto se vždy v přestávkách zahaluje šálem, aby Čerychová neměla proč žárlit. Zároveň k ní má úctu, protože dovedla Čerycha spoutat.

Čerychova žena je svárlivá a žárlivá. Často nahlíží do dílny a vždy bouchne za sebou dveřmi. Když je dílo dokončeno, dělá jí starosti, že teď už nemůže držet Čerycha doma. Jakmile je ale spatří pochopí, že Gabi mu pomohla dostat se z jeho bolestítnství, že díky ní se konečně vyrovnal se smrtí jejich dcerky. Rozuměla tomu a odevzdala svého muže Gabi.

Poslední povídka má název Pout' do ráje. Hlavní postavou je profesor gymnázia Zdobník. Jeho láskou jsou antičtí klasikové. Jeho žena pocházela ze zámožné rodiny. Její otec ale o jmění přišel a oni se dostali do hospodářských potíží. Museli se přestěhovat z domu do bytu. Paní byla nespokojená, stále si stěžovala, vyčítala mu. Díky svému obdivovateli – suplentovi z gymnázia, získal cenu za svou práci. Koupil zpět dům své manželky. Měl svou pracovnu a mohl v klidu pracovat na překladu dvou velebásní. Jeho žena ale chtěla nový nábytek, chtěla zvát hosty, žít v radovánkách. Měli čtyři děti. Syn Radoslav, byl po matce. Neváhal jí pomáhat otce pokořovat. Když měli nedostatek peněz, naházeli jeho milované klasiky do vany a vyhrožovali, že na ně pustí vodu, pokud neslíbí, že napíše opět nějakou učebnici. V zoufalství slíbil. Z dětí byl nejlepší Václav. Byl otci nejbližší, ač miloval všechny své děti. Tomu a suplentovi se svěřil, že odjíždí z města, aby mohl dokončit svou práci. Pár týdnů po jeho odchodu si Václav se suplentem dali schůzku u rybníka Bardoucha. Dohodli se, že se pojedou podívat na ostrov, který byl uprostřed. Našli chajdu původního majitele a v té by na stole balíček a dopis. Byl adresován Václavovi a suplentovi. Šlo o otcovo dokončené dílo – básnický překlad dvou velebásní, nejstarší Helénské památky. Vydali se ho hledat, ale zabloudili. První ho našel suplent. Když k nim přišel i Václav byl už Zdobník mrtev. Jeho manželka na pohřbu opravdově plakala. Odnegli ji na nosítkách a nazítří zemřela. Radoslav při obřadu utekl z kostela a už ho nikdy nikdo neviděl.

Zdobník s trpělivostí a pokorou snáší všechny vrtochy své ženy. Neodporuje jí, snaží se jí vyjít vstříc. Je zdrcený lidmi i prostředím, které jeho ženu obklopují, má strach o její duši a výchovu dětí. Tiše trpí. Postupně poznává, že si jeho žena nezaslouží jeho lásku. Dojde v něm ke zlomu – když jej manželka nechá potupně Radoslavem svléci a vyhrožuje mu zničením jeho knih, prohlédne, jaký byl bloud, a touží po pomstě.

„A pohlédl do tváře své ženy a spatřil zpychlého a zbytečného darmožrouta, strašlivě nic, jež se nadulo v jakousi paníčku, nepotřebného a nelítostného, bezectného a hříšně ničemného příživníka, takového potvorného zmetka, takového bědného žalostného červíka, který zničí nejkrásnější a nejslavnější jablko nepřehledného sadu.“ (Klička, B., Pouť do ráje, Melantrich, Praha 1941, str. 160) Odchází od rodiny, aby měl klid na svou práci. Cítí, že pouze práce je poutí do ráje. Byla v něm jeho nesmrtelnost.

Zdobníková žena je panovačná, rozmarná. Chce si žít jako dáma, ač na to nemají. Svého muže trýzní, chce, aby psal učebnice, které vynášejí dost peněz. Stěžuje si, vyčítá mu, je vzteklá, ponižuje ho. Manželova smrt v ní ale způsobí obrat. Otevře jí oči, poznává, co v něm měla.

Václav je po otci. Je sice neoblíbený, plachý, nedůvěřivý, ale čestný. Dokázal by se za svého otce postavit, má jej opravdově rád. Odchod otce je pro něj těžký. Cítí se pak opuštěný.

Suplent je po stránce psychologie postav postava záhadná – nedovídáme se o něm prakticky nic. Víme jen, že Zdobníka obdivuje a snaží se mu pomáhat.

Na březích Vltavy (1942)

Jde o soubor tří povídek, které spojuje, jak název napovídá, prostředí, v němž se odehrávají – vltavské břehy.

První povídka, Krásná Maty z Vlašské uličky, je věnována Josefu Horovi. Maty poznáváme jako malou holčičku. Je dcerou houslisty Břehula, který miluje hudbu více než svůj život. Maty po něm tuto lásku zdědila. Je to uličnice a její dospívání je bouřlivé. Potká malíře Točníka za zamilují se do sebe. Maty se zamilovala do pěvce Campanelly, který přijel do Prahy. Točník si šel postěžovat jejímu otci. Měl pro něj pochopení, ale radí mu trpělivost. Doufá, že ji více připoutá ke zpěvu. Maty má krásný hlas. Campanella odjel a jeden z mladých hudebníků se o něm vyjádřil před Maty pohrdavě. Měla vztek, zuřila, cítila bolest. Cítí, že tady nemůže zpívat, že je jí v tom bráněno. Není komu zpívat, nikdo nechce slyšet. Snažila se najít pochopení u otce, ale přišlo jí, že ani on jí nerozumí. Křičela i na Točníka, že kazí plátna ve jménu pece, za kterou leží. Nechtěla, aby za ní víc chodil.

Odešla do Itálie a v Římě vyhledala Campanellu. Napsal jí doporučující dopis pro primadonu milánské Scaly. Maty poznala, co je to bída a hlad, ale dřela stupnice, učila se bez úmoru. Před sebou měla obrázek Hradčan, který ji hnál dál. Po čase její učitelka pozvala Campanellu, aby si přijel Maty poslechnout. Byl jí okouzlen. Měla

nádherný hlas. Opět se z nich stali milenci a začali spolu cestovat a zpívat. Maty čekala závratná kariéra. Campanella ale stárnul a Maty jej čím dál víc zastiňovala. Žárlil, snižoval ji, začal ji i bít. Docházely mu síly a ztrácel hlas. Přesto jej Maty neopustila ani poté, co ji navštívil ve Vídni Antornín Dvořák a vyzval ji, aby se vrátila domů. Praha po českých operách, ale bála se Campanellova výsměchu. V Chicagu ji opustil. Maty odjela do Janova a odtud do Milána poradit se se svou učitelkou. Toužila se vrátit domů. Poradila jí, aby domů napsala a poslala výstřižky. Nepřišla však žádná odpověď. Maty čekala týdny. Pak se rozhodla. Pokorně odjela do Prahy. Nechala se odvézt drožkou do Vlašské uličky. Když spatřila Hradčany, povstala ve voze a stála několik vteřin v němém vytržení. Nechápala, jak mohla oslyšet volání lidu, své kořeny. Doma zjistila, že matka zemřela krátce po jejím útěku a že se k otci přestěhoval Točník. Dala se do studia. Dostalo se jí uznání. Kovařovic se jí zeptal, co by pro ni měl nastudovat. Přála si Jakobína.

V postavě Maty Klička opět oslavuje pracovitého člověka. Poprvé také v jeho díle narážíme na vlastenectví. Maty je vlastenka. Sice dobrovolně opouští domov, ale po letech strávených v cizině si uvědomí, že to byla chyba. Na počátku je to bezstarostné děvče, uličnice, ale zkušenostmi v cizině zraje. Má kázeň, je pokorná a slušná. To je odkaz její matky, který si neuvědoměle nesla v sobě. Právě díky této kázni a pokoře dosahuje úspěchu. Neustále na sobě pracuje, a když umdlévá, stačí jí si vzpomenout na Hradčany. Myšlenka na domov je jejím motorem, to své zemi chce zpívat, chce, aby ji uslyšela. Je Campanellovi oddanou a vroucí milenkou. Dokonce mu ani nevyčítala, že ji kdysi v Praze svedl a pak odjel. Ač jí velmi ubližuje, neopouští ho. Vidí jeho úpadek a statečně stojí vedle něj, soucítí s ním. Když se pak chtěla vrátit domů, ale odpověď na její dopisy nepřicházela, byla zoufalá. Vlast jí odplácela nevěrou, lhostejností a zradou. Cítí, že jestli ji Praha nezavolá, zahyne. Všechna její práce bude zmařena. Nakonec už touhu po vlasti nemůže vydržet a rozhodne se pokorit se. Bez pozvání přijíždí do Prahy, aby ji dobyla.

Campanella, Matin svůdce, je velký zpěvák. Neunese ale své stárnutí, ztrátu svého hlasu. Žárlí na Maty, bojí se svého úpadku, a tak kolem sebe bije. Je to vlastně ubožák. Chce, aby mu Maty projevovала vděčnost za to, že jí pomohl. Chybí mu ale to, co z Maty dělá velkou umělkyni – pokora umělce, který si uvědomuje, že je jen prostředkem a nástrojem Tvůrce, že jeho hlas je darem Božím. Nemiluje hudbu, necvičí, jen nenávidí. Nakonec uteče s dívkou, která o něj projeví zájem jen pro jeho vyhlášené jméno.

Matyldina matka je vykreslena jako žena stojící pevně na zemi. Myslí na to, jak uživit rodinu a jen díky ní mají co jíst. Má vše pevně ve svých rukou. Jen díky její pevné výchově se z Maty stane úspěšná zpěvačka. Od ní má Maty poctivost, pokoru, vůli a oddanost.

Břehule je snílek. Nejraději by Matyldě ponechal volnost, ale uznává, že musí něčím být. Kdyby ho žena nedonutila, aby kromě hraní v divadle také dával hodiny, umřeli by hlady. Zajímá ho jen jeho hudba, miluje ji. Nad Matyldiným chováním přimhuřuje obě oči. Hudbě se oddával i ve stáří. Své dceři rozumí, chápe její pohnutky, její trápení. Báł se, že na svou vlast zapomněla, že zapomněla, že ji lid potřebuje.

Točník je stejně pokorný umělec jako Maty. Jeho láska k Praze i Maty je odříkavá a ukázněná. Jeho umění je pokorné a skromné a přesto veliké. Trpělivě čeká na Matyldin návrat. Tolik ji miluje, že na ni nedokáže zapomenout.

Povídka Zázrak U devíti zbrojnošů je věnována Jaroslavu Seifertovi. Je to příběh dvou kluků – chudého sirotka Rudy Půlkrábeka, o kterého se stará babička, a syna soudního úředníka Bohuše Kramoliše. Ti dva se seznámili, když Ruda Bohuše na ulici strčil pod kolo cyklisty. Z domu U devíti zbrojnošů vyšel pan Zvolánek. Bohuše pozval k sobě. Ukázal mu svou sbírku motýlů, kterou po své smrti věnuje muzeu. Vysvětlil mu, že chlapec, který do něj strčil není zlý, jen svou slabost a opuštěnost kryje surovostí. Řekl mu, aby jej, když ho potká, pozval k němu na motýly. Ruda čekal venku a Bohuš mu vyřídil pozvání. Hrubě odmítl. Nechal zlákat k návštěvě, až když se dověděl, že je pan Zvolánek velmi nemocný a chce mu odkázat motýla, kterého ještě lidstvo nezná. Otevřela jim Zvolánkova sestra. Pan Zvolánek zemřel. Dala Rudovi motýla. Byl pojmenován Světloňoš trdný Půlkrábek. Odešli a smluvili se, že se uvidí druhý den. Ruda však nepřišel. Bohuš jej našel ve sklepním bytě nemocného. Na židli měl svého motýla. Nepřišel ani další den na pohřeb pana Zvolánka. Prosil Bohuše, aby odnesl motýla do muzea v případě, že by tu už nebyl, až příště přijde. Chce, aby patřil všem. Druhý den se Bohuš dověděl, že Ruda zemřel. Po pohřbu odnesl motýla do muzea.

Na malém Rudovi Klička ukázal, co s člověkem dokáže udělat nedostatek lásky, chudoba a prostředí, ve kterém žije. Ruda nepoznal rodičovskou lásku, stará se o něj nevlídná babička. Navíc jsou chudí, nemají pořádně co jíst. Ruda je proto ke všem lidem krutý. Ubližuje jim. Zakrývá tím své slabé místo. Až trpělivá vytrvalost pana Zvolánka a malého Bohuše mu ukáží, že lidé nejsou jen zlí. Prohlédne ale pozdě. Cítí se ožebračený, vyloupený. Když pak dostane slíbeného

motýla, cítí pohnutí a vděčnou vroucnost, jako by dostal rozhřešení. Už nemyslí jen na sebe. Nepřeje lidem nic zlého, ale naopak chce, aby i jeho motýl patřil všem.

Pan Zvolánek je moudrý starý muž. Ví dobře, co Rudovi schází, proto ho neztracuje kvůli jeho chování. Ví, že je opuštěný, že mu chybí láska, a také ví, že až získá důvěru k lidem, zmizí jeho strach a tím i hněv. Vysvětlí to i Bohušovi. Sám by se Rudovi nedokázal přiblížit, a tak svěří tuto úlohu Bohušovi. Prostřednictvím Bohuše se snaží v Rudovi vyvolat zvědavost a probudit důvěru v lidi. A opravdu se mu to podaří – to je ten zázrak.

Bohuš má roli prostředníka mezi panem Zvolánkem a Rudou. Je od dva roky mladší než Ruda, takže se s ním dokáže sblížit. Stanou se z nich kamarádi. Bohuš pak znovu hraje prostředníka – když Ruda zemře, plní jeho poslední přání a odnáší motýla do muzea.

Poslední povídka má název Tři Kateřiny. Všechny Kateřiny jsou Mikuláše Tanečka. První je jeho žena, druhá jeho dcera a třetí je tůň u Vltavy, kterou si pronajal. Když Kateřinka povyroستla, chodívala sem za ním a zpívala. Měla krásný hlas a dostala se do dětského sboru, se kterým zpívala v rozhlase. Jednou si jich u tůně všiml doktor Nedoma. Poznal, že ani jeden z nich není zdrav – měli nemocné plíce. Byl též vášnivým rybářem a tak se s Tanečkem dohodli, že je bude léčit a za to si bude moci chytat v tůni ryby. Zakazoval Tanečkovi trávit u tůně chladné podzimní dny a Kateřince v takových dnech zpívat. Taneček na několik měsíců ulehl. Nedomovi se podařilo jej uzdravit. Pak ale ulehla Kateřinka. Kašlala krev. Nedoma dělal, co mohl, ale jara se už nedočkala. Zakrátko znovu onemocněl Taneček. Jeho nemoc – bolavé srdce – Nedoma vyléčit nedokázal. Zemřel. I tůň Kateřina byla mrtvá – zničily ji ledy při jarní povodni. Vdova po Tanečkovi chřadla. Neměla se o koho starat, a tak jí Nedoma nabídl místo hospodyně. Přijala.

Kateřinčina smrtelná nemoc a její okouzlující čistý hlas tvoří zajímavý kontrast. Jako by jí tím krásným hlasem a talentem chtěl Bůh vynahradit nemoc i brzkou smrt. Kateřinka má dar probouzet v lidských srdcích úžas a skryté city. Její nemoc se projevuje i na jejím zevnějšku – je bledá, vyhublá, drobná. Po otci zdědila lásku k přírodě. Miluje břehy tůně a zde i nejraději zpívá. Ví, že je nemocná. Zpěv jí ale na to dává zapomenout, proto jí Nedoma nezakazuje zpívání.

Taneček si plíce zkazil v práci – je udírenským dělníkem. K tůni začal chodit, když se narodila Kateřinka. Připadal si doma zbytečný, zahálka jej plnila hořkostí. Je dychtivý, nedočkavý, cítí se být stále chlapcem a těší se na nějaké

dobrodružství, a proto si najímá tůň. Tráví u ní pak všechny sobotní večery. Je zde šťastný. Cítí klid a mír, příroda je tu nádherná. I on u své lásky zapomíná na nemoc. Přesto se jí dokáže vzdát, když mu hrozí, že by navždy zůstal ležet. Když zemře Kateřinka, slyší u tůně její zpěv. Cítí hrozivou bolest v srdci, má horečku, blouzní a nakonec umírá.

Kateřinka i Taneček sice zemřeli, jejich duch je však stále u tůně. Nedoma s paní Kateřinou sem chodí na procházky. Z tůně je močál, ale pokaždé je zde slyšet čistý hlásek doprovázený neumělým pobrukováním.

Nedoma je typ lékaře, který má ke svému povolání úctu. Dělá ho s pokorou a rád. Ví, že lékař je utěšitel, konejšitel, uspavač a opatrovník. Nic více, nic méně. Ví, že Kateřinku už nemůže zachránit, proto jí nebrání ve zpěvu, nebere jí její poslední radost. Klička i zde využil svých lékařských zkušeností. Zřejmě se v Nedomovi promítá i jeho představa o tom, jaký by měl lékař být.

Oproti předchozím dílům se zde Klička opět vrací ke své lyrické notě a bohaté obraznosti. Projevuje se jako básník a nacházíme zde mnoho obrazných pasáží. „*Co vidí i jeho vlasatý průvodce? Křišťálnou družu šedi, věčný tichý kámen vztyčený k nebi jako nadšený prst čarodějův.*“ (Klička, B., Na březích Vltavy, Topičova edice, Praha 1944, str. 38) Takto vidí Klička Hradčany v povídce Krásná Maty z Vlašské uličky. V povídce Tři Kateřiny se věnuje líčení přírody kolem tůně a života v ní. „*Jívy a olše byly pozlacený. Ledy svítily jako dýmanty. Ze země se táhla pára jako modlitba, ze země vystupovala rašící prosba prosáklá nadějí v probuzení.*“ (Klička, B., Na březích Vltavy, Topičova edice, Praha 1944, str. 132) Nebo na jiném místě: „*Kateřina mladší viděla usínání vody a viděla její polední svatbu, zírала stokrát do jejích očí, když přijímala lichotky milence větru a když se pýřila v námluvách západu. Horoucí chvění přemožených puškvorců a smyslných šavlí orobincových, když se dotýkaly těla vody krasavice...*“ (Klička, B., Na březích Vltavy, Topičova edice, Praha 1944, str. 97)

Vytoužená (1946)

Poslední Kličkův román vyšel tři roky po jeho smrti. Byl však napsán už v roce 1939 a Klička jej věnoval své dceři Věře k sedmnáctým narozeninám. Klička zde zpracovává téma lásky k domovu, k rodné vesnici. Poprvé v Kličkově díle je zde vyjádřen obdiv k malebné české krajině, úcta k ní.

Karel Polák v Kritickém měsíčníku na tomto románu ocenil vyváženost slovesných protikladů Kličkovy tvorby, zmírnění jeho nadsazování symbolických katastrof a pročištěnou charakteristiku ústředních postav.

Název knihy je poněkud zavádějící – Vytoužená není žena, ale domek, který si Brabenec postavil ve své rodné Stříži v části, jíž se říká Ráj. Žije tu se svou rodinou – ženou Klárou, dcerkou Barborkou a malým Mikou. Barborka se se svým kamarádem Evženem vsadila, že oni nikdy Vytouženou neprodají. Evžen se jí však vysmál, nevěřil jí. Věděl něco, co ona ne. Za čas se ukázalo, že se má ve Stříži stavět nádraží, protože tudy povede železnice. Dráze padne za obět' kopec Rytíř, kterým povede tunel. Stavební společnost začala skupovat pozemky a domy v Ráji, kde má stát moderní město. Také tudy měla vést dálnice. Barborka měla strach, že by otec mohl prodat – měli totiž mnoho dluhů. Brabenec však neprodal, stejně jako většina sousedů. Na jaře přišly kroupy a zničily zahrady i domky. Většina sousedů stavební společnosti, kterou zastupoval Obrda, podepsala závazné prohlášení, v němž se zavazovali, že si nyní vezmou zálohu a že stavení prodají za smlouvenou cenu nejdéle do dvou let, nebudou-li chtít zálohu vrátit. Jediný Brabenec nepodlehł tomu pokušení. Za čas začal Obrda na sousedy tlačit, aby prodali, nebo vrátili peníze. Ty už ale byly utraceny. Nikomu se však z Ráje nechtělo. Pomohl jim farář, který jim potřebný obnos dal, a Obrda a stavební společnost Nový Ráj musela ustoupit. Barborka sázku vyhrála.

Klička se snaží své vyprávění oživit a příběh podtrhnout vytvořením místní pověsti. Kopec Rytíř a jeho okolí chrání Bažantí Král, který má na starosti vše, co je na povrchu Rytíře, a Zápalník, který hlídá v jeho nitru.

Hlavní postavou je Barborka, které se říká Bětko. Jen kamarád Evžen jí říká Rezeda. Je to dospívající dívka a prožívá první lásku právě k Evženovi. Je samotářka, klidná a rozvázná. Miluje Vytouženou stejně jako její otec. O Evžena má strach kvůli tomu, jaký je, bojí se o jeho budoucnost. Musí ho naučit víře v lidi. Nedokáže si představit, že by Ráj zmizel. Je to hlavně její zásluha, že se to nestane – převezme od otce starost o placení dluhů. Dává kondice a z nich postupně splácí hypotéky i pojistky. Jen díky tomu, že na poslední chvíli zaplatila pojistku, dostali náhradu škody, když vyhořeli. Jinak by bývali museli Vytouženou prodat. Barborka je opět příkladem silné ženy. Je obětavá, snaží se pomáhat otcovi, nepřidělavat mu starosti. Nikdy si nestěžuje, nikdy nic nechce. Svá dívčí trápení zvládá sama. Snaží se Evženovi dokázat, že ne každý je ochoten prodat svůj domov, když mu nabízejí mnoho peněz, a podařilo se jí to.

Evžen je kluk jen o málo starší než Barborka. Je pot'ouchlý, drzý, sebevědomý. Je to dobrák a zároveň lajdák, je nebezpečný i bezbranný, zlý a bezohledný i něžný a

dobrý. Nic mu není svaté. Má Stříž rád a bojí se o ni, ale stydí se to přiznat. Nikomu a ničemu nevěří. Trpí nedostatkem lásky – matka je opustila, když byl ještě malý. Roste jako dříví v lese. Je podobný Prémovi z trilogie Generace – vysmívá se tomu, v co druzí věří, je cynický, ubližuje tím, co říká, a vzápětí se toho leká. Svá slova už nemůže vzít zpět. Ví, že by se měl omluvit, ale neumí to, naopak ještě přilívá oleje do ohně. Až Brabencova neústupnost a Barborčina houževnatost jej přesvědčí. Má k Brabencovým úctu. A zvláště před Barborkou, která za Vytouženou bojovala svými skromnými silami. I on musí nyní zvítězit a zasloužit si svou vytouženou, proto na rok odchází ze Stříže.

Brabenec je snílek a nepraktický člověk. Dluhy a neustálé upomínky jej trápí, ale nedokáže s tím nic dělat. Miluje přírodu kolem Stříže, zvláště kopec Rytíř, a noční oblohu. A ze všeho nejvíc miluje svoji rodinu a Vytouženou. Proto ji nechce prodat. Ze Stříže kdysi odešel, ale poznal, že bez ní nemůže být, a vrátil se. Je neústupný a pevný, nedá se zlákat vidinou bohatství. Ví, že by si nikdy neodpustil, kdyby podlehl.

Strážník Fikejzl, strážmistr Hroch, inspektor Roháček a košíkář Blábolil jsou těmi, kdo mají na svědomí, že Ráj málem zanikne. Vidina bohatství v nich přehlušila lásku k domovu a prodali své domky jako první. Vidí jen zisk. Blábolil se dokonce stane Obrdovým pomocníkem a pomáhá mu přemlouvat sousedy k prodeji. Dává Obrdovi informace, které by mu mohly v jednání s těmi, kdo se budou zdráhat prodat, pomoci. Když Brabenec jako poslední odolává, neštítí se jim ničit zahradu, otrávit psa a nakonec jim dokonce zapálí dům.

Písař Tancibudka je člověk nadevše milující svůj rodný kraj, svou rodnou ves. Více než svému řemeslu se věnuje pytláčení a toulkám po Rytíři. Při svých pochůzkách poslouchá rozhovory Bažantího Krále a Zápalníka. Ví, že se jim to, co se v Ráji, děje nelíbí. Varuje občany, ale nikdo ho nebere příliš vážně. A pak opravdu přijde trest – když prodá i muzikant Vrňata, uhodí do jeho chalupy. Tancibudkovi dá mnoho práce přivést ho zpět k životu. Celou stříž k tomu všemu poničí kroupy. Tancibudka je obětavý, nezištný, váží si Brabence pro jeho pevnost.

V pokrývači Drahotovi Klička zobrazil bodrého, chytrého vesnického člověka. Sice také přijme zálohu za prodej stavení, ale na rozdíl od ostatních sousedů tyto peníze neutratí. Počítá s tím, že je vrátí. Má svůj domov rád stejně jako Brabenec. Chce zkrátka přechytračit Obrdu a podaří se mu to.

Obrda trochu připomíná lichváře Slámu z románu Ejhle, občan! Je úlisný, snaží se nejprve každému vmluvit do přízně, a když to nejde, vyhrožuje. Vidí jen svou provizi, svůj prospěch.

Litograf Vrňata je typ snílka, nepraktického člověka, ale v jiném smyslu než Brabenec. Brabenec si neumí udělat pořádek ve svých věcech, ale Vrňata je zanícený muzikant a jeho vášeň jej naprosto pohlcuje. Stará se jen o své nástroje, denně cvičí, komponuje, shání noty a opisuje si je. K prodeji se nechá zlákat, až když mu Obrda k penězům přislíbí ještě rozhlas s gramofonem a gramofonovými deskami, jaké bude chtít. Je za to potrestán Zápalníkem – v okamžiku, kdy chce přístroj zapnout, uhodí do domu, přístroj to rozmetá a Vrňatu málem zabije.

Velmi důležitou postavou pro rozuzlení příběhu je farář. To on dá Vrňatovi, Fideliovi a Rosičkovi potřebný obnos, a tak pomůže zachránit Ráj.

Benjamin Klička také přispíval do mnoha časopisů. A nešlo jen o jeho básně, povídky, případně úryvky z románů. V příspěvku do Literárních rozhledů Kniha a lidé se snaží čtenáře rozdělit do pěti skupin. První jsou knihojedi, kteří knihy hltají buď bez výběru, nebo si vybírají to, co je zajímavé. Druhou skupinou jsou knihomilovníci, kteří sbírají drahocenné knihy. Třetí skupina, to jsou knihomolové – leží v nakupených knihách a obvykle mají svůj vyhraněný obor. Nejsou moc milí a hovorní. „*Domnívají se neprávem, že chcete i vy čísti jich vzácné kancionály, a překvapíte-li je in flagranti, kvapně knihy zavírají; neodvedou-li vás hned v první chvíli hodně daleko od svého stolu, sedí před vámi nervosně na židli a vzhlížejí k vám mučednický, co ruce jejich ostrážitě trvají na knihách a přitahují své všecko až k srdci. Mají snad v kapse i revolver a kdybyste vztáhli po knize ruku, odstřelili by vás jako psa. Bojí se, ale jsou srdnatí.*“ (Klička, B., Kniha a lidé, in Literární rozhledy, roč. X., č. 9, 1926, str. 368) Jejich opakem jsou knihomolové poezie a krásné prózy, pokud nečtou je proto, aby dostali honorář za recenzi, či nechtějí-li jen kritikami odstraňovat své konkurenty. Pak jde o pátou skupinu – knižní škodnou. Poslední skupinou je drobná inteligence. Jsou to studenti, úředníci, umělci, dělníci atd.

V Činu se v článku Pardon přehmatům přírody v Německu věnuje otázce ze svého lékařského oboru. V Německu byl zrušen trest za pohlavní styk homosexuálů. Vědecké výzkumy totiž dokázaly, že homosexualita je vývojová porucha organismu. Tresty za ni by se tedy měli zrušit, protože zákon tak trestá úchylku přírody, za kterou nemůže být postižený odpovědný. Zakázán bude homosexuální styk nezletilých. To proto, že v době neskončeného vývoje by se silným vyvolávacím momentem mohla z latentního stavu dostat komponenta homosexuální před heterosexuální. Jde o čin

humánní i kulturní. Dosud společnost homosexuály odsuzovala. Je mezi nimi i hodně umělecky založených lidí, který tak budou moci volně tvořit.

V tomtéž časopise reagoval na stať Egona Ervína Kische Román? Ne. Reportáž., ve které Kisch tvrdil, že román nemá budoucnost, je to literatura minulého století a romanopisci budou časem zapomenuti, pokud ne, bude to jen díky prvkům reportáže v jejich dílech. Klička mu odporuje, že román není přežitek. Důkazem toho je, že vzniká stále více románů. „*Duch, jenž se sám zhlídl v třistaletém Donu Quichotovi, má zajisté právo tvrdit, že nebásní, když reportuje..., ale nemá tolik síly, aby nás přesvědčil, že se dnes nedá číst Walter Scott či Dickens, Turgeněv nebo Dostojevský. Myslí-li Kisch, že jeho reportáž je méně psychologická než psychologický román, má o sobě jistě nepatrné a jímavě skromné mínění, ale faktem zůstane, že jeho knihy reportáž jen předstírají, čímž získávají ovšem proti některým formám románovým.*“ (Klička, B., Reportáž? Ne. Román., in Čin, roč. I, č. 7, 1929, str. 145) Reportáž nemá patent na pravdu. Když lidé budou chtít pravdu, koupí si noviny. Lidé ale chtějí zdání pravdy.

Tamtéž se o několik měsíců později vyjádřil i k Masarykovu boji proti alkoholu. Souhlasí s Masarykem v požadavku střizlivosti, ale ze své zkušenosti ji pokládá za askezi vedoucí k výstřelkům. Alkohol je podle něj chorobou výkvětu lidí myslících a tvořících. Mělo by se pít s rozvahou.

Zpracovával také své dojmy z cest a uměleckých zážitků. V Domě Balzacova dramatu líčí svůj dojem z místa, kde Balzac tvořil, a vyjadřuje svůj obdiv k tomuto francouzskému velikanovi. V článku Ženy Jana Zrzavého se vyznává z obdivu k jeho umění a pozastavuje se nad Zrzavého schopností zachytit ženskou duši. Jeho ženy trvají ve své bolesti bez nároků na lidský soucit. Zrzavý hlásá klid a příměří mezi ženou a osudem. „*Jsouce plny radostí aneb smutků, nikdy se nesmějí, nikdy slz neroní. Trvají bezedně jako čas, jsou buď zahleděnou krásou samy pro sebe, sdílnou bolestí pro všechny, zjevením žvlů pro slepé – aneb symfonií pro neslyšící. Nikdy však neplývají gesty a smysly. Jen náladami a city. Linie tak dokonalá! Postoj tak přirozený, prostý a normální. Pohled tak upřímný! Radost tak jasná, bolest tak stručná!*“ (Klička, B., Ženy Jana Zrzavého, in Literární rozhledy, roč. XV., č. 9, 1931, str. 315)

V Indexu reagoval na Václavkův článek Socialistický realismus. Klička si klade dvě otázky: Lze od každého člověka požadovat, aby se zařadil do kolektiva i tehdy, když ono vyvrací jeho práci z kořenů, a může umělec složit slib nějakému směru, aniž by zdeformoval své dílo? Václavek je podle něj zajatcem příliš důvěřivé víry, je jí spoutaný a obluzený. „*I když věří bezpodmínečně v socialismus, umělci nechce se jen tak do houfu, který je nebezpečím pro volný chod ducha, neboť v tlačenici názorů*

intuice zaniká. Umělec – jako takový – zůstane individuem i když tvoří hodnoty důležitosti kolektivní, ba i když jako člověk, jako občan, je toliko buňkou mezi miliony buněk socialistického organismu, kolektiva. ... V té chvíli, kdy vkročil do své pracovny, stává se umělec autonomní bytostí, které nesmí nikdo poroučet, ani radit, ani pomáhat. Je sám odpověden za své dílo, stejně jako matka za své dítě, a není dovoleno zasahovat do jeho požehnaného stavu.“ (Klička, B., Glossa k socialistickému realismu, in Index, roč. 7, č. 3, 1935, str. 31 – 32) Klička nesouhlasí s tím, že by se dal socialisticky orientovaný romantismus uplatnit v rámci socialistického realismu, protože sen a skutečnost se budou vždy rozcházet. Je třeba reálného hrdinství a to romantické je vždy neskutečné.

Po smrti F. X. Šaldy byl v Panoramě otištěn Kličkův článek Za F. X. Šaldou. Vyznává se zde ze svého obdivu k Šaldovi nejen jako kritikovi a básníkovi, ale také jako člověku. Je patrné, že si jej velmi vážil a měl jej rád. Nazývá ho největším českým kulturním tvůrcem, dovršitelem slovesného odkazu Máchova, Palackého, Němcové, Březinova, objevitelem českého kritického slovníku a tvůrcem české kritiky, velikým dělníkem slova myšlenky, hloubitelem a propagátorem silných směrů básnických a výtvarných atd. „*A při vši té nepyšné, byt' ocelové tvrdosti a hrdosti osobně prostý, nenáročný, skromný, stoicky trpělivý člověk a trpitel, muž plný neodolatelného kouzla a osobního jasu, jakési niterné záře, a to i tehdy, kdy nešetřil ranami; neboť za nimi bylo čisté svědomí, zanícené přesvědčení, síla vševládného ducha.*“ (Klička, B., Za F. X. Šaldou, in Panorama, roč. 15, č. 5, 1937, str. 133)

O rok později pak vyšla v Lumíru jeho vzpomínka, kterou přednesl i v rozhlase v den prvního výročí Šaldova úmrtí – tedy 4. dubna 1938. Nevzpomíná na něj jako na kritika a tvůrce, ale snaží se připomenout, jaký byl Šalda člověk. Je patrné, že jej znal velmi dobře, že se spolu stýkali. Vzpomíná na něj jako na člověka, který nenáviděl strojenost a přetvářku, přívětivého hostitele, skvělého vypravěče i posluchače, člověka, který potřeboval o všem vědět a všemu rozumět. Šalda miloval život jako dárce krásy, síly a boje. Život pro něj byl popřením sobectví.

V Lumíru vyšla také Kličkova recenze prvních dvou svazků Svazků úvah a studií. Pozornost věnuje zejména druhému svazku, studii Michala Chorvata Romantická tvář Slovenska. Vyniká podle něj objektivností, otevřeností a poučeností o společných věcech Slováků a Čechů.

Závěr

Benjamin Klička vstoupil do literatury ve 20. letech 20. století sbírkou básní *Jiný svět*. Více se ale věnoval próze. Nevzdal se však svého básnického vidění. Zejména první povídkové knihy a román *Divoška Jaja* jsou toho důkazem. I v jeho románech a povídkách pozdějších nacházíme mnoho básnických obrazů.

V Kličkových románech se často projevuje jeho sociální citění, které u něj bylo velmi silné. Věřil v člověka – jeho síly a schopnosti, v jeho dobrotu a lásku k bližnímu. Také věřil, že v kolektivu je síla, že jednota lidí přemůže všechny překážky. Je patrné, že byl ovlivněn socialismem a jeho ideje vzal za své.

Klička se také snažil upozorňovat na nešvary maloměstské společnosti. Používal k tomu ironie a karikatury, vytvářel lidské typy. Podařilo se mu zobrazit typy, které se v takové společnosti obvykle vyskytují – unuděné patrony, podnikatele myslící jen na prosperitu svého podniku, cyniky, kteří za svůj cynismus skrývají svou pravou, citlivou tvář, slabochy, podvodníky apod. Vytvořil zajímavý typ ženy – pomocnice a bojovnice. Taková žena je silná psychicky i mravně, je obětavá, nezištná, trpí tise, nikdy si nestěžuje, nikdy nevyčítá, je oporou svému okolí a vše co pro něj dělá, dělá s láskou, bez nároků na odměnu. Nejlepším příkladem takové ženy je Mařka z trilogie *Generace*.

Klička byl lékař, a tak se s postavami lékařů setkáváme i v jeho dílech. Někdy jsou hlavními postavami (*Muž, který chtěl ABCDE*, trilogie *Generace*, *Útěk ze století*), někdy mají význam pro rozuzlení příběhu (*Brody*, *Bobrové*, *Duch asistentky Kurdové* atd.), jindy jsou zase jen „postavami do počtu“. Své lékařské zkušenosti využil také v pasážích, kde líčí člověkův zápas s nemocí, příznaky choroby a její léčbu.

Kličku velmi zajímala lidská duše, uměl dobře vystihnout a vykreslit povahy svých postav. Pokud se setkáváme s postavou psychologicky neprokreslenou, jde buď o záměr, nebo postavu, která není pro děj významná. Snažil se své postavy zachycovat v mezních situacích – právě v nich nejlépe vynikne povaha postavy, její vlastnosti, její nitro (*Nůž na srdci*). Zobrazoval také lidi hledající vnitřní klid a smír s Bohem (*Pouť do ráje*, *Na vinici Páně*). To je to, co jeho knihy řadí k psychologické próze.

Ve své době byl Klička právem významným a uznávaným spisovatelem.

Bibliografie

- Jiný svět, nákl. vlast., Klatovy 1921
- Tulák Jeroným a jiné osudy, Srdce, Praha 1925
- Vzpouza nosičů, A. Král, Praha 1925
- Divoška Jaja, Kvasnička a Hampl, Praha 1925
- Brody, Družstevní práce, Praha 1926
- Svět z rodiny, Vinc. Svoboda a Ant. Škoda, Praha 1927
- Pestré osmero, V. Petr, Praha 1928
- Muž, který chtěl ABCDE, Družstevní práce, Praha 1928
- Jaro generace, Družstevní práce, Praha 1928
- Bobrové, Sfinx, Bohumil Janda, Praha 1930
- Himmelradsteinský vrah žen a dívek, Aventinum, Praha 1931
- Jedovatý růst, Družstevní práce, Praha 1932
- Slečna z kiosku, Josef Hodek, Plzeň 1931 nebo 1932
- Ejhle, občan!, Družstevní práce, Praha 1934
- Útěk ze století, Melantrich, Praha 1935
- Do posledního dechu, Družstevní práce, Praha 1936
- Na vinici Páně, Družstevní práce, Praha 1938
- Nůž na srdci, Melantrich, Praha 1938
- Duch asistentky Kurdové, Melantrich, Praha 1940
- Pouť do ráje, Melantrich, Praha 1941
- Nebožka bdí, Melantrich, Praha 1941
- Dělný neumírá, Kvádr, Praha 1941
- Na březích Vltavy, Melantrich, Praha 1942
- Vytoužená, J. Otto, Praha 1946
- Pohádky sviňky světoběžnice, Melantrich, Praha 1948
- Vážně i vesele: Sborník malých jevištních forem pro předvolební období 1971, Ústř. dům lid. umělecké tvořivosti, Praha 1971
- Zpěv lásky k životu: Sborník veršů pro předvolební období 1971, Ústř. dům lid. umělecké tvořivosti, Praha 1971

Salda F. X., Saldaův zápisník VI, 1911 – 1934, Československý spisovatel, Praha 1983

Salda F. X., Saldaův zápisník IX, 1936 – 1937, Československý spisovatel, Praha 1995

Václavík B., Pouchou kavalíer, Indus, Olomouc 1987

Seznam literatury

- Klička, B., Vzpouza nosičů, A. Král, Praha 1925
- Klička, B., Divoška Jaja, Československý spisovatel, Praha 1974
- Klička, B., Brody, Melantrich, Praha 1935
- Klička, B., Svět z rodiny, Svoboda – Škoda, Praha 1927
- Klička, B., Muž, který chtěl ABCDE, Družstevní práce, Praha 1928
- Klička, B., Pestré osmero, Václav Petr, Praha 1928
- Klička, B., Jaro generace, Družstevní práce, Praha 1928
- Klička, B., Bobrové, Sfinx, Praha 1930
- Klička, B., Himmelradsteinský vrah žen a dívek, Aventinum, Praha 1931
- Klička, B., Jedovatý růst, Družstevní práce, Praha 1932
- Klička, B., Ejhle, občan!, Československý spisovatel, Praha 1959
- Klička, B., Útěk ze století, Melantrich, Praha 1935
- Klička, B., Do posledního dechu, Družstevní práce, Praha 1936
- Klička, B., Na vinici Páně, Družstevní práce, Praha 1936
- Klička, B., Nůž na srdci, Melantrich, Praha 1938
- Klička, B., Duch asistentky Kurdové, Melantrich, Praha 1940
- Klička, B., Nebožka bdí, Melantrich, Praha 1941
- Klička, B., Dělný neumírá, Kvádr, Praha 1941
- Klička, B., Pouť do ráje, Melantrich, Praha 1941
- Klička, B., Na březích Vltavy, Topičova edice, Praha 1944
- Klička, B., Vytoužená, J. Otto, Praha 1946
- Fučík, B., Kritické příležitosti I, Melantrich, Praha 1998
- Götz, F., Český román po válce, Fr. Borový, Praha 1936
- Píša, A. M., Stopami prózy, Československý spisovatel, Praha 1964
- Sezima, K., Krystaly a průsvity, Jos. R. Vilímek, Praha 1928
- Sezima, K., Mlázi, Literární odbor Umělecké besedy, Praha 1936
- Šalda, F. X., Šaldův zápisník III, 1930 – 1931, Československý spisovatel, Praha 1991
- Šalda, F. X., Šaldův zápisník V, 1932 – 1933, Československý spisovatel, Praha 1992
- Šalda, F. X., Šaldův zápisník VI, 1933 – 1934, Československý spisovatel, Praha 1993
- Šalda, F. X., Šaldův zápisník IX, 1936 – 1937, Československý spisovatel, Praha 1995
- Václavek, B., Tvorbou k realitě, Index, Olomouc 1937

- Blahynka, M., Čeští spisovatelé 20. století, Československý spisovatel, Praha 1985
 Lexikon české literatury II/2, Academia, Praha 1933
 Kunc, J., Slovník soudobých českých spisovatelů, I. díl A – M, Orbis, Praha 1945
 Novák, A., Přehledné dějiny literatury české, Atlantis, Brno 1995
 Šťastný, R., Čeští spisovatelé deseti století, HQ Kontakt, Praha 2001

- Policejní ředitelství Praha II, signatura F 1324/6 Benjamin Fragner, Národní archiv
 Pozůstalost Josefa Hory, Památník národního písemnictví
 Pozůstalost Benjamína Kličky, Památník národního písemnictví
 Pozůstalost Josefa Knapa, Památník národního písemnictví
 Pozůstalost Arna Nováka, Památník národního písemnictví
 Pozůstalost Sfinxu, Památník národního písemnictví
 Česká národní bibliografie

Periodika

- Klička, B., Kniha a lidé, in Literární rozhledy, roč. X, č. 9, 1926
 Klička, B., Ke knížce o muži, který chtěl ABCDEF, in Panorama, roč. V, č. 1, 1928
 Klička, B., Pardon přehmatům přírody v Německu, in Čin, roč. I, č. 3, 1929
 Klička, B., Reportáž? Ne. Román., in Čin, roč. I, č. 7, 1929
 Klička, B., Masaryk – alkohol – a my, in Čin, roč. I, č. 19, 1930
 Klička, B., Jedovatý růst, in Panorama, roč. 8, č. 7, 1930 – 1931
 Klička, B., Dům Balzacova dramatu, in Literární rozhledy, roč. XIV, Vánoce 1930
 Klička, B., Ženy Jana Zrzavého, in Literární rozhledy, roč. XV, č. 9, 1931
 Klička, B., Slovo k románu Ejhle, občan, in Panorama, roč. 12, č. 1, 1934
 Klička, B., Glossa k socialistickému realismu, in Index, roč. 7, č. 3, 1935
 Klička, B., Za F. X. Šaldou, in Panorama, roč. 15, č. 5, 1937
 Klička, B., F. X. Šalda v domácím kabátku, in Lumír, roč. LXIV, č. 5, 1937 – 1938
 Klička, B., Svazky, in Lumír, roč. LXVI, č. 2, 1939 - 1940

- Čapek, J. B., Benjamin Klička: Svět z rodiny, in Host, roč. VII, 1927 - 1928
 Čapek, J. B., Benjamin Klička: Ejhle občan!, in Naše doba, roč. 42, 1935
 F., Benjamin Klička: Vzpouza nosičů, in host, roč. IV, 1924 – 1925
 Fraenkl, P., Z mladé české prózy, in host, roč. VII, 1927 – 1928
 Fraenkl, P., in Naše doba, roč. 38, 1931
 Halas, F., Nový román Benjamína Kličky, in Panorama, roč. 16, č. 6, 1938

- Hlasy kritiky o kličkově románu *Do posledního dechu*, in *Panorama*, roč. 15, č. 2, 1937
- J. M., Benjamin Klička: *Jaro generace*, in *Host*, roč. VIII, 1928 – 1929
- Králík, O., Čtyři nové romány, in *Listy pro umění a kritiku*, roč. IV, č. 19 – 20, 1937
- Lantová, L., Benjamin Klička, in *Český jazyk a literatura*, roč. XXXIV, 1983 - 1984
- M. M., Benjamin Klička. *Himmelradsteinský vrah.*, in *čin*, roč. III, č. 14, 1931
- Mathesius, B., *Apokalypsa předměstí*, in *Panorama*, roč. 12, č. 1, 1934
- Nor, A. C., Benjamin Klička: *Divoška Jaja*, in *Host*, roč. V, 1925 – 1926
- Nor, A. C., B. Klička: *Brody*, in *host*, roč. V, 1925 – 1926
- Nor, A. C., Benjamin Klička, *vykladač generace*, in *Panorama*, roč. 9, č. 11, 1931 – 32
- Novotný, J., Benjamin Klička: *Nebožka bdí*, in *Kritický měsíčník*, roč. 4, 1941
- Ošmera, J., in *Panorama*, roč. V, č. 1, 1928
- Panorama*, roč. 15, č. 3, 1937
- Polák, K., Benjamin Klička: *Nůž na srdci*, in *Kritický měsíčník*, roč. 2, č. 4, 1939
- Polák, K., Benjamin Klička: *Vytoužená*, in *Kritický měsíčník*, roč. 7, č. 19, 1946
- Sezima, K., *Z nové tvorby románové*, in *Lumír*, roč. LXII, č. 1, 1935
- Šalda, F. X., in *Tvorba* 6 – 7, 1926
- Šup, J., Benjamin Klička: *Na vinici Páně*, in *Kritický měsíčník*, roč. 1, 1938

Přílohy

č. 1 Obálka Jana Rambouska k románu Jedovatý růst

č. 2 Ilustrace Jana Rambouska k románu Jedovatý růst

č. 3 Doslov Benjamína Kličky ke knize Nůž na srdci, ve kterém reaguje na Mnichovskou dohodu

č. 4 Článek Benjamína Kličky z Literárních rozhledů, roč. X, č. 9, 1926

č. 5 Rozhovor s Benjaminem Kličkou uveřejněný ve Světozoru, roč. 40, č. 14, 1940

BENJAMIN
KLIČKA

LEDVATÝ RŮST

DRUŽSTEVNÍ PRÁCE

DOSLOV

Nůž na srdci! Když jsem ta slova psal ještě před měsícem v čelo povídek o lidských trápeních a bédách, jež byly svými oběťmi překonány, nepochyboval jsem, že vystihují bez nadsázky ovzduší té sbírečky. Jak se mění doby! Jak osudově se mění s nimi i význam všech našich slov! Dnes cítíme s děsivou jistotou, že i nejtěžší naše soukromé strasti nejsou nůž na srdci, nýbrž jen tříška v patě, a že nůž na srdce nás všech položil teprve obludný třicátý září.

Ve dnech a letech, kdy vznikaly ty povídky o lidech, kteří zvítězili nad sebou, úpěla naše země v krizi nejen hospodářské, ale i mravní. Nicméně — obklopena peklem násilí, zaplavena strádáním stotísiců a oslabována chamtivostí jedinců, byla přece a všemu navzdory zaslíbenou zemí svobody, lásky, míru, rozkvětu, ba, byla opravdovým zemským rájem — a ne jen napohled! I když jsme věděli o svých dnešních škrticích z tisícileté zkušenosti, i když jsme je cítili až na srdci, nevěřili jsme ani na vteřinu, že bychom mohli být kteroukoli silou tohoto světa bez boje donuceni, k čemu nás teď prý už donutili zrádní spojenci, a bychom vydali nepřítelům, co nám na ochranu proti nim dal Bůh a co vydali ani nemůžeme, nemajíce k tomu práva ni moci, protože to srostlo nadosmrti a neoddělitelně s naším srdcem: naše hory, ty tisícileté pevnosti, zdroj našich písní, řek a zbožných citů, zdroj síly nepočetného národa a hlubiny jeho bezpečnosti!

Prý jsme již své hory vydali a prý vydáme i zbytek svo-

body. Prý malověrní kupčící ulice přihodí nádavkem i odvěkou tradici lidu, oddaného po staletí věrně svatováclavské myšlence lidskosti, božimu zákonu, pravdě a právu, které vryl Věčný do srdcí našich praotců.

Nesmysl! Nevydali jsme nic a nevydáme. To snad na nějakém círu papíru zanechal d'ábel stopu svého kopyta, ale my jsme nepřipsali nic. Neboť my víme: Buď vše, nebo nic. To jsou dvě jediné možné cesty. Vždyť království boží není přece dělitelno lidskýma rukama — víme to z dějin všehomíra!

Že nevidíme opravdovou skutečnost, nýbrž jen d'ábelský Antikristův sen a zhýralý přízrak novodobé apokalypsy, to cítíme na celém světě dnes jen my, ale cítíme to za všechno lidstvo neomylně jako své srdce v hrudi, a pocítí to i ostatní svět.

Budeme však i při té snové vivisekci smutnými svědky veliké hanby. Jak utíkají naši štvanci od staletých krbů svých otců a od teplých kolébek svých nemluvnat, tak budou utíkat též lidé malé víry od velkých mrtvých a zřeknou se i živých bojovníků, kteří se prohřešili jen tím, že věřili a vždycky budou věřit více lidskému právu, lidské cti a Kristovu zákonu než zlu a nestoudnosti.

Ožijí zlá vidění našich básníků. Otroci budou lízati důtky, ctíti je jako nejvyšší zákon a nastolovat je na stolec královský. Budou se za živa rozkládat a zápachem svým zaneřádí vlast. Uzdříme kamenované proroky. Uvidíme bédné Hanumany v groteskních gatích, košilích a fráčcích, přivlečených z trosk korábů, a uslyšíme jejich opičí jásot — jako by byli objevili klenotnice a kameny mudrců.

Ale ulice není národ. Lid ponese v srdci celý odkaz předků a obraz celé vlasti k naplnění. Nůž vypadne z ochromených rukou řezníků, procitlý lid celého světa

uzří plod lásky vyhnané z ráje a naše srdce vydechne zase svobodně.

O tomto noži, odvráceném od našeho srdce, nemohla být dosud povídka napsána. Začne se však v nás všech roditi brzy, a nebude věru jen povídkou. Neboť Neruda, náš velký prorok, nám právě pro dnešek zanechal útěchu, která buď i závazným zákonem:

Za volnost lidskou — v n á s kdys rozkvětle! —
dnes stojí Čech, jak druhdy za ní stál:
ta myšlenka, která nás ve hrob smetla,
zas k slávě vznese nás — jen dál, jen dál!

V Praze 11. října 1938.

BENJAMIN KLIČKA:

KNIHA A LIDÉ.

Lidi je mnoho — jako knih. Kníže i člověku je společná rozličnost povah, různost obsahu, hodnoty a vůbec znaků vnitřních i vnějších. Neboť knihy píší a tisknou lidé rozliční. Tím je dán vztah různých lidí k různým knihám nebo ke knihám vůbec. Někdo by položil za určitou knihu život, někdo vůbec za každou a jiný zas ani nepochopí, z čeho u ostatních plyne láska ke knihám. Mnozí lidé čtou denně noviny, ale do knih, kromě obchodních, nikdy nenahlédli; nevím, ale zdá se mi, že jejich život je mrtvý jako poušť, němý, smutný a v těžkých chvílích úplně zoufalý. Jejich obzor se zajisté úží ode dne ke dni i ustnou konečně, utonou v malosti a všednosti svých zdánlivě oprávněných cílů. (Sem patří většina našich »politiků«, kteří mají sice plná ústa Havlíčka, Palackého, Husa, Komenského, Masaryka, ale krom článků v čítankách, na něž se snad z dětství pamatují, nevědí o jejich díle ničeho. Čísti knihy jest nad jejich důstojnost. Jaké knihy? Jaké romány?! Hle, my děláme ten pravý, skutečný život, který nese zlaté ovoce...!)

Je známo, jaké spousty lidí našly v knize záchranu — již když se zdálo, že jim nic na světě nepomůže. Melancholici v ní nacházejí štěstí, zhrzené lásky nový život, sebevrahové in spe radost ze světa, nemocní touhu i naději v uzdravení; dnavé babičky čtou pro útěchu kalendáře a při hromobití Následování Krista, komunisté v dobách reakce Marxe a Lenina a udřený moderní člověk čte po práci román o někom, aby zapomněl na román vlastní. Králická bible byla exulantům tolik co chléb, poněvadž čtouce ji, byli jí živi. Koniáš, který knihy četl, ale měl k nim vztah nepřátelský, pálil je, co jiní lidé bědovali, poněvadž jejich vztah ke knize byl bratrsky důvěrný a láskyplný. Zkrátka: skoro každý jedinec má ke knihám svůj osobitý poměr, ač se dá celé lidstvo podle příbuzných náklonností rozdělit na několik hlavních skupin.

Opravdoví požirači knih, *knihojedi*, stejně známí jako obávání knihovníky a miláckové knihkupců, přečtou za

den třeba 20 knih. Hltají je buď bez výběru, stejně Vernea jako Sbirku zákonů a nařízení a přitom román z Politiky jako Březinu. Jeden profesor matematiky, byv upoután nemocí na lůžko, vzkázal si abych mu poslal 40 rozdílných knih, »ať je to co chceš«. Poslal jsem mu perly i brak. Nazítrá mi knihy v knihovně, abych poslal další. Vyzkoušel jsem ho i na obsah a shledal jsem, že četl všechny přehledy — Jiní požirači knih vybírají si jen krváky, jiny nády nebo filosofii. Jsou zde jako v přírodě vyhlášené zásadní býložravci, krvežízniví či občasní (nebo masožravci).

Více než na obsah dají na vzhled bibliofilové, *milovníci*, kteří se zřeknou všech zemských statků, aby měli co nejvíce drahocenných knih. Jsou to lidé, v nichž vedle velké potřeby knihy mocně vyvinuta marnivost nebo i láska k majetku zní při jejich rozhazovačnosti absurdně.

Zatím co knihomil pečlivě skládá své skvosty v různých skříních, *knihomolové* leží v nakupených knihách jako včely v plástvích; mají obyčejně svůj výbor a vidáme je v museích a knihovnách veřejných i přísně soukromých. Bývají zřídka milí a hovoří s tebou stěží nesdílní, vrčíví nebo nedrušní a podezřívají, že chceš se neprávem, že chcete i vy čísti jejich kancionály, a překvapíte-li je in flagranti, kvapně zavírají; neodvedou-li vás hned v první chvíli daleko od svého stolu, sedí před vámi nervosně a vzhlížejí k vám mučednický, co ruce jejich otevírají na knihách a přitahují své všecko až k nim. Mají snad v kapse i revolver a kdybyste vztáhli prstu, odstřelili by vás jako psa. Bojí se, ale jsou to ovšem nejstrašnější typ, a ač není řídký, tuje se nejčastěji u nenapravitelných filosofů a čitelných šťáralů historických.

Živí, usměvaví, mnohomluvní a přívětiví jsou knihomolové poesie a krásné prósy, pokud nejsou námězdými otroky; to jest, nechtou-li jen, aby honorář za recenzi nebo nejsou-li jen proto »knihaři«, aby své konkurenty na poli krásné prósy odprázdnil. (Takových několik je mezi našimi mladšími beletristy.) Tito patří k čeledi *knížní škodné*, která vesměs vyznačuje sklony sadistickými a velikánskými nehledě k tomu, že to nejsou čtenáři, nýbrž psaní, šinou značně impotentní. Jedna taková kreatura dávno přiznala, že kritik musí autora nenávidět, aby milovat, neprozradila však, že miluje jen sebe sama a že svou nenávistí traktuje v propagačnických pisech jedné firmy všechny knihy vyšlé u jiných vydavatelů.

Nejvíce čtenářů patří ke skupině, kterou lze označit za zdiskreditovaným názvem drobná inteligence. Lidé, kteří platí, že nejenom chlebem žijí, ale i knihou, milují, poněvadž vědí, jakou obět přinesli, aby mohli čísti a mít. Jsou to studenti, úředníci, dělníci, a mnoho, mnoho jiných, jen koňské harny uženáře a podobně vyjímaje. Je v tom kus tragiky, že když knihy milují, často jich nemohou dosáhnout, a diváci u výkladních skříní, věční milenci, již neukojení, co druzí kupují knihy podle vazeb, jich luxusní ozdobu salonu, aniž knihy kdy otevrou. Když k nim promluvila čistším hlasem než jejich laciná hatství.

s Benjaminem Klíčkou

Navštívili jsme romanopisce Benjamin Klíčku, abychom ho trochu vyzpovídali o jeho práci, úmyslech do budoucna a stanovisku, které zaujímá k otázkám kultury. Autor řady známých knih románových, povídkových i lyrických nám ochotně zodpověděl naše otázky.

Vydat jste právě novij román, pane doktore...

Nový jsem dopsal před vánoci — jmenuje se *Vytoužená* —, ale vydal jsem nedávno *Divošku Jaju* v novém vydání. Jsem rád, že se tážete právě na tuhle mou knihu. Je mému srdci stále nejbližší — vedle těch ovšem, na nichž právě pracuji. V *Jaje*, kterou jsem před léty vstoupil do hlustých řad českých romanopisců, vidím dodnes náběhy ke všem otázkám, které mě nepřestaly znepokojovat v mých pozdějších románech a povídkách. *Černošská dívka*, služka a tanečnice, zahananá nemilosrdnou civilizací do slepé uličky prodeje lásky, je jaksi mottem mého pozdějšího tvůrčího úsilí. Život obětovaný marně, život, který mohl vydat nejkrásnější plody a přece byl sražen v prach a bídu jen ve jménu přestího práva západní civilizace, která se nestydí brát s talíře právě toho malého a bezbranného, ten život se stal mým problémem. Nejde tu jen o to, že černoška, jako příslušnice opovrhované rasy, pobíhá Paříží bezprávná a ožebračená, bytí chytivá práce, života i návratu do své rájské domoviny. Jde tu ještě o jednu větší věc: Ta příslušnice Paříží vyvržené rasy odchovála evropskému plukovníku dítě, ač na tento úkol nestačila ani jeho kultivovaná žena běloška. To bílé dítě, vypiplané něžnou černou rukou, která je pak odhrovena na hnojiště, je jiný problém, který mne mučí dodnes. — Ale i v jiných směrech nastiňuje *Jaja* můj životní program: ve vytváření a výrazovém snažení, v úsilí o stručnou a přehlednou kompozici, v touze po vyvážené a souměrné románové stavbě.

Co byste mohl říci o své „Vytoužené“?

Vytoužená vznikla z potřeby promluvit k většímu počtu čtenářů o nejsvětějších věcech českého člověka: o věrnosti, o lásce k pravdě i k právu a o jejich konečném vítězství. Ten román proto otisknu dříve v novinách a pak teprve jako knihu. Blíže se o něm dnes nemohu šířit.

Jak, kde a kdy vlastně vznikla vaše „Jaja“?

Jako sedmáctiletý chlapec dostal jsem se do Rjecky, kde mne ohtěl císař pán převychovat z gymnasisty na svého důstojníka. Ve Rjece bylo tehdy internováno mnoho cizinců, mezi nimi také černoši. Vojáci měli s námi často co činit a tak jsem tu poznal též zamlklou, zasněnou, ale bystrou a jímavě odervzanou černošku kmene Baŋtu z francouzského Konga. Na tu jsem si pak často vzpomínal během dlouhé světové vojny na bojišti, v etapě i doma. Při první návštěvě Paříže v době poválečné přihlásila se mi živě v paměti, když jsem — již muž a člověk trochu popleněný válkou — za podzimních večerů pozoroval pařížské černošky. Vystávaly zasněné nad orchideami květinářských krámů, anebo číhaly na nárožích bulvárů na muže, svá poslední finanční útočiště. Co z nich udělala! Co z nich udělala civilizace! Ráj, pohřbený v jejich nevinných srdcích, byl cennější než všechny výboje techniky, která zrovna tehdy převracela svět. V Marseilli jsem pak své studii černošského živlu evropského doplnil do té míry, že jsem po návratu do Prahy roku 1923 napsal *Jaju*. Vyšla však až osmnáct měsíců po dokončení zásluhou zvěčnělého Arna Nováka, který se do *Jaje* zamiloval.

Jak soudíte své prokletí civilizace v „Jaje“ s civilizačním optimismem románu „Do posledního dechu“?

Je pravda, že zdánlivě tu cosi skřípe. Mohl bych arci poukázat na 15 let, která dělají zrod prvního románu od zrodu románu druhého.

Spisovatel Benjamin Klíčka ve své pracovně.

Ale Hold, hrdina druhého příběhu, Hold, který do posledních věří v civilizaci, vyznává ji a slouží jí jako božstvu, má v hloubi duše proti ní tytéž výhrady a námitky, jaké by vila *Jaja*, kdyby se odvážila cokoli na světě soudit. Jen *Jaja* i Hold, o tom mlčí. Hold nevěří v uzdravení z ra třebas mu jeho přítel, chirurg Tyrpeklo, naznačuje, že n se chystá povolit smrtelnost člověkovu a nastolit jeho nesmu Hold ví, že civilizace je úžasná síla, a sám jí znásilňuje své žáky, aby byli schopni obětovat se lidské společnosti, jejímú Ale když jde pak o něj samého, když jeho neduh je pod zkouškám lékařsky civilizačních metod a vymožeností, cítí že se blíží jeho konec. Cítí, že civilizace, kterou vyznával, zabila svým prudkým, nemilosrdným tempem a že teď, kdy přichází táž civilizace v bílém pláští milosrdné sestry jako telka.

Slyšel jsem, že vaše trilogie „Rodáci z malé země“ (Generace) se brzy promění v tetralogii.

Mám opravdu v úmyslu napsat čtvrtý díl toho cyklu, život rodáků z malých zemí je nyní velmi zajímavý a boha to všechno je hudba budoucnosti, o tom si povíme až po vi

Je pravda, že teď píšete detektivku?

To není detektivka v běžném smyslu toho slova. Je to prostě o tom, co všechno musí člověk odhalit a proslédit, než obj jeho srdce je nešťastné a zoufalé jen proto, že je sobecké a svědomí. A je opravdu zatraceně mnoho těch věcí i lidí, jež rozbitvat a odhalit v takovém případě. Proto snad jste slyše detektivce. Ale nokud vím, v tak zvaných detektivkách se mnoho lidí a věcí ani neprosledí ani neodhalí.

Co soudíte, pane doktore, o soudolém poslání české kultury?

Musí dnes ukázat, zač stojí. Kultura je úděl, vzbouř a tlak skoro bych byl řekl ofensiva — malých národů. Vidíme to například. Uvádím za všechny jedině Norsko, jehož literat aktivnější položkou země než její výtečné ryby. Myslím akt v obecném a kulturním smyslu, ne v hospodářském. Norsko prostě rukou nad faktem své populační bezvýznamnosti. Jso mřížek velikosti, řeklo si. — Ano, žít se musí, musí a musí, se bude žít to určí především lidé kultury. Hudelník, výt spisovatel, vědec to jsou činidla, kteří dnes mají slovo. U n posud vždy vedla hudba, která pro svůj abstraktní výraz, al umělný důraz a elán sklízí i dnes zase největší triumfy n obrozenecké kultury. Podobně abstraktní lyrika a některé výtvarné práce jsou na tom skoro stejně dobře. Romanopis přetěžkou úlohu. Ale i zde se musí najít výraz, který bu všech stránkách klapat. Ano, poněvadž žít se musí.